

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA MUZIKOLOGIE

Jan Valušek

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

HUDBA HUSOVA SBORU V LITOVLI V LETECH

1920 – 1948

THE MUSIC OF HUS' CHOIR IN THE TOWN OF LITOVEL BETWEEN

1920 TO 1948

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Alena Burešová, CSc.

Olomouc 2009

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně na základě uvedené literatury a pramenů.

V Olomouci 27. 4. 2009

.....

Děkuji Prof. PhDr. Aleně Burešové, CSc. za odborné vedení mé práce a cenné připomínky. Děkuji také Církvi československé husitské v Litovli a zaměstnancům Městského muzea v Litovli.

Obsah

1. Úvod	5
2. Hudební život v Litovli	
2. 1. Hudební život v Litovli v období vzniku Československa.....	10
2. 2. Nástin hudebního dění v meziválečném období.....	22
3. Historie Církve československé v Litovli	
3. 1. Charakteristika a vznik Církve československé v Litovli.....	28
3. 2. Budova Husova sboru.....	37
4. Hudební život církevní obce v letech 1920 – 1948.....	41
5. Hudební katalog a jeho charakteristika.....	59
6. Závěr.....	75
Resumé.....	77
Summary.....	78
Zusammenfassung.....	79
Anotace.....	81
Soupis použité literatury a pramenů.....	82
Seznam zkratk.....	89
Seznam příloh.....	90

1. Úvod

Ve své bakalářské práci s názvem *Hudba Husova sboru v Litovli v letech 1920 – 1948* se budu snažit systematicky zmapovat vše, co v tomto časovém období souviselo s hudbou. Protože zde bylo všechno úzce provázáno, věnuji se i hudebním dějinám Litovle a historii Církve československé v Litovli.

Jádro mé práce se soustředí na hudební repertoár, který zachycuje hudební katalog Husova sboru v Litovli. Tento katalog vznikl v několika etapách. První představovala shromáždění všech hudebnin, následující katalogizaci hudebnin a vznik katalogu, na kterém jsem se podílel se spolužáky Hanou Kaštanovou a Janou Gajdošíkovou v roce 2006. V nedávné době jsem však objevil několik dalších hudebnin, které proto nejsou v tomto katalogu zaznamenány. Dále se budu věnovat jeho interpretaci a to z hlediska hudebně – kritického, historického a společenského. Předestírám hned v úvodu, že hudební katalog byl vytvořen z hudebnin, které jsme při katalogizaci měli k dispozici. Velká část hudebního materiálu se však nedochovala nebo byla zničena.

Jelikož je téma mé práce obsáhlé a nelze je pochopit bez historických souvislostí, věnuji se v první kapitole hudebním dějinám města Litovle, které předcházejí a spadají do období, jež jsem sledoval. Jednotlivé události přímo nebo nepřímo ovlivňovaly hudební aktivity Československé církve, proto se jimi zabývám poměrně podrobně. A to i z důvodu, že tato oblast byla zmapována jen z hlediska historického, nikoliv hudebně – historiografického. V další kapitole představím Církev československou jako církevní instituci, její stručnou historii a především dějiny vzniku Československé církve v Litovli. Tomuto tématem se zabývám velmi detailně, protože je

nutné znát souvislosti, které předcházejí vzniku nové církve, a pochopit je v kulturním kontextu. Ve stěžejní kapitole se systematicky věnuji všem hudebním oblastem, které se v církevní obci vyskytovaly. Soustředím se na liturgickou hudbu a vůbec hudbu bohoslužby samotné, nastíním některé liturgické problémy související s duchovní hudbou. Připomenu koncertní činnost a hudebně – dramatické aktivity. V poslední kapitole se budu snažit systematicky, v kontinuitě s církevním rokem, charakterizovat hudební katalog, sestavený z hudebnin kůru Husova sboru v Litovli.

Výběrem tohoto tématu, kterým se přede mnou ještě nikdo nezabýval, jsem byl odkázán na literaturu týkající se historických publikací, jež se v dílčích kapitolách zmiňují o hudebním dění, několik studií a pramenů v podobě ohlasů v tisku, záznamů v kronikách, archivních materiálů a ústních svědectví. Za hlavní zdroj informací mohu považovat samotnou *Kroniku Církve Československé*¹ a *Kroniku jejích kulturních dějin*², ve kterých je podrobně zachycen kulturní život věřících. Obě kroniky jsou nestránkované a jsou uloženy v archivu Církve československé v Litovli. Obsahují také cenné kulturně – historické statě³. Mezi nimi jsem srovnával historická fakta a jejich správnost.

Podobně důležitým zdrojem se ukázaly být údaje ve studiích významného litovelského historika a duchovního Církve československé Josefa Bezděčky, ve kterých se zabývá litovelskými sborovými aktivitami⁴ a především chronologicky mapuje litovelský

¹ Kronika církve československé Litovli, psaná od roku 1920. Jejími kronikáři byli; 1920 – 30. léta(?) Josef Lešenar, 30. léta(?) – 1939 Josef Socha, 1939 – 1965 Bohumil Ondroušek; in: archiv Církve československé husitské v Litovli.

² Kronika kulturních dějin, psaná od roku 1925, in: archiv Církve československé husitské, Litovel.

³ ONDROUŠEK, Bohumil: rekonstrukce zápisu Rady starších (CČS v Litovli) z roku 1939, in: Kronika Církve československé, rukopis, 1969.

LEŠENAR, Josef: Zpráva o činnosti PDO v letech 1925 – 1930, nedatováno, in: Kronika CČS.

⁴ BEZDĚČKA, Josef: Litovelské sbory, rukopisná črta, nedatováno, in: Kronika CČS.

hudební život⁵. Tyto zdroje považuji za velmi cenné a historicky přesné a důvěryhodné. Osvětluji, že všechny Bezděčkovy práce (črty, studie, poznámky) jsou strojopisného charakteru. Opisy jsou rozšířené v okolí Litovle (mj. v Městském muzeu v Litovli, v archivu Církve československé husitské v Litovli aj.).

Historická fakta jsem čerpal z literatury věnující se dějinám města Litovle⁶, především od historika Lubomíra Šika⁷, a obrazových publikací zaměřujících se na Litovel⁸. Tato literatura mi po bližším studiu poskytla cenné poznatky související s hudebním životem Litovle i československé náboženské obce. Mnoho pramenů se ukrývalo v místních historických⁹ i současných tiskovinách¹⁰. Několik roztroušených informací týkajících se hlavní oblasti mého bádání bylo obsaženo ve slovníkových heslech¹¹ a almanaších¹². Historické prameny vztahující se k dějinám Církve československé v Litovli jsem našel ve Stáním okresním archivu v Olomouci¹³.

⁵ BEZDĚČKA, Josef: Počátky Hudebního života, rukopisná črta, in: Kronika CČS, nedatováno.
BEZDĚČKA, Josef: Nástin hudebního života v Litovli od počátků do I. světové války, rukopisná studie, in: Kronika CČS, archiv Rostislava Valuška, nedatováno.

BEZDĚČKA, Josef: Hudba v Litovli v době protektorátu, rukopisná studie, in: Kronika CČS, nedatováno.

BEZDĚČKA, Josef: Náboženské boje v Litovli, rukopisná črta, in: Kronika CČS, nedatováno.

⁶ URVÁLEK, Radovan: Litovel a okolí, Kraj, který máme rádi, Olomouc 2006.

KAUEROVÁ, Vlasta, KOUDELA, Miroslav: Památky staré Litovle, Danal, Olomouc 1998.

SEDLÁK, Karel: Chudobín, dějiny obce a panství, Litovel 1959, strojopis, in: Archiv Městského muzea v Litovli.

⁷ ŠIK, Lubomír: Litovelské paměti, Městský klub Litovel 1994.

ŠIK, Lubomír: Litovel ve 20. století, Litovel 2002, CD, in: archiv Městského muzea v Litovli.

Ročenka městského muzea v Litovli 1936, Litovel 1936.

SMYČKA, Jan: Pamětní kniha 1899 – 1922, rukopis, in: archiv Městského muzea v Litovli.

⁸ KOLLMAN, Vítězslav: Litovel v proměnách staletí, Městský NV v Litovli, Olomouc 1987.

⁹ Selská stráž, 1918, č. 6.

Selská stráž, 1939, č. 10.

¹⁰ NEDOMA, Vlastimil: Alois Holoubek, in: Litovelské noviny, č. 2, 1992.

ŠIK, Lubomír: Boje o kostel, in: Litovelská výročí 2001, mimořádné číslo Litovelských novin 2001.

¹¹ SETTARI, Olga: Litovel, in: Slovník české hudební kultury, Praha 1997, s. 522.

STÁREK, Zdeněk: Slovník českých sbormistrů 1. A-L, Praha 1982.

¹² Almanach 65 let reálného gymnázia v Litovli, Olomouc 1966.

Almanach – Moravské divadlo Olomouc 1920 – 2000, Olomouc 2000.

ŠIK, Lubomír (ed.): Almanach Litovel, Litovel 1996.

¹³ SOKA Olomouc, Fond archiv města Litovle, soupis majitelů domů, Inv. č. 508 Index držitelů domů v Litovli po roce 1884.

SOKA Olomouc, fond archiv města Litovle; Inv. č. 721, kart. 465 Zřízení zvonice na Husově sboru v Litovli.

Muzikologická literatura pro duchovní hudbu Církve československé téměř neexistuje, je to dáno zejména stářím církve, která nemá ani stoletou historii. Přesto lze některé informace aplikovat z literatury věnující se duchovní hudbě římskokatolického okruhu¹⁴. Fakta týkající se výskytu husitských nápěvů v liturgii Československé církve jsem čerpal od Zdeňka Nejedlého¹⁵ a další literatury věnující se husitským chorálům¹⁶.

Důležité poznatky vztahující k charakterizování, dějinám a duchovnímu chápání Církve československé mi poskytla obsáhlá teologická literatura¹⁷.

Ve své práci jsem se věnoval i problematice formálního uspořádání a hudebního členění liturgie Církve československé¹⁸, která také ještě nebyla důkladně zpracována. Obdobně je na tom hudba vztahující se k církevnímu roku, zejména hudba nepřímo související s liturgií a pohyblivými církevními událostmi¹⁹. Protože se má práce zaměřovala na širokou hudební oblast, nevěnoval jsem se příliš zasahování katolického vlivu do hudby a liturgie Církve československé husitské. Přesto jsem pracoval s literaturou²⁰, která mi na určitých příkladech pomohla dokázat jeho existenci.

¹⁴ SCHUBERTH, Dietrich: Kirchenmusik, in: Theologische Realenzyklopädie, přeložil Zdeněk Demel, Berlin-New York 1976, s. 354.

¹⁵ NEJEDLÝ, Zdeněk: Počátky husitského zpěvu, Praha 1907.

¹⁶ ŠTĚPKA, Václav Karel: Hymnologie, repetitorium zpěvu Husovy československé bohoslovecké fakulty v Praze, Praha 1952.

¹⁷ PAVLINCŮVÁ, Helena, et al.: Slovník judaismus-křesťanství-islám, Mladá fronta, Praha 1994. MAREK, Pavel: Český katolicismus 1890 – 1914: Kapitoly z dějin českého katolického tábora na přelomu 19. a 20. století, Gloria, Olomouc 2003.

TONZAR, David: Vznik a vývoj novodobé husitské teologie a Církve československá husitská, Karolinum, Praha 2002.

MAREK, Pavel, BUREHA, Volodymyr: Pravoslaví v Československu v letech 1918-1953; CSDK, Brno 2008.

RUTRLE, Oto: CČSH – Náš duchovní domov, Granum 1993.

ŠPIDLÍK, Tomáš: Prameny světla; příručka křesťanské dokonalosti, Refugium, Olomouc – Velehrad – Roma 1995.

¹⁸ BUTTA, Tomáš: Znovuobjevování daru liturgie, referát pro vikariátní shromáždění, Brno, říjen 2005, Církve československá husitská, <http://www.ccsch.cz> [cit. 2009-03-22].

¹⁹ Liturgické modlitby, Ústřední rada Církve československé husitské, Praha 1992.

²⁰ ŠMÁLOV, Jozef Kúttnik: Litánie Loretánske: rozbor a výklad - Suma mariológie, Lúč, Bratislava 2003.

Jako důležitý zdroj informací úzce související s praktickou hudební činností v Litovelské náboženské obci mi sloužila literatura a hudebniny vztahující se k liturgii²¹ a hudbě spjaté s církevním rokem²².

Osobnosti uvádím v poznámkách pod čarou. Jejich medailóny sestavuji s pomocí několika publikací²³. Více se budu zaměřovat na méně známé osobnosti, které souviseli s hudbou Husova sboru v Litovli. Proto je jejich charakteristika obsáhlejší.

²¹ Liturgie podle dr. Karla Farského, Ústřední rada Církve československé husitské, Praha 1960.
Pobožnost Církve československé husitské podle Františka Kalouse, Ústřední rada Církve československé husitské, Praha 1995.

²² Zpěvník písní duchovních Církve československé, Blahoslav, Praha 1925.
Zpěvník Církve československé, Blahoslav, Praha 1930.

²³ VYSLOUŽIL, Jiří: Hudební slovník pro každého II. díl, Lípa, Vizovice 1999.
VYSLOUŽIL, Jiří: Hudobníci 20. storočia, Opus, Bratislava 1981.

VOLEK, Tomislav: Osobnosti světové hudby, Mladá fronta, Praha 1982.

STÁREK, Zdeněk: Slovník českých sbormistrů díl I. a II., Praha 1982.

Československý hudební slovník osob a institucí I. A-L, Státní hudební vydavatelství, Praha 1963.

MARTÍNKOVÁ, Alena (ed.): Čeští skladatelé současnosti, Panton, Praha 1985.

1. Hudební život v Litovli

1. 1. Hudební život v Litovli v období vzniku Československa

V 19. století se v Litovli rozvinula bohatá spolková činnost, kterou pěstovalo především německy mluvící obyvatelstvo (česká kultura se prosadila až na přelomu 19. a 20. století). Největší podíl ze všech aktivit představoval sborový zpěv a komorní instrumentální hudba. Ve druhé polovině 19. století byl vytvořen jeden z nejstarších moravských pěveckých spolků²⁴ mužský pěvecký spolek (*Männergesangverein*)²⁵, který vedl sbormistr D. Kuntscher²⁶. V této době nastal prudký rozvoj německého sborového zpěvu na severní Moravě, jak o tom svědčí sraz pěveckých sborů /I. Sängerbund/ 9. 7. 1862 v Nových zámčích u Litovle²⁷. Mužský pěvecký spolek byl později rozšířen o ženský sbor a změnil svůj název na *Deutscher Musik- und Geselligkeitsverein*. Tento spolek působil v Litovli až do 30. let 20. století, i když po roce 1900 jeho činnost slábla. Jako konkurenční těleso vznikl roku 1880 *Hudební a pěvecký odbor Měšťanské Besedy* a s spolu s *Dělnickým spolkem podpůrným* (vznikl 1893) pořádaly oba spolky významné hudební akce. První český sbor

²⁴ Srov. SETTARI, Olga: Litovel, in: Slovník české hudební kultury, Praha 1997, str. 522.

²⁵ První koncertní vystoupení měl tento sbor v roce 1854. Na programu zazněly čtyřhlasé mužské sbory od H. Jüngelta, E. Kremlera a úpravy děl L. van Beethovena, R. Schumanna a F. Schuberta. V roce 1859 vznikl i ochotnický orchestr tohoto spolku, obě tělesa spolu pravidelně koncertovaly v sále Městské střelnice.

²⁶ Více o tom BEZDĚČKA, Josef: Nástin hudebního života v Litovli od počátků do I. světové války, rukopisná studie, archiv ČČSH Litovel, nedatováno, s. 100

²⁷ V prostorách zámku a na přilehlé louce koncertovaly německy zpívající sbory z Bruntálu, Lipníka, Loštic, Mohelnice, Prostějova, Uničova, Šumperka, Šterberka, Moravské Třebové, Svitav, Olomouce a Litovle.

byl sestaven ze členů *Měšťanské besedy* v roce 1882²⁸, jeho prvním sbormistrem se stal J. Hubáček

Zajímavou hudební funkci představovali tzv. věžníci, kteří hrou na dechové nástroje oznamovali z věže radnice nejrůznější události a postupně přejímali místo učitelů hudby. Do roku 1866, kdy se tato profese zrušila, byl v Litovli nejvýznamnější z nich J. Jiránek²⁹.

Ve městě také několikrát hostovala kočovná divadelní společnost Františka Trnky³⁰, která se věnovala především opeře a od roku 1889 i operetě³¹.

Teprve po vítězných obecních volbách v roce 1899 se mohl litovelský hudební život plně rozvinout. O rok později (1900) byla otevřena městská hudební škola, kterou vedl Otakar Bradáč³². Když z Litovle odešel v roce 1909, vedl hudební školu olomoucký spolek *Žerotín*, ale již v závěru roku ji převzala *Měšťanská beseda*. Od vzniku nové hudební školy vystupovalo také *Litovelské pěvecké kvarteto*³³. Byly založeny také další hudební soubory, mezi nimiž byl sbor a orchestr Reálného gymnázia a sbory na měšťanských a obecních

²⁸ Spolu s orchestrem (dirigent K. Hulla později J. Ošťádal) tento sbor sdružoval českou menšinu v Litovli a významně pečoval o českou kulturu, ve spolupráci s TJ Sokol (vznikl 1874) pořádal hudební besedy a slavnosti.

²⁹ Jaroslav Jiránek vychoval několik zdatných hudebníků; např. pozdějšího arcibiskupského kapelníka v Kroměříži K. Kunerta (vynalezl mj. polnici s klapkami), J. Schiebla, který založil a vedl městskou dechovou hudbu, Ing. I. Bertla, u něhož se vyučil hře na housle L. Růžička, pozdější člen Zemského divadla v Záhřebu, otec slavné tragédky Marie markýzy Strozzi – Růžičkové /Srov. Ročenka městského muzea v Litovli 1936, Litovel 1936, s. 49 – 50/.

³⁰ Tato společnost vystupovala v Litovli v letech 1894, 1896, 1898, 1899 a 1907, kdy sem zajížděla z nedaleké Olomouce, úroveň jejích představení byla proměnlivá, postupně však přinášela i soudobou operní tvorbu, v Litovli však byly nejžádanější opery B. Smetany.

³¹ Viz STÝSKAL, Jiří: Stručný pohled do historie (opery), in: Almanach – Moravské divadlo 1920 – 2000, Olomouc, 2000, s. 14.

³² **Otakar Bradáč**, absolvent pražské konzervatoře a hudební skladatel, byl významnou litovelskou hudební osobností. Složil mnoho skladeb pro dechovou hudbu (např. *Vzpomínky*, *Pomněnky*, *Jihoslovanské tance* aj.), klavírních skladeb (*Láska*, *My chceme být* aj.), ale i oper (*Obžínky*, *Kostnice sedlcká*). Pod jeho vedením se zvýšila úroveň orchestru a pěveckého sboru Měšťanské besedy i nově založené české dechové hudby. Bradáč měl stálý hudební kontakt s pražským hudebním životem, roku 1901 uvedl K. Kovařovic v Národním divadle jeho operu *Kostnice sedlcká*, roku 1903 věnoval Bradáč arcivévodovi Evženovi svou symfonii Hrad Bouzov, Měšťanská beseda uváděla koncerty z jeho komorních skladeb, zejména pro smyčcový kvintet (např. *Tempo di valse*, *Duma při mši svaté*, *Píseň beze slov* aj.).

³³ Od roku 1909 zpívalo kvarteto v následujícím složení; I. tenor: F. Šenkýř, II. tenor: L. Slepíčka, baryton: K. Novák, bas: L. Vaněk.

školách. Těsně před vypuknutím první světové války patřila již Litovel mezi města s vyspělým kulturním klimatem. Na jaře 17. 3. 1914 zde hostoval stovacetičlenný orchestr České filharmonie³⁴.

Rozvoj hudebních aktivit, jako ostatně celý společenský život, však přerušila válka. Teprve v roce 1917 dochází k postupnému obnovení hudebního života, na němž se organizátorsky podílela manželka okresního hejtmana Krista von Baillou, která do Litovle z Olomouce přizvala podruhé orchestr České filharmonie. Pod taktovkou dirigenta Viléma Zemánka³⁵ uvedl na svém koncertě 9. 5. 1917 ve velkém sále Měšťanské besedy *Karneval* A. Dvořáka, *Šárku* B. Smetany, *Poem* Z. Fibicha a *IV. Symfonii* L. van Beethovena. K dalším aktivitám, které tato organizátorka vyvolala, patřily recitály houslových virtuózů. V březnu roku 1918 koncertoval v tomtéž sále mladý houslový virtuóz Váša Příhoda³⁶, který měl k Litovli vřelý vztah a později zde ještě několikrát koncertoval. V Litovli vystoupili také další umělci, z nichž jmenujme houslistu Jaroslava Kociana³⁷, altistku Národního divadla v Praze Olgu Borovou – Valouškovou³⁸ a

³⁴ Na programu byly tyto skladby; B. Smetana: *Vyšehrad*, A. Dvořák: *5. Symfonie*, V. Novák: *Slovácká suita*, P. I. Čajkovskij: *Overtura 1812*.

/Viz BEZDĚČKA, Josef: *Nástin hudebního života v Litovli od počátků do I. světové války*, rukopisná studie, in: archiv ČČSH Litovel, nedatováno, str. 103/.

³⁵ **Vilém Zemánek** (9. 5. 1875 – 8. 6. 1922), český dirigent; v letech 1902–18 dirigent České filharmonie.

³⁶ **Váša Příhoda** (22. 8. 1900 Vodňany – 26. 7. 1960 Vídeň). Syn majitele hudební školy a kapelníka Aloise Příhody v Praze-Nuslích (+1937). Syn majitele hudební školy a kapelníka Aloise Příhody v Praze-Nuslích (+1937). Již v útlém mládí projevoval výjimečné nadání a otec byl jeho prvním učitelem houslové hry. Od 5 let získával pověst zázračného dítěte, v 8 letech hrál Beethovenův a Brahmsův koncert a otci pomáhal při vyučování. V 10 letech se stal žákem J. Mařáka a za 3 roky měl samostatné vystoupení v pražském Mozarteu (1913). Širší veřejnosti se stal známý koncertem ve Smetanově síni (25. 11. 1915). Příhoda byl houslistou romantického typu, komorního projevu a ušlechtilého výrazu. Technicky zvládl nejobtížnější místa a jeho podání vlastní úpravy Paganiniho *Nel cor piu non mi sento* bylo považováno za nedostižné. Nestavěl do popředí technickou virtuositu, nýbrž kladl důraz na komornost svého projevu, a to již sestavením programu, v němž obvykle volil některou sonátu (Tartini, Mozart, Beethoven, Brahms, Franck) i zdánlivě méně náročně skladby (Smetanovo *Z domoviny*, Dvořákova *Sonatina*). Byl vynikající tlumočnický děl J. S. Bacha, ze světových houslových koncertů s oblibou uváděl Dvořákův.

³⁷ Viz s. 19.

³⁸ Viz s. 19.

oblíbeného písničkáře Karla Hašlera³⁹.

Po vzniku republiky se spolková činnost v Litovli rozšířila o další aktivity. Obyvatelé města už nebyli tak silně vázáni na kulturu v nedalekém okresním městě Olomouci, jak tomu bylo před válkou, a ovlivněni vlasteneckou euforií se začali věnovat lokálním kulturně – sociálním aktivitám. Na začátku stála přirozená potřeba člověka po sociálním kontaktu, jež vyústila v aktivity dobrovolných spolků a organizací. Tuto skutečnost utvrzoval mj. fakt, že kromě tisku neexistovalo žádné z dnešních masových medií. J. Bezděčka uvádí, že v Litovli bylo od roku 1918 třicet pět dobrovolných organizací⁴⁰ a spolků, kulturních, sociálních, tělovýchovných, vzdělávacích a náboženských sdružení. Hudba byla spolu s divadlem nejideálnější možností, jak dát najevo vlastenecké myšlenky a názory, proto bylo mnoho hudebních spolků založeno ještě před I. světovou válkou. V jejím průběhu však byla činnost těchto sdružení utlumena nebo úplně zanikla. Po vzniku Československa pak nastala příznivá atmosféra pro společenský a zvláště hudební život.

V těsném poválečném období hrál v hudebním životě důležitou roli *Spolek paní a dívek českých*, který začal jako první v Litovli vykazovat kulturně – společenskou činnost. Ještě před vznikem republiky pořádal řadu tzv. „zahradních koncertů“. Vybrané vstupné bylo obvykle slavnostně předáno některé z charitativních organizací (např. 17. 7. 1918 byl výtěžek koncertu darován ve prospěch vánoční nadílky pro chudé)⁴¹. Spolek po léta pečoval zejména o dětského

³⁹ **Karel Hašler** (31. 10. 1879 – 21. 12. 1941 umučen v koncentračním táboře Mauthausen), český herec, textař, skladatel, scenárista, spisovatel, libretista, překladatel a režisér. Autor populárních písní (*Staropražské písničky*, *Ta naše písnička česká*) a operet (*Dcera druhé roty*, *Americký hotel*). Založil a vedl (v letech 1910–1915 a 1918–1923) kabaret v Lucerně v Praze. V letech 1903–1916 byl členem Národního divadla (z rolí například *Jan Roháč z Dubé* v Jiráskově hře *Jan Žižka*). Překládal operní libreta, účastnil se rozhlasových vzpomínkových pořadů (*Jak jsem bořil Rakousko*).

⁴⁰ Více o tom BEZDĚČKA, Josef: Nástin hudebního života v Litovli od počátků do I. světové války, rukopisná studie, archiv ČČSH Litovel, nedatováno, s. 104.

⁴¹ Srov. Selská stráž, 1918, č. 6, s. 5.

posluchače prostřednictvím dětských výchovných koncertů a představení. Aktivita spolku však slábla a zcela zanikla v roce 1921; „Členky tohoto spolku začaly navštěvovat jiné umělecké soubory (sbor a orchestr Měšťanské besedy, Feriální klub, mnoho z nich konvertovalo do nově vzniklé Církve československé) a proto se spolek definitivně rozpadl“⁴² Byl to však jen ojedinělý případ.

Po válce pořádala každou neděli za účasti stovky členů živnostenského dorostu *Měšťanské besedy* bohatý hudební program⁴³ *Učňovská besídka* pod vedením Františka Flasara. Byla založena v roce 1914, přes válečné období však stagnovala. Besídka měla i velmi aktivní divadelní obor.

O vánočních a letních prázdninách se na hudebním poli angažoval *Akademický feriální klub*, který do Litovle mj. dvakrát pozval Ševčíkovo kvarteto⁴⁴, houslistu Jaroslava Kociana a další významné osobnosti hudebního života. Při oslavách 100. výročí narození B. Smetany do Litovle pozval Z. Nejedlého, který v předvečer oslav uvedl přednášku „Bedřich Smetana, jeho život, dílo a význam“⁴⁵

K pravidelným, už předválečným akcím, patřily nedělní lidové

⁴² ONDROUŠEK, Bohumil: Vznik spolkové činnosti CČS, studie, in: Kronika CČS, archiv CČSH v Litovli, nedatováno, s. 5.

⁴³ Jednalo se o vokálně – instrumentální vystoupení, zpívaly se vícehlasé české sbory a písně, v doprovodu smyčcových nástrojů a klavíru, které byly prokládány recitací, tanci a dramatickými scénkami, ze kterých se později vyvinula samostatná divadelní představení.

/Blíže o tom BEZDĚČKA, Josef: Nástin hudebního života v Litovli od počátků do I. světové války, rukopisná studie, archiv CČSH Litovel, nedatováno, str. 101/.

⁴⁴ *Ševčíkovo kvarteto*, hudební těleso, označované zpočátku podle jména svého primária, vzniklo počátkem dvacátého století ve Lvově a tvořili ho původně houslisté B. Lhotský a K. Procházka, violista K. Moravec a violoncellista B. Vášek, vesměs žáci významného českého houslisty a pedagoga profesora Otakara Ševčíka (1852-1934). Jako členové Varšavské filharmonie vystupovali od roku 1902 pod jménem České kvarteto Varšavské filharmonie, od roku 1905 pak přijali (právě v Kyjevě) jméno Ševčíkovo kvarteto, jež později doplnili jménem svého primária. Tento významný komorní soubor hostoval v téměř všech evropských zemích a zajížděl dokonce i do Egypta a Malé Asie. Pod názvem Ševčíkovo – Lhotského kvarteto natočil koncem dvacátých let, ve složení Lhotský, Procházka, Moravec a František Pour (byl členem kvarteta v letech 1926-1930), několik gramodesek pro značku *HMV*.

⁴⁵ Srov. BEZDĚČKA, Josef: Nástin hudebního života v Litovli od počátků do I. světové války, rukopisná studie, archiv CČSH Litovel, nedatováno, s. 112.

besedy, kdy se hrálo divadlo, koncertovalo, recitovalo a zpívalo. V budově U Bílého koníčka, kde se nacházelo kino a divadelní sál, sídlila Měšťanská beseda se svou hudební školou. Druhým dosud nejvíce využívaným sálem, jenž se dodnes může pyšnit největší kapacitou, se stal sál Záložny, kde proběhla drtivá většina litovelských hudebních produkcí.

Hudebně – kulturní akce se také často pořádaly v okolních obcích. V srpnu roku 1918 byla provedena řada úspěšných koncertů tenoristy Valentina Šindlera. K nejagilnějším kulturním obcím tehdy patřila Cholína. Cholinská omladina pořádala ve spolupráci s litovelskými hudebníky 9. 3. 1918 akademii ve prospěch nadace „České srdce“, na které vystoupil mj. tenorista V. Šindler, hudebně pěvecký spolek Žerotín⁴⁶ a sólisté olomoucké opery⁴⁷.

Všechny poválečné litovelské organizace spolu úzce souvisely, některé se navzájem silně ovlivňovaly (toto je zcela běžná skutečnost, neboť v menším městě, jakým je Litovel, účinkují hudebníci v několika souborech najednou). Hudební škola Měšťanské besedy, sídlící v domě U Bílého koníčka, školila nové hráče jak do orchestru Měšťanské besedy, tak do smyčcového orchestru reálného gymnázia, obnoveného z iniciativy Dr. Jaroslava Bílka⁴⁸. Orchester Měšťanské besedy za krátkou dobu svého působení dosáhl reprezentativní

⁴⁶ *Hudebně – pěvecký spolek Žerotín* (dnes *Akademický sbor Žerotín*) patří mezi nejstarší olomoucká sborová tělesa. Dne 19. prosince 1880 se sešla první valná hromada pěvecko – hudebního spolku, jehož jméno bylo převzato od starého moravského šlechtického rodu. Na začátku své činnosti měl Žerotín 44 členů, na prvním koncertě Žerotína konaném 27. března 1881 v městské redutě vystoupilo již na 60 zpěváků. V září téhož roku se spolek rozrostl i o dámský sbor a na příštím koncertě účinkovalo i 32 pěvků. Záhy po svém vzniku v roce 1880 se stal jedním z nejdůležitějších organizátorů národního kulturního života na území Moravy. Pořádal koncerty, operní představení a spolupracoval s předními českými umělci (např. J. B. Foerster, E. Destinová aj.), nejvýznamnější však byla spolupráce s A. Dvořákem. Ten v dubnu roku 1888 osobně dirigoval v Olomouci premiéru svého oratoria *Svatá Ludmila*, které dedikoval Žerotínu a sám se stal čestným členem sboru. Spolek zřídil vlastní hudební školu a podílel se na vybudování Národního domu v Olomouci. Zasluhou jeho činnosti vznikl i symfonický orchestr - dnešní Moravská filharmonie.

/ <http://www.zerotin.cz/>, [cit. 16. 4. 2009]/.

⁴⁷ Blíže o tom: BEZDĚČKA, Josef: *Nástin hudebního života v Litovli od počátků do I. světové války*, rukopisná studie, archiv ČČSH Litovel, nedatováno, s. 103.

⁴⁸ Tamtéž, s. 104.

umělecké úrovni a značné obliby litovelského posluchačstva. Příkladem může být jarní koncert, který se konal 27. dubna 1919 ve velkém sále Záložny. Na programu zazněla předehra k opeře *Hubička* B. Smetany, klavírní skladby *Svatební den na Troldhaugenu* E. H. Griega a *Pobídnutí k tanci* A. Strébla. Podruhé bylo přizváno *Pěvecké sdružení moravských učitelů*⁴⁹, které doplnili vybrané posluchačky intonačního kurzu. Sedmdesát zpěváků společně předneslo smíšené sbory (A. Dvořák: *Prsten, Moravské dvojzpěvy*, J. Malát: *Bělohradské zvony*, vrcholem večera byla *Fantazie z Prodané nevěsty* A. Holoubka pro sbor a klavír)⁵⁰. U dirigentského pultu orchestru Měšťanské besedy a obou sborů stál Alois Holoubek⁵¹. Nejen z jeho podnětu byla obnovena po pětileté válečné přestávce činnost pěveckého a hudebního odboru Měšťanské besedy. Sbor, působící v Litovli ještě před válkou, se definitivně rozpadl⁵². Na popud A. Holoubka zavedla hudební škola Měšťanské besedy intonační kurzy pro širokou veřejnost, a zejména pro své studenty. Tyto kurzy probíhaly od 1. března 1919. Některé

⁴⁹ Poprvé vystoupilo Pěvecké sdružení moravských učitelů v Litovli v roce 1906 pod vedením sbormistra Ferdinanda Vacha.

⁵⁰ Srov. Program koncertu, in: Kronika kulturních událostí CČS, archiv Husova sboru

⁵¹ **Alois Holoubek** (01. 01. 1895 Pitten (Rakousko) – 17. 02. 1967 Litovel), dirigent, sbormistr a skladatel. Byl jedním z žáků L. Janáčka když byla po válečné přestávce v Litovli r. 1919 obnovena činnost pěveckého a hudebního odboru Měšťanské besedy, převzal její hudební školu. Do Litovle odešel z popudu L. Janáčka a dokázal zde vytvořit kulturní centrum pro široké okolí. Postavil na profesionální základ nejen hudební školu, ale zaktivizoval hudebně nadané síly k pěstování všech dostupných hudebních forem hudebního umění, ať už se jedná o hudbu komorní, orchestrální, sborovou, chrámovou a taneční. Byl ředitelem kůru chrámu sv. Marka, ale také hudebním skladatelem, režisérem a dirigentem operet a ochotnických divadel. Tyto úspěchy byly bezprostředně spojeny s jeho prací pedagogickou. Vždyť členy všech souborů a orchestrů si musel většinou sám vychovat. Ředitelem hudební školy v Litovli byl 40 let, od roku 1919 – 1959, v letech 1920 – 1930 a 1942 – 1952 učil hudební výchovu na Gymnáziu Jana Opletala. Ve spolupráci s místními ochotníky nastudoval hudbu k mnoha divadelním představením včetně operet, jako byly *Polská krev* Oskara Nedbala, *Země úsměvů* Franze Lehára, *Rose Mary* a *Král tuláků* Rudolfa Frimla, *Perly panny Serafinky* Rudolfa Piskáčka a hudební komedie Vladimíra Dvořáka a Zdeňka Petra *Sto dukátů za Juana*, která byla jeho dernierou (1954). Svou všestrannost prokázal Holoubek i tím, že měl už ve dvacátých letech vlastní stylově čistě obsazený jazzový orchestr (podle vzoru R. A. Dvorského). Holoubek skládal písně a sbory (*Hymnus k tryzně za padlé v Javoříčku*, *Odkaz*, *Na Husa*, *Má matičko*), pochody, orchestrální i chrámové skladby. V anonymní celostátní soutěži nakladatelství Melantrich, vypsané hned po válce a vyhodnocené v roce 1946, získal dvě ceny za písně *Slavnostní pochod československé armády* a *Mládeži do kroku*. V roce 1992 mu byla na Hudební škole odhalena pamětní deska.

⁵² Srov. BEZDĚČKA, Josef, Litovelské sbory, rukopisná črta, nedatováno, str. 21

vybrané účastníce ženského sboru tohoto kurzu vystoupili již 27. března na jarním koncertě *Měšťanské besedy*, kde spolu s *Pěveckým sdružením moravských učitelů* zpívaly smíšené sbory. Výsledky a důležitost intonačních kurzů lze v litovelských hudebních dějinách dobře mapovat. Pěvecký sbor Měšťanské besedy od prvních koncertů, kde zpíval dvojhlasé a trojhlasé lidové písně, neustále zvyšoval svou úroveň⁵³. V roce 1922 měl sbor 80 členů, na jednotlivé hlasové sekce tedy připadalo 20 zpěváků (!)⁵⁴. Repertoár smíšeného sboru korespondoval s programy profesionálních vokálních těles⁵⁵. Dobrou tradici sborového zpěvu udržuje Litovel dodnes⁵⁶. Prvotní impuls k založení tohoto pěveckého spolku byl přednesen na valné hromadě (13. 3. 1921) ředitelem hudební školy Měšťanské besedy A. Holoubkem. Bylo konstatováno, že původní cíl této instituce, již byla národně – uvědomovací práce, byl splněn. Proto došlo nejen ke změně názvu na *Hudební a pěvecký spolek Smetana*, ale i ke změně náplně, zaměřené jen na hudební a pěveckou činnost. Do čela byl zvolen ředitel reálného gymnázia dr. Josef Fürst. Jeho nástup byl zahájen velkým koncertem z děl B. Smetany, Z. Fibicha a L. van Beethovena, orchestr a sbor řídil Alois Holoubek⁵⁷. Na druhé straně tento ředitel hudební školy organizoval i koncerty komorní hudby a stál v čele *Litovelského klavírního tria*⁵⁸.

⁵³ Srov. BEZDĚČKA, Josef, Litovelské sbory, rukopisná črta, nedatováno s. 24.

⁵⁴ Tamtéž, s. 25.

⁵⁵ Do repertoáru sboru patřily především skladby českých skladatelů (např. A. Dvořák: cyklus *V přírodě*, *Moravské dvojzpěvy* (v úpravě L. Janáčka), *Čtyři dueta* aj.), smíšené sbory B. Smetany (např. *Věno*, *Odrodilec*, *Tři jezdci* aj.), ženské sbory (*Má hvězda*, *Vlaštovičky*, *Západ slunce*); L. Janáček (*Otčenáš*, *Ukvalské písně* aj.), dále sbory J. Maláta, A. Strébla, J. B. Foerster; vokálně-instrumentální díla: J. J. Ryba: *Česká mše vánoční*, B. Smetana: *Česká píseň* aj., velké množství duchovních skladeb aj.

⁵⁶ V současné době působí v Litovli tři smíšené a tři dětské sbory, jejichž zpěváci zpívají, podobně jako v meziválečné době, i v několika souborech najednou.

⁵⁷ Srov. ŠIK Lubomír: Litovelské paměti, Městský klub v Litovli 1994, str. 162.

⁵⁸ Ve složení A. Holoubek – housle, F. Veškrna – violoncello, Š. Borovcová – klavír, hrálo toto trio skladby F. Mendelsohna – Bartholdyho, L. van Beethovena, B. Smetany a A. Dvořáka.

Hudební škola⁵⁹, organizovaná pod Měšťanskou besedou a spolkem „Smetana“, měla každoročně přes 100 žáků⁶⁰. Hudební akademie, které pořádala, byly po mnoho let významnou součástí litovelského hudebního života. Úspěšná pedagogická činnost hudební školy byla v roce 1931 zhodnocena tím, že se stala ústavem plně státem subvencovaným.

Ve městě existovala od roku 1913 také druhá soukromá hudební škola, vedená Marií Lachmanovou. Její pedagogický přístup často kritizovali nejen její žáci, ale i kolegové. Přesto vychovala mnoho litovelských hudebníků, kteří později její specifické pedagogické metody docenili.⁶¹

Ve 20. letech A. Holoubek sestavil z hráčů Měšťanské besedy budoucí operetní orchestr divadelního odboru TJ Sokol. Hráči z těchto orchestrů a především absolventi hudebních škol dali podnět k založení kůrových orchestrů a sborů ve dvou litovelských kostelech, tj. katolickém chrámu sv. Marka a Husově sboru Církve československé. Náboženské bouře související se vznikem Československé církve znatelně poznamenaly hudební dění ve městě. Při církevních obřadech pak vznikaly kuriózní situace, když byli mladí hudebníci přesvědčováni oběma církvemi, aby muzicírovali právě na jejich bohoslužbách. Ve 30. a 40. letech se kůry obou kostelů (zvláště Husova sboru) staly významnými působišti litovelských hudebníků. Počáteční náboženská nevraživost později vyústila ve zdravé hudební soutěžení obou církví⁶². Kůr sv. Marka, jenž se hudebně velmi aktivně podílel na chodu litovelské katolické farnosti, byl známý svým

⁵⁹ Mezi nejvýznamnější pedagogy patřil mj. A. Holoubek, který vyučoval hru na housle, klavír a orchestrální hru, a učitelka zpěvu, sama pěvecky činná, L. Kolarčíková.

⁶⁰ BEZDĚČKA, Josef: Nástin hudebního života v Litovli od počátků do I. světové války, rukopisná studie, archiv ČČSH Litovel, nedatováno, s. 104.

⁶¹ Blíže o tom BEZDĚČKA, Josef: Nástin hudebního života v Litovli od počátků do I. světové války, rukopisná studie, archiv ČČSH Litovel, nedatováno, s. 98.

⁶² Srov. BEZDĚČKA, Josef: Litovelské sbory, rukopisná črta, nedatováno, s. 14.

dechovým souborem, který hostoval po celé Moravě⁶³.

Město Litovel bylo pro své hudbymilovné posluchačstvo také hojně navštěvováno předními českými profesionálními hudebníky. Vedle již zmíněné České filharmonie a houslového virtuóza Váši Příhody to byla v roce 1918 např. sopranistka Anna Šikolová – Krátká⁶⁴ a Jaroslav Kocian⁶⁵ za doprovodu klavíristy Františka Ličara. Výtěžek obou koncertů byl podle tehdejších zvyklostí věnován Okresnímu sirotčinci⁶⁶. Od roku 1918 se v Litovli pravidelně dvakrát do měsíce pořádali koncerty, na kterých účinkovali čeští profesionální hudebníci. Na úspěšném koncertu 27. října 1918 zpívala altistka Olga Borová – Valoušková⁶⁷ za doprovodu klavíristy Vladimíra Polívky. Kromě pěveckých koncertů tenorů pražského Národního divadla Františka Pácala a Valentina Šindlera, patřilo k tomuto rozmachu litovelského kulturního života i pět operních představení Národního divadla v Brně (B. Smetana: *Prodaná nevěsta*, *Hubička*; A. Dvořák: *Rusalka*, *Čert a Káča*; K. Kovařovic: *Psohlavci*). Hudební událostí byly houslové kreace „zázračného dítěte“ Pepy Bartoně⁶⁸ v doprovodu klavíristky Marie Hellerové – Ladecké. Litovel také navštívilo *Ševčíkovo – Lhotského kvarteto*. Na koncertě 23. 11. 1919 zahrálo kvartet *Z mého života* B. Smetany, *Kvartet F-dur* A. Dvořáka a *Kvartet*

⁶³ Blíže o tom BEZDĚČKA, Josef: Počátky Hudebního života, rukopisná črta, in *Kronika ČČS*, nedatováno, s. 12.

⁶⁴ *Anna Šikolová-Krátká*, česká operní pěvkyně (sopranistka). Žila a působila delší dobu v Pardubicích, jako operní pěvkyně účinkovala v několika českých divadlech, později se věnovala především koncertnímu zpěvu (duchovní hudba, kantáty, písně).

⁶⁵ *Jaroslav Kocian* (22. 2. 1883 – 8. 3. 1950), český houslista, hudební pedagog a skladatel, vedle J. Kubelíka nejvýznamnější představitel Ševčíkovy houslové školy. Vynikl zvláště jako interpret děl J. S. Bacha a houslových koncertů W. A. Mozarta, P. I. Čajkovského a A. Dvořáka. K jeho žákům patřili M. Hlouňová, A. Plocek, J. Suk mladší a další. Byl autor zvláště houslových skladeb a pedagogických prací.

⁶⁶ Viz BEZDĚČKA, Josef: Nástin hudebního života v Litovli od počátků do I. světové války, rukopisná studie, archiv ČČSH Litovel, nedatováno, s. 111

⁶⁷ *Olga Borová – Valoušková*, česká operní pěvkyně (altistka), dlouholetá členka opery Národního divadla v Praze (1906 – 1913) /Eurydika, Klytaimnestra, Panna Róza, Ulrika, Amneris/, stálý host opery v Lublani a v Záhřebě. Její alt měl zvláštní sugestivní barvu a vřelost, věnovala se také koncertní činnosti a pedagogice.

⁶⁸ *Pepa Bartoně*, český virtuos na housle, žák prof. St. Suchého. Získal si popularitu jako zázračné dítě, vystupoval hojně i v cizině, později se však koncertování ze zdravotních důvodů téměř vzdal.

G-dur L. van Beethovena. Litovelští hudební amatéři pořádali po vzoru těchto koncertů hudební akademie. Historicky první se konala 2. 6. 1918. Program byl doplněn hostujícími umělci – sólisty *Pěveckého sdružení moravských učitelů* S. Taubera⁶⁹ a A. Petzolda. Na koncertě účinkovali především učitelé hudební školy *Měšťanské besedy*. Na programu byly skladby pro dva klavíry, duety z Dvořákova oratoria *Svatá Ludmila* a *Moravských dvojzpěvů* a houslové skladby v podání A. Lochmanové. Umělecké výkony účinkujících se značně lišily⁷⁰. Nicméně hned 15. června následovala další akademie. Dramaturgie koncertů pořádaných Měšťanskou besedou byla sestavena tak, aby vyhovovala litovelským interpretům a aby byla posluchačsky rozmanitá a vděčná. Často vedle sebe vystupovali profesionální hudebníci a žadani Litovelští amatéři. Příkladem by mohl být koncert, který se konal 12. 2. 1919 ve Měšťanské besedě. S Českou filharmonií pod vedením dirigenta L. V. Čelanského⁷¹ zpívala opět sopranistka A. Šikolová – Krátká a vystoupil houslový virtuos Váša Příhoda. Druhá půle koncertu byla svěřena orchestru Měšťanské besedy pod vedením ředitele litovelské hudební školy Aloise Holoubka⁷².

K dalším akcím s bohatým hudebním programem patřily státní svátky a oslavy. Mezi ně řadíme především oslavy vzniku samostatného Československého státu, které se kvůli zpoždění s přípravami konaly až ve dnech 16. – 17. 11. 1918. Z hudební produkce zmiňme průvod dechových kapel, na kterém se představily čtyři kapely

⁶⁹ **Stanislav Tauber** (28. 4. 1878 Blatec – 3. 3. 1959 Praha), učitel, dlouholetý člen, sólista PSMU, koncertní pěvec. Studoval v Olomouci a v Příboře. Byl podučitelem v Kelči, kde byl i náčelníkem Sokola, a učitelem v Hranicích a v Brně. Po státní zkoušce z hudby vstoupil do PSMU jako první tenorista a sólista. Napsal vzpomínkovou knihu *Můj hudební svět*.

⁷⁰ Srov. BEZDĚČKA, Josef: *Nástin hudebního života v Litovli od počátků do I. světové války*, rukopisná studie, archiv ČČSH Litovel, nedatováno, s. 110.

⁷¹ **Ludvík Vítězslav Čelanský** (17. 7. 1870 – 27. 10. 1931), český dirigent a skladatel; podílel se na vytvoření i vedení řady uměleckých těles, zvláště filharmonií a operních souborů u nás (1901 – 1902, znovu 1918 – 1919, první šéf samostatného orchestru České filharmonie a v letech 1920 – 1921 Šakovy filharmonie), v Polsku, Rusku a Francii.

⁷² Blíže o tom BEZDĚČKA, Josef: *Počátky českého hudebního života v Litovli*, rukopisná črta, in *Kronika ČČS*, str. 2.

z Litovle a další kapely z okolí. Vyvrcholením se stal koncert 17. 11. v sále Měšťanské besedy. Hlavní program oslav se odehrával ve velkém sále Záložny, nejvíce pozornosti patřilo tehdy velmi populárním tzv. živým obrazům z dějin českého národa. Tyto výjevy pohybujících se dobově oděných postav završila věštba kněžny Libuše ze stejnojmenné Smetanovy. Slavnou árii *Můj drahý národ český neskoná* zpívala operní zpěvačka. Její jméno však nebylo nikde zaznamenáno⁷³. Další podobnou akcí byla oslava 70. narozenin prezidenta T. G. Masaryka 7. 3. 1920. Na koncertě, který byl k této příležitosti pořádán, vystoupil orchestr Měšťanské besedy s kratšími orchestrálními skladbami. Pro litovelský hudební život je tento koncert zajímavý hlavně tím, že na něm v premiéře poprvé koncertovalo *Litovelské okteto*, které předneslo krátký program⁷⁴.

⁷³Žádný ze záznamů, které jsem probádal, toto jméno nezaznamenal. Všude se píše jen o velkém ohlasu, např. „*Na nádherně zazpívanou Libušinu árii vzpomínají všichni s dojetím*“ / LEŠENAR, Josef: Úvod ke kronice CČS, archiv CČSH v Litovli/. Předpokládejme, že se nejednalo o Emu Destinovou, která tehdy často hostovala v nedaleké Olomouci, neboť tak významná pěvkyně by určitě byla zaznamenána v Litovelské kronice. Další a pravděpodobnější možností mohla být účast Christiny Morfové, bulharské sopranistky, členky Národního divadla v Praze, která v období vlastenecké euforie při vzniku Československa hostovala s *Libuší* v Olomouci a okolí. Dále přichází v úvahu Amálie Votrubová, která opustila Národní divadlo v Praze a vdala se do Olomouce, nebo některá ze sólistek Pěvecko – hudebního spolku Žerotín.

⁷⁴ Toto smíšené okteto působilo v Litovli do 30. let, bylo složeno z I. a II. sopránů, I. a II. altů, I. a II. tenoru, barytonu a basu. Na repertoáru mělo především úpravy lidových písní a velké množství duchovní literatury, z níž nejčastěji interpretovalo renesanční vokální polyfonii. /Srov. BEZDĚČKA, Josef, Litovelské sbory, rukopisná črta, nedatováno, s. 46/

1. 2. Nástin hudebního dění v Litovli v meziválečném období

Po roce 1918, kdy dochází k postupnému rozvoji spolkových aktivit, se nově organizuje i hudební život. Stručně se zmiňme o nejdůležitějších organizacích a událostech, které jej ovlivňovaly. Byl to především pěvecký odbor TJ Sokola⁷⁵, který byl založen v roce 1922. Tento sbor měl okolo 35-40 členů, od roku 1940 i 30-ti členný ženský sbor. Do roku 1938 uspořádal přes 150 koncertů a vystoupení⁷⁶.

Z původního *Litovelského klavírního tria*⁷⁷ vzniklo později smyčcové kvarteto⁷⁸, které několik let pořádalo pravidelné koncerty. Kulturní aktivity byly v Litovli také silně poznamenány náboženskými nepokoji⁷⁹, které vyvrcholily v roce 1920. „*Veřejný a společenský život nadobro rozvrácen. Samé strany a stranečky a k tomu ty církve československá a římskokatolická jedna proti druhé. Samo osočování, (...), nikde vážná práce. Otravují se tím spolky, sbory, osoby a celý společenský a veřejný život*“⁸⁰. V roce 1924 se Litovel přidala k oslavám 100. výročí narození B. Smetany. Na velkolepé hudební akademii, kde spolu vystoupily sbor Měšťanské besedy (ve 30. letech se mu neoficiálně říkalo sbor „Smetana“) a sbor Sokola, studentský orchestr reálného gymnázia (provedl mj. předehru k opeře *Hubička* B. Smetany)⁸¹, obě hudební školy a de facto všichni litovelští hudebníci,

⁷⁵ V čele sboru se vystřídali tito sbormistři; 1922 – 1929 Jan Sláma, 1929 – 1939 Ivan Novotný, 1939 – 1941 Karel Lýsek.

⁷⁶ Srov. záznam v kronice TJ Sokol, archiv TJ Sokol v Litovli.

⁷⁷ Viz s. 17, pozn. pod čarou č. 58.

⁷⁸ A. Holoubek – 1. housle, V. Wágner – 2. housle, F. Kučera – viola, F. Veškra – violoncello, okolo roku 1925 se složení kvarteta změnilo; A. Holoubek – 1. housle, J. Smetana – 2. housle, F. Kučera – viola, J. Beck – violoncello.

⁷⁹ Viz podkapitola Charakteristika a vznik Československé církve v Litovli.

⁸⁰ SMYČKA, Jan: Pamětní kniha 1899 – 1922, rukopis, archiv Městského muzea v Litovli, s. 112.

⁸¹ Srov. Almanach 65 let reálného gymnázia v Litovli, Olomouc 1966, s. 27.

kterých účinkovalo přes 200⁸². Po společném vystoupení všech sborů, které přednesly Smetanovy sborové skladby (*Tři ženské sbory*, *Věno*, *Odrodilec*), se hrál výběr z *Českých tanců* a polek, poté zazněla *Slavnostní předehra*⁸³. Na tomto koncertě zpíval také tenorista Valentin Šindler, který přednesl árie ze Smetanových oper.

V roce 1926 zahájila činnost další pěvecká tělesa. Byl to smíšený sbor pěveckého a vzdělávacího odboru Církve československé husitské. Obdobně tomu bylo u katolických organizací, jakými byla TJ Orel a Svaz katolických žen a dívek, kde rovněž došlo k založení pěveckého a hudebního odboru.

V roce 1928 zasáhl do hudebního života i zcela nový prvek – rozhlas. Téhož roku byla z Komické opery v Paříži vysílána *Prodaná nevěsta*. Ve městě se uskutečnil hromadný poslech tohoto radiového přenosu v sále Měšťanské besedy⁸⁴.

V kontextu litovelského hudebního života je také důležité zmínit i činnost litovelských ochotníků⁸⁵. Ochotnické divadlo bylo začátkem

⁸² Srov. BEZDĚČKA, Josef, *Litovelské sbory*, rukopisná črta, nedatováno, str. 15.

⁸³ Viz o tom více BEZDĚČKA, Josef, *Litovelské sbory*, rukopisná črta, nedatováno, str. 78. *Slavnostní předehra* není blíže specifikována. Vzhledem k tomu, že Smetana složil dvě skladby s tímto názvem, mohla to být *Slavnostní předehra D-dur* nebo *Slavnostní předehra C-dur*.

⁸⁴ Blíže o tom BEZDĚČKA, Josef: *Počátky českého hudebního života v Litovli*, rukopisná črta, in *Kronika ČČS*, str. 2.

⁸⁵ První zmínky o divadle v Litovli jsou z roku 1779, kdy přináší svědectví vídeňský malíř F. Sonnleithner. Od roku 1793 je zaznamenávána činnost německého ochotnického divadla. V roce 1865 byl založen český Čtenářský spolek, z něj potom vznikla Měšťanská beseda. Od 1779 hráli ochotníci v 2. poschodí radnice (zřejmě německy). V 80. letech 19. stol. se ujala iniciativy TJ Sokol, zábavní odbor vedl R. Schönhöffer. Od roku 1885 měla Litovle stále jeviště v sále Rolnické záložny. V roce 1889 byl založen Dramatický odbor Měšťanské besedy, od roku 1897 spolupracoval se Spolkem paní a dívek. V roce 1889 byl založen Dramatický odbor TJ Sokol, ze kterého se v roce 1929 vyčlenil Kroužek přátel dramatického umění. V roce 1900 se tři ochotnické spolky sjednotily v Ochotnickém sdružení (např. *Vodní družstvo*, *Třetí zvonění*, *Noc na Karlštejně*). Spolek paní a dívek hrál hry pro děti (např. Baldessari-Plumlovská). V roce 1913 založili vysokoškoláci Akademický feriální klub, který hrál společně se Sokolem. Po roce 1918 zahájili činnost litovelští ochotníci uvedením *Jana Víravy* F. A. Šuberta, jinak přes snahu o náročnější repertoár (Tyl, Šamberk, Stroupežnický, Jirásek, Gogol ad.) převládal zájem publika o zábavné hry. Po válce v roce 1919 byl obnoven Akademický feriální klub. Hrál i odbor Matice cyrilometodějské. Ve 20. letech vyvíjela dramatické aktivity Učňovská besídka, Spolek katolických tovaryšů, dívčí střední škola a studenti gymnázia. V roce 1923 byl založen divadelní spolek Dělnické tělovýchovné jednoty. Společně s dětským divadelním souborem hráli v sále U Zeleného stromu (U Hlaváčků). Na repertoáru byly hry se sociální tematikou a pro mládež a děti. V domě U labutě byl v roce 1924 založen divadelní odbor Orla. V roce 1926 byl založen divadelní soubor Pěveckého a vzdělávacího odboru Církve československé. Konkurence mnoha souborů vedla k preferování operety.

20. letech organizováno kolem dramatického odboru TJ Sokol (odbor založen 1889), ročně uvedl tento soubor v průměru pět premiér. Repertoár se orientoval na výhradně českou dramatickou tvorbu (např. A. Jirásek: *Lucerna, Vojnarka*; J. K. Tyl: *Strakonický dudák, Jiřikovo vidění, Slepý mládenec*; L. Stroupežnický: *Naši furianti* aj.). Mimo tyto ochotnické aktivity vystupovaly v Litovli i profesionální divadelní soubory. Např. v roce 1917 uvedlo na Záložně brněnské Národní divadlo s populárním E. Vojanem Shakespearovo *Zkrocení zlé ženy*⁸⁶. Ve dvacátých letech dochází ke značnému repertoárovému posunu od českých veseloher směrem k operetě. Vytvořily se postupně čtyři divadelní orchestry a s nimi čtyři operetní soubory. Dramatický odbor TJ Sokol a jeho operetní soubor vedl od roku 1925 dirigent Ivan Novotný. V roce 1929 se z něj vyčlenil Kroužek přátel dramatického umění, jehož uměleckým vedoucím se stal Alois Holoubek. Za první půlrok sehrál tento soubor 7 premiér. V letech 1930 – 1931 hrál na fotbalovém hřišti s velkým komparzem převážně operety, veselohry a frašky⁸⁷. Dramatický odbor Orla působil v Litovli od roku 1924. Silná konkurence mnoha souborů ho vedla k upřednostňování operet. Byl sestaven operetní soubor, který vedl dirigent Josef Boháč. V roce 1926 byl založen divadelní soubor Pěveckého a vzdělávacího odboru Církve československé, jehož dramaturgie také brzy preferovala pouze operety. Funkce dirigenta byla svěřena řediteli kůru Husova sboru Osvaldu Strykovi. V Litovli se také objevila řada zpěváků schopných zvládnout sólové party, což byl první předpoklad repertoárového posunu všech souborů od činohry směrem k operetě.

Ve 30. letech se v Litovli dále rozvíjela i sborová činnost.

/ Viz ČIČATKA, Jaroslav: *Vývoj divadelnictví ve střední a severní Moravě*, Přerov, vlastním nákladem 1938, s. 8, 20, 26, 27/.

⁸⁶ Viz ŠIK Lubomír: *Litovelské paměti*, Městský klub v Litovli 1994, s. 165.

⁸⁷ Blíže o tom ČIČATKA, Jaroslav: *Vývoj divadelnictví ve střední a severní Moravě*, Přerov, vlastním nákladem 1938, s. 26, 27.

Působil zde sbor „Smetana“ při Měšťanské besedě, kterého vedl sbormistr A. Holoubek. Konkurencí mu byl *Sbor pěveckého a vzdělávacího odboru Církve československé* pod vedením sbormistra J. Hegera. Menší význam měly smíšené sbory TJ Orel a Svazu katolických žen a dívek. V roce 1932 se zformovalo *Dělnické pěvecké sdružení*⁸⁸. O rok později se tento smíšený pěvecký sbor prezentoval koncertem z národních písní a v roce 1934 už disponoval samostatně zpívajícím mužským a ženským sborem. Na společném repertoáru měly skladby K. Bendla, P. Křížkovského, B. Smetany, A. Dvořáka, J. Maláta, J. Jindřicha aj⁸⁹.

Na začátku března 1935 byly oslaveny 85. narozeniny prezidenta T. G. Masaryka slavnostním koncertem sboru „Smetana“ a za účinkování velkého orchestru Měšťanské besedy, spojených smíšených a dětských sborů pod vedením A. Holoubka. Také 50. výročí úmrtí B. Smetany a 30. výročí úmrtí A. Dvořáka bylo připomenuto dalšími koncerty.

V Litovli také koncertovalo mnoho zahraničních hudebníků, mezi nimiž byla řada ruských umělců⁹⁰. Z českých hudebníků to byl zejména Jan Kubelík⁹¹, který zde 8. 9. 1934 za klavírního doprovodu A. Holečka přednesl svůj houslový recitál, na kterém přednesl skladby N. Paganiniga, B. Smetany, A. Dvořáka a H. Wieniawského. Druhý den navštívil v doprovodu litovelských hostitelů Bouzov, Mladeč i místní muzeum a zapsal se do městské kroniky⁹². V roce 1936 zde

⁸⁸ Srov. SETTARI, Olga: Litovel, in: Slovník české hudební kultury, Praha 1997, s. 522.

⁸⁹ Více o repertoáru BEZDĚČKA, Josef, Litovelské sbory, rukopisná črta, nedatováno, s. 16.

⁹⁰ V Litovli vystoupili mj. sólista Petrohradské opery Boris Ravič – Simbersky, pěvkyně Anna Borodina, Sbor donských kozáků aj. Pravděpodobně šlo o ruské emigranty, kteří po Československu pořádali koncertní turné.

⁹¹ **Jan Kubelík** (5. 7. 1880 – 5. 12. 1940), český houslista a skladatel; žák O. Ševčíka. Od roku 1900 vystupoval s velkými úspěchy na celém světě. Zaměřil se zvláště na proslulá díla houslové literatury, zejména z období hudebního romantismu. Autor houslových koncertů, kadencí k houslovým koncertům (J. Brahms, N. Paganiniho, L. van Beethovena, W. A. Mozarta), úpravy části Fibichovy skladby *V podvečer* (*Poem*).

⁹² Viz ŠIK Lubomír: Litovelské paměti, Městský klub v Litovli 1994, str. 158.

vystupoval klavírista Rudolf Firkušný⁹³, na svém recitálu hrál skladby L. van Beethovena, F. Chopina, C. Debussyho a A. Dvořáka⁹⁴.

V letních sezónách hrával od roku 1925 u Mladečských jeskyní salonní orchestr, od klavíru řízený Osvaldem Strykem. A. Holoubek založil roku 1928 nový salonní orchestr, který se poprvé představil v říjnu téhož roku na velkém sále Záložny, dirigoval a na saxofon hrál A. Holoubek⁹⁵.

Součástí hudebního života v Litovli byla také dechová hudba, která měla široké uplatnění. Z původní městské dechové hudby vznikl soubor „Lyra“, od roku 1933 byla však žádanější dechová hudba „Haná“. Pro plesy reprezentačního charakteru vytvořil koncem 30. let A. Holoubek ze svých žáků taneční orchestr, který dosáhl vysoké umělecké úrovně⁹⁶

Zřízením protektorátu byly veškeré hudební aktivity v Litovli znatelně narušeny. Postupně došlo k omezení činnosti všech těles a v provozu zůstaly jen chrámové soubory v kostele sv. Marka a v Husově sboru. Do nich se uchýlili hudebníci ze zaniklých těles, kteří udržovali chrámové hudební produkce na vysoké úrovni⁹⁷. Činnost hudební školy zůstala neomezena. V době protektorátu byly zakázány veškeré taneční zábavy a plesy, povolené byly ale velmi oblíbené a hojně navštěvované poslechové koncerty, na kterých vystupoval orchestr A. Holoubka s pořady *Hudba 1943*, *Nálady v rytmu* aj.⁹⁸ Postupně byly likvidovány české kulturní a společenské organizace.

⁹³ **Rudolf Firkušný** (11. 2. 1912 Napajedla – 19. 7. 1994 Staatsburg, New York), český klavírista, od roku 1939 působil v zahraničí (Francie, USA). Propagoval českou hudbu, zvláště skladeb B. Smetany, A. Dvořáka, L. Janáčka, B. Martinů, P. Bořkovce a dalších. Ze světového repertoáru zvláště interpretoval díla W. A. Mozarta, L. van Beethovena, F. Chopina a C. Debussyho. V letech 1946 a 1990 se účastnil mezinárodního festivalu Pražské jaro.

⁹⁴ Blíže o programu ONDROUŠEK, Bohumil: záznam v Kronice CČS o návštěvě koncertu Jednotou mládeže, in: Kronika CČS, archiv CČSH v Litovli.

⁹⁵ Srov. ŠIK Lubomír: Litovelské paměti, Městský klub v Litovli 1994, s. 167.

⁹⁶ Srov. NEDOMA, Vlastimil: Alois Holoubek, Litovelské noviny 1992, únor, s. 4.

⁹⁷ Srov. BEZDĚČKA, Josef: Hudba v Litovli v době protektorátu, rukopisná studie, s. 19.

⁹⁸ Srov. BEZDĚČKA, Josef: Hudba v Litovli v době protektorátu, rukopisná studie, s. 3.

V dubnu 1941 byla rozpuštěna TJ Sokol se všemi svými odbory (ještě v roce 1941 sehrál divadelní odbor Sokola 6 divadelních představení, naposledy *Nezbedného bakaláře* v dramatinaci Z. Štěpánka)⁹⁹, počátkem roku 1943 i katolická TJ Orel. Český společenský život byl vymezen do úzké oblasti, která ale byla velmi bohatá. Během války v Litovli opět koncertoval houslista Pepa Bartoň, který zde vystupoval už v roce 1920 jako „zázračné dítě“¹⁰⁰. Koncertně v Litovli hrálo několik tanečních orchestrů (např. taneční orchestr Bobka Bryena¹⁰¹, operetní sólisté z Prahy v pořadu „Z operety do operety“, a počtvrté v Litovli koncertovalo Pěvecké sdružení moravských učitelů pod vedením sbormistra J. Šoupala¹⁰².

⁹⁹ Blíže o tom ŠIK Lubomír: Litovelské paměti, Městský klub v Litovli 1994, s. 193.

¹⁰⁰ Viz s. 19 a poz. pod čarou č. 68.

¹⁰¹ **Bobek Bryen**, vlastním jménem Ladislav Bobek, (30. 5. 1909 – 14. 2. 1983), kapelník, houslista, a hráč na bicí. V dětství se učil na housle. Počátkem třicátých let působil jako bubeník v různých kapelách. Od roku 1933 vedl kapelu *Atrakční orchestr Bobeka Bryena* s kterým účinkoval v nočním podniku Alhambra. Ohlas si orchestr získal v roce 1938 v kavárně Savoy v Brně. Kapela v letech 1939 - 40 přešla k velkému swingovému obsazení a získala stálé angažmá v kavárně Fénix. Po únoru 1948 se orchestr přetvořil na malou barovou skupinu a postupně ztrácel na významu. /http://cs.wikipedia.org/wiki/Bobek_Bryen [cit. 15. 4. 2009]/.

¹⁰² Pěvecké sdružení moravských učitelů (PSMU) vystoupilo v Litovli celkem čtyřikrát; Poprvé to bylo v roce 1906 pod vedením sbormistra Ferdinanda Vacha, podruhé 27. 4. 1919 na jarním koncertě „prozatímního sboru“ Měšťanské besedy, kde ho pohostinsky spolu tímto sborem dirigoval Alois Holoubek, potřetí v roce 1929 pod vedením Ferdinanda Vacha a počtvrté na jaře 1941 pod vedením Jana Šoupala.

2. Historie Církve československé v Litovli

2. 1. Charakteristika a vznik Církve československé v Litovli

Církev československá husitská (do roku 1971 pouze Církev československá) je křesťanská církev vyhlášená 8. ledna 1920 v Praze radikálním křídlem modernistického reformního hnutí římskokatolického duchovenstva v čele s ThDr. Karlem Farským, který byl později zvolen jejím prvním patriarchou. *„Nauka církve vychází ze závěrů radikální části české katolické moderny vedené Karlem Farským a dalšími katolickými duchovními“¹⁰³*. Jde původně o specificky českou národní církev. *„Je postavena na zásadách presbyterních s prvky episkopálními; od roku 1994 se hlásí k Leuenberské konkordii. Církev československá husitská za zdroje své nauky označuje snahu o návrat k prvotní církvi, či k pravému jádru křesťanství. Podobně jako Českobratrská církev evangelická se považuje za pokračovatelku učení Mistra Jana Husa a husitství, které je zde pokládáno za specificky českou formou křesťanství“¹⁰⁴*.

Církev československá /husitská/ (dále jen CČS/H/) od počátku působila na území celého Československa, ovšem ve skutečnosti představovala významnou skupinu pouze v českých zemích; na Slovensku byl její vliv velmi malý a omezoval se prakticky pouze na Čechy tam žijící. Tomu odpovídá i dnešní organizace církve – v Česku je tvořena asi 350 církevními obcemi, které se sdružují do 5 diecézí

¹⁰³ MAREK, Pavel: Český katolicismus 1890-1914 : kapitoly z dějin českého katolického tábora na přelomu 19. a 20. století, Gloria, Olomouc 2003, s. 649.

¹⁰⁴ PAVLINCŮVÁ, Helena, et al.: Slovník judaismus – křesťanství – islám, Mladá fronta, Praha 1994, s. 469.

(pražské, brněnské, královéhradecké, olomoucké a plzeňské), zatímco území Slovenska pokrývá jediná diecéze (bratislavská) se dvěma obcemi¹⁰⁵. Podle sčítání lidu z roku 2001 se k ní hlásí v Česku 99 103¹⁰⁶ věřících a na Slovensku 1 696¹⁰⁷ věřících.

CČSH, založená pod názvem Církev československá, se začala odštěpovat od římskokatolické církve o Vánocích 1919. Její zrod je spojen s politickými změnami po první světové válce, kdy nově vzniklá Československá republika hledala nejen politickou, ale i duchovní a náboženskou identitu. Římskokatolická církev totiž byla od konce 19. století zejména v intelektuálních a politických kruzích chápána jako jeden z nástrojů habsburské protičeské politiky a jako brzda politických ambicí českého národa. To se projevovalo také v části samotné české katolické církve: někteří duchovní usilovali o přizpůsobení stále více se prosazujícímu nacionálnímu vnímání věřících, jehož vnějším projevem bylo užívání češtiny v liturgii a otázka postoje k náboženským problémům českých dějin¹⁰⁸.

Po vzniku ČSR se mezi lidmi šířil odmítavý postoj ke katolické církvi jako zdiskreditovanému nástroji habsburské moci („ *pryč od Vídně a od Říma* “)¹⁰⁹ a znovu se obnovila snaha o její reformu zevnitř, zejména u modernistických kněží z *Jednoty katolického duchovenstva*. Vyvrcholením jejich snažení a opozice k církevnímu vedení byly o

¹⁰⁵ Seznam náboženských obcí Církve československé husitské, [http://www.cesh.cz/no.php], [cit. 16. 4. 2009].

¹⁰⁶ Sčítání lidu, domů a bytů 2001 [http://www.czso.cz], Český statistický úřad, [cit. 15. 4. 2009].

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ Blíže o tom MAREK, Pavel: Český katolicismus 1890-1914 : kapitoly z dějin českého katolického tábora na přelomu 19. a 20. Století, Gloria, Olomouc 2003, 649 s.

¹⁰⁹ Pozemková reforma, zavedená od roku 1919, připravila katolickou církev o význačnou část jejího majetku. Z úst vysokých státních představitelů včetně prezidenta Masaryka zaznívala v prvních letech po převratu ostrá slova o zúčtování s Římem. Tyto tendence vedly taktéž k přístřeší vztahů mezi Vatikánem a československou vládou. Silnější důraz na reflexi národní identity v náboženské oblasti vedl v lednu roku 1920 ke vzniku národní československé církve, ke které se v krátkém čase v celém Československu přihlásilo 750.000 věřících.

/ Blíže o tom SCHULZE – WESSEL, Martin: Zu der Problematik der nationalen Aspekte der tschechoslowakischen Kirche eingehend, in: Tschechische Nation und katholische Konfession vor und nach der Gründung des tschechoslowakischen Nationalstaats, Ludwig-Maximilians-Universität München 1997, s. 311 – 327/.

vánocích 1919 bohoslužby v češtině, pro něž liturgii velice rychle připravil Karel Farský a zhudebnil Josef Pícha¹¹⁰. Na 8. ledna 1920 byl svolán první sněm, na kterém byla oficiálně vyhlášena nová, „národně pojatá“ Církev československá. Vznik církve byl vyhlášen provoláním „Národu československému“, které její ustavující Sněm schválil 10. ledna 1920 a které bylo zveřejněno o den později, 11. ledna 1920. Státem byla Československá církev uznána 15. září téhož roku¹¹¹.

Na Litovelsku došlo k náboženským nepokojům dříve, než v okresním městě Olomouci. Bylo to v Chudobíně, obci jen 4 km vzdálené od Litovle, kde z 253 obyvatel spolu s kaplanem Josefem Žídkem vstoupilo do CČS kolem dvou set nových věřících, podobně tomu bylo i v sousedních obcích. Na den Božího těla (3. 6. 1920) kázal na chudobínské návsi zakladatel církve dr. Karel Farský¹¹². V Litovli došlo ke zvratu až v souvislosti s tradiční slavností Mistra Jana Husa, která se konala na náměstí. Katolická strana uspořádala zcela promyšleně 5. července 1920 cyrilometodějskou slavnost. Odpoledne, po „požehnání“, vyšel z kostela sv. Marka průvod na hřiště v městském lese, kde promluvil poslanec dr. M. Hurban a ve svém projevu nešetřil výpady proti CČS. Večer pak byla ve velkém sále Záložny uspořádána taneční zábava, která měla narušit slavnost 505. výročí upálení M. J. Husa, organizována jako tábor lidu a zapálení hranice. *„Veselí a hudba, vycházející z otevřených oken a necitlivost k pietní slavnosti tak rozhněvala přítomné, že vzniklo nebezpečí střetu.*

¹¹⁰ Blíže o tom BUTTA, Tomáš: Znovuobjevování daru liturgie, referát pro vikariátní shromáždění, Brno, říjen 2005, Církev československá husitská, <http://www.cesh.cz/> [cit. 16. 3. 2009].

¹¹¹ Blíže o tom TONZAR, David: Vznik a vývoj novodobé husitské teologie a Církev československá husitská, Karolinum, Praha 2002, s. 42.

¹¹² ThDr. Karel Farský (26. 7. 1880 Škodějov (okres Semily) – 12. 6. 1927 Praha), český římskokatolický kněz a později patriarcha Církve československé. Vystudoval bohosloveckou fakultu v Praze, v roce 1904 byl vysvěcen na kněze, v roce 1909 získal doktorát z teologie. Za jeho předsednictví v klubu reformního duchovenstva bylo 8. ledna 1920 usneseno zřízení Církve československé.

Rozhořčený dav vtrhl do sálu, ale skončilo to jen fackami pořadatelů. Aby bylo zabráněno dalším nepokojům, byla zábava úředně přerušena“¹¹³. Tato skutečnost poznamenala budoucí náboženské spory v Litovli a okolí.

Na den 6. července 1920 byla na 17. hod. svolána schůze občanů města. Účetní litovelské záložny František Nedoluha ve svém projevu vyzval přítomné, aby svobodně vstoupili do nové Církve československé. Lidé se začali přihlašovat u okresního cestmistra Jana Helsnera. Z prvních příslušníků byl sestaven tzv. Zřizující výbor. První bohoslužby byly konány na náměstí za účasti mnoha budoucích příslušníků církve. V Litovli se přihlásilo více než 600¹¹⁴ osob. Hledání nového prostoru padlo na opuštěnou sokolovnu. I když ji nadšení věřící provizorně opravili, nestačila pojmout další členy církve. Začaly se ozývat hlasy, aby se postupovalo, jak tomu bylo v ostatních okolních obcích (v Chudobíně, Cholině aj.), kde nová církev spoluožívala katolické kostely. Okresní hejtmanství povolalo v září 1920 na popud katolického faráře F. Zatloukala do Litovle 30 četníků¹¹⁵. Po mnoha bouřlivých jednáních všech zainteresovaných stran nakonec katolická náboženská obec souhlasila a svolila na dva týdny CČS chrám používat. Katolický farář však na rozkaz arcibiskupské konzistoře dohodu nedodržel a 3. října byl kostel uzavřen. Okresní hejtmanství tentokrát povolalo 156 četníků¹¹⁶, kteří uzavřeli přístupové ulice ke kostelu, který také obklíčili. Velké množství lidu však do něj proniklo v naději, že bohoslužby budou. Výbor CČS nakonec usiloval jen o dohodu spoluožívání, zvláště když ve zchátralé sokolovně hrozilo zřícení galerie. Do Litovle byl CČS od

¹¹³ ŠIK, Lubomír: Boje o kostel, in: Litovelská výročí 2001, mimořádné číslo Litovelských novin, s. 9.

¹¹⁴ Srov. tamtéž.

¹¹⁵ Srov. LEŠENAR, Josef: Úvod ke kronice CČS, archiv CČSH v Litovli, nestránkováno.

¹¹⁶ Srov. tamtéž.

1. listopadu 1920 přidělen duchovní K. Koudelka, který na školách zahájil vyučování náboženství, na Boží hod dával poprvé svaté přijímání a to „pod obojí způsobou“. V lednu 1921 bylo vyvoláno nové jednání o užívání kostela sv. Marka. Očekávalo se, že příslušníci CČS budou nadále využívat jeho prostory. To se však nelíbilo radikálnější části katolické farnosti, která vyzývala katolický lid ve městě a okolí, aby v neděli 6. února přišel hájit kostel sv. Marka. V uvedený den se sešlo přes dva tisíce lidí, což vysoce překračovalo počet členů CČS včetně dětí¹¹⁷. Na základě výzev postavili katoličtí kolem kostela hlídky, na faře byli četníci, které si vyžádal farář na svou ochranu. Příslušníci CČS se domáhali vstupu do kostela, ve kterém nechal kaplan schválně sloužit tři mše za sebou¹¹⁸. Věřící CČS přesto nakonec ve sv. Markovi zpívali *Te Deum* se státní hymnou. V pondělí 7. února přijel do Litovle zástupce arcibiskupa ThDr. Leopold Prečan¹¹⁹, aby urovnal spory. Z jeho podnětu došlo k rozsáhlému zatýkání. V továrnách se stávkovalo a na 11 hodinu bylo svoláno shromáždění lidu na náměstí, z něhož demonstranty vytlačilo s nasazenými bodly 300 vojáků. Teprve 11. února bylo vojsko z města odvoláno a nahrazeno 200 četníky¹²⁰. Městská rada vyslala na ministerstvo spravedlnosti devítičlennou delegaci vedenou M. Charvátem a MUDr. F. Čepem. Výsledkem bylo propuštění všech obviněných po dvanáctidenní vazbě¹²¹. Soudní spory se přesto táhly

¹¹⁷ Blíže o tom BEZDĚČKA, Josef: Náboženské boje v Litovli, rukopisná črta, nedatováno, s. 2.

¹¹⁸ Blíže o tom LEŠENAR, Josef: Úvod ke kronice CČS, archiv CČSH v Litovli.

¹¹⁹ **ThDr. Leopold Prečan**, (8. 3. 1866 - 2. 3. 1947) byl český katolický teolog, 11. arcibiskup olomoucký a metropolita moravský (1923-1947), asistent papežského trůnu, čestný občan města Olomouce. Arcibiskupem byl jmenován 1. 11. 1923. Měl velké zásluhy o rozvoj Velehradu, zasadil se též, aby byl velehradskému chrámu udělen titul *basilika minor*. Podle svého přání byl pohřben v Olomouci v kostele sv. Cyrila a Metoděje, který dal postavit. Za svého života shromáždil rozsáhlou sbírku uměleckých předmětů ze slonoviny, japonských figurek *necuke* a drobných evropských plastik.

¹²⁰ Viz záznamy v Kronice CČS, zapsal zřejmě J. Lešenar, archiv CČSH v Litovli.

¹²¹ Tamtéž.

několik let¹²². Aby bylo zabráněno dalším srážkám, arcibiskupská konzistoř vyhlásila unikátní řešení a vydala příkaz na uzavření kostela sv. Marka pro obě církve. Na dotaz krajského soudu v Olomouci odpověděla městská rada v Litovli 19. 1. 1924 dopisem že *“...pravdou jest, že v Litovli je klid a pořádek. (...) Církev Československá si zakoupila sokolovnu a není obavy před opakováním nových nepokojů a bouří náboženských. Příslušníci obou církví žijí vedle sebe v míru a pokoji”*¹²³.

Náboženská obec CČS však ještě nepřekonalala všechny obtíže, které přinesly doby sporů a bojů o spoluužívání kostela sv. Marka. Mladá církev, hledající svou základní orientaci, se ocitla na důležité křižovatce. I když se jí dostalo státního uznání, neměla v republice svého partnera a v celém křesťanském světě svůj protějšek. Pod vlivem stále ještě silné slovanské orientace se nejbližší nabízelo pravoslaví¹²⁴.

V březnu 1921 přijel do Olomouce srbský biskup Dositej a přednesl možnosti existence CČS v rámci slovanských pravoslavných církví. Přislíbil, že stěžejní požadavky CČS budou zachovány. Při této příležitosti navštívil (16. 4. 1921) také Litovel, která ho srdečně přijala. Den před Husovými oslavami (5. 7. 1921) sloužil na náměstí bohoslužby podle staroslověnského způsobu, křtil. Na závěr byl

¹²² Soudní proces s příslušníky CČS se odehrál u Krajského soudu v Olomouci ve dnech 24. – 27. října 1922, kdy bylo 27 osob obžalováno z nepovoleného shromažďování a pobožování. Veřejný žalobce se odvolal ohledně výše trestů a rozsudek nenabyl právní moci. Nejvyšší soud v Brně v líčení 14. března 1923 dokonce u některých odsouzených tresty zvýšil. Farář Karel Koudelka dostal 3 měsíce těžkého žaláře a 2 roky podmíněně. Po tomto zostřeném rozsudku vyslala náboženská obec deputaci předsedovi vlády A. Švehlovi a k ministru vnitra J. Malypetrovi, aby vymohla amnestii, zvláště když ani jeden příslušník římskokatolické církve nebyl za své jednání potrestán. Prezidentu republiky byla odeslána žádost o milost. Rozhodnutím prezidenta Masaryka ze dne 29. září 1925 byla udělena rozsáhlá amnestie.

/BEZDĚČKA, Josef: Dějiny města Litovle od počátku až do února 1948, nedatováno, s. 271, 272 a 274, dále sestaveno s použitím záznamů v Kronice CČS, zapsal zřejmě J. Lešenar, archiv CČSH v Litovli/.

¹²³ Záznam části dopisu z Kroniky CČS, zaznamenal zřejmě J. Lešenar, archiv CČSH v Litovli.

¹²⁴ Blíže o tom MAREK, Pavel, BUREHA, Volodymyr: Pravoslaví v Československu v letech 1918-1953, CSDK, Brno 2008, s. 19.

přečten manifest synodu srbské pravoslavné církve, kterým tento přijímal CČS za svou „sestru“, což mělo u věřících velký ohlas¹²⁵. Večer se biskup zúčastnil tradičních Husových oslav, kde také promluvil prof. D. Haškovec, a 6. července biřmoval v lipové aleji na 700 chlapců a děvčat z celého okresu¹²⁶. I toto podstatně přispělo k pravoslavné orientaci litovelské náboženské obce. Byla to spíše záležitost představitelů, zatímco široký základ obce toto přesvědčení neměl a stál na straně husitské tradice a reformních snah Karla Farského¹²⁷.

V roce 1924 byla dobudována právní organizace církve a na základě *Ústavy Církve československé* byly ustanoveny náboženské obce. V Litovli vznikl pěvecký a vzdělávací odbor husitské církve, který si za své úkoly stanovil „*pěstovat církevní zpěv, pořádat přednášky, koncerty, divadelní představení atd. v intencích církve*“¹²⁸. První schůze odboru se konala 10. 1. 1926. Téhož roku se ujal duchovní správy obce nový farář F. Dokoupil. Husův sbor byl znovu otevřen 4. 9. 1927 po několikaletých opravách. „*Do Litovle se sjely církevní delegace z celé Moravy, přes město šel velký průvod s alegorickými vozy, slavnostní bohoslužby se pro velký počet věřících konaly nejen v kostele, ale i na sousedním školním hřišti*“¹²⁹. V následujících letech se CČS nedostávalo takových finančních dotací jako církvi římskokatolické¹³⁰. Tyto problémy se díky finanční svépomoci početných věřících nakonec podařilo vyřešit¹³¹. V roce 1930 oslavila CČS v Litovli 10 let svého založení. Církev žila nejen

¹²⁵ Blíže o tom záznamy v Kronice CČS, zapsal zřejmě J. Lešenar, archiv CČSH v Litovli.

¹²⁶ Viz ŠIK Lubomír: Litovelské paměti, Městský klub v Litovli 1994, s. 162.

¹²⁷ Viz BEZDĚČKA, Josef: Náboženské boje v Litovli, rukopisná črta, nedatováno, s. 2.

¹²⁸ Blíže o tom LEŠENAR, Josef: Zpráva o činnosti PDO v letech 1925 – 1930, in: Kronika CČS, nedatováno (1930?), s. 1.

¹²⁹ ŠIK, Lubomír: Husův sbor, in: Litovelská výročí 2002, mimořádné číslo Litovelských novin, s. 8 – 9.

¹³⁰ Blíže o tom záznamy v Kronice CČS, zapsal J. Lešenar, archiv CČSH v Litovli; Duchovní CČS byli placeni státem, který poskytoval církvi dlouhodobé úvěry a dotoval některé spolkové činnosti.

¹³¹ Blíže o tom BEZDĚČKA, Josef: Náboženské boje v Litovli, rukopisná črta, nedatováno, s. 2.

náboženským životem, ale také kulturními událostmi, které představovaly koncerty, divadelní představení a také početné zájezdy do sousedních náboženských obcí. Pořádaly se letní tábory mládeže. Eugen Stoklas¹³² zavedl *Kurz pro praktickou poetiku* (1930), byla založena *Jednota mládeže CČS* (1929), která koexistovala s *Pěveckým a vzdělávacím odborem* (od 1924). V roce 1931 byla na bohoslužbách průměrná účast 130 věřících¹³³.

Šestiletá doba protektorátu znamenala pro litovelskou církevní obec nejen zákaz všech slavností, církevních shromažďování¹³⁴ a zájezdů, ale i zákaz vytápění kostela. O perzekvování věřících se několikrát zmiňují záznamy v kronice, které podrobně líčí zničení všech artefaktů, jež připomínaly dřívější státní útvar, vytrhávání písní ze zpěvníků, které měly souvislost s Československem. Členové Rady starších museli složit slib loajality Adolfu Hitlerovi a Třetí říši¹³⁵. To však paradoxně přispělo k tomu, že se věřící více semkli a udržovaly pravidelný duchovní život (probíhaly pravidelné bohoslužby, biskup J. Stejskal udělil (29. 5. 1939) svátost biřmování 230 (!)

¹³² **Eugen Stoklas** (11. 11. 1882 Příbor – 11. 3. 1963 Litovel), básník, prozaik, překladatel. Byl synem středoškolského profesora. Po skončení univerzitních studií v Praze v roce 1906 učil na obchodní akademii v Olomouci, poté na reálném gymnáziu v Holešově a Velkém Meziříčí. Od roku 1909 trvale působil na gymnáziu v Litovli. Vedle pedagogické činnosti se intenzivně věnoval osvětové a vlastivědní práci. Napsal několik románů (mj. *Život Ludvíka Hilmera*), povídek (mj. *Kytička pověstí z Litovelska*) a sbírek lyrických veršů (*Ocúny* 1927, *Vůně mateřídoušky* 1932, *Chrám přátelství, Minulost, Zlaté listí* 1933). Psal také vlastivědné práce (např. *Větrné mlýny na politickém okrese Litovelském*). Hlavní Stoklasovu oblast tvorby představovalo drama, vlastním nákladem vydal lyrická dramata (*Září, Večer, Odveta*) a často hrané loutkové hry (např. *Pohádka o princezně Palermské a králi Iškarjotském, Kašpárek se učí čarovat*). V nich se snažil podřídit svá díla vlastnímu pojetí významu loutkového divadla. Vynikající jsou jeho přepisy dramát, které tak zpřístupnil širšímu publiku (*Smrt kmotřička, Záhořovo lože, Tak svět odplácí, Bouře*). Svou tvorbou se zařadil mezi přední loutkářské autory 1. poloviny 20. století. Stoklas byl také významným organizátorem společenského života v Litovli, vedl mnoho spolků a uměleckých kroužků.

¹³³ Viz záznam v Kronice CČS, zapsal. B. Ondroušek, archiv CČSH v Litovli

¹³⁴ Tato shromažďování představovaly např. tzv. tábory lidu, církevní a státní oslavy (J. Husa, vznik republiky, významná církevní výročí atd.), koncerty pod širým nebem, divadelní představení atd. Jmenované aktivity byly omezeny pouze na prostor kostela, ale i tam byly záměrně narušovány (např. zákazem vytápění kvůli údajnému nedostatku uhlí atd.).

¹³⁵ Blíže o tom ONDROUŠEK, Bohumil: rekonstrukce zápisu Rady starších (CČS v Litovli) z roku 1939, in: Kronika CČS, archiv CČSH v Litovli, rukopis, 1969, s. 3.

biřmovancům)¹³⁶. Náboženské obci byl jako „dar německé armádě“ zabaven jeden zvon¹³⁷. Od září 1943 byl v Litovli ustanoven zástupcem faráře Přemysl Dostál. Během II. světové války padli dva příslušníci církve jako letci Československé perutě RAF v Anglii, 11 členů obce bylo umučeno nebo popraveno, mezi nimi dlouholetý sbormistr a varhaník Josef Vymětal, 2 lidé zemřeli po návratu z koncentračních táborů¹³⁸. V roce 1945, byl založen fond na opravu budovy Husova sboru (tzv. *Zlatá kniha*), který si žádal nutnou rekonstrukci. Hlavními rysy CČS v Litovli v poválečné době byla orientace na školní dorost, který byl sdružen v *Jednotě mládeže*¹³⁹. V církvi samotné bylo do roku 1948 organizováno přes 2000 věřících¹⁴⁰. Nástup komunismu k moci nebyl v Litovli zprvu patrný. Jeho předzvěst však můžeme odvodit ze záznamů v Kronice CČS. Velké obavy vzbudily zprávy o smrti Jana Masaryka¹⁴¹. Od roku 1948 – 1950 nejsou v kronice žádné zápisy o činnosti farního úřadu a Rady starších¹⁴². Je to neblahá předzvěst nástupu komunismu.

¹³⁶ Blíže o tom ONDROUŠEK, Bohumil: rekonstrukce zápisu Rady starších (CČS v Litovli) z roku 1939, in: Kronika CČS, archiv CČSH v Litovli, rukopis, 1969, s. 4.

¹³⁷ Blíže o tom záznamy v Kronice CČS, zapsal B. Ondroušek, archiv CČH v Litovli.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ Viz s. 54 a 55.

¹⁴⁰ Statistika členů CČS v Litovli, sestavil B. Ondroušek, in: Kronika CČS, archiv CČSH v Litovli.

¹⁴¹ Československý rozhlas neuvěděl některé informace o smrti Jana Masaryka, přesto se do Litovle dostaly přes patriarchu CČS ThDr. M. Nováka. Toto informační embargo věřící velmi pohoršilo. Smrt Jana Masaryka byla připomenuta při bohoslužbách a byl mu věnován vzpomínkový večer Jednoty mládeže.

¹⁴² V tomto období je kronika CČS sestavena pouze ze zpráv z oběžníků a akt duchovní zprávy a výkazů Rady starších, některé zprávy nejsou úplné.

1. 2. Budova Husova sboru

Sbor československé církve husitské je nejmladší sakrální architektonickou památkou Litovle a je velmi úzce spojen s českým národním hnutím ve městě.

Budova má zajímavou historii. Původně sloužila jako sokolovna TJ Sokol, která vznikla v Litovli z podnětu vlasteneckých nadšenců v roce 1874. Po využití několika provizorních prostor si v dubnu 1885 od Rolnické záložny pronajala zahradu za domy čp. 36 a 37 v Jungmanově ulici (za dnešní základní školou)¹⁴³. Ta již byla v té době střediskem českého společenského života¹⁴⁴. Dosavadní spolkové místnosti ovšem již nedostačovaly potřebám rozrůstající se sokolské organizace. Tělovýchovná jednota proto vstoupila v jednání s Rolnickou záložnou a v roce 1892 od ní odkoupila za 1000 zlatých starou sýpku s kusem uvedené záloženské zahrady za čp. 37 (v nynější Husově ulici)¹⁴⁵, kterou ještě téhož roku nechala dle návrhu architekta J. Kunčara přestavět na tělocvičnu. Stala se tak první sokolovnou¹⁴⁶ na území Moravy. Slavnostně byla ale otevřena až po mnoha nepříjemnostech od tehdejší německé obecní rady 12. – 25. června 1893¹⁴⁷. Následujících 16 let byla budova stále dostavována.

Po vypuknutí 1. světové války zřídila tělovýchovná jednota v sokolovně již v srpnu 1914 na vlastní náklady lazaret a odevzdala je místnímu odboru Červeného kříže. Koncem roku 1915 zabral prostory rekonvalescentní oddíl c. k. zeměbranceckého pluku č. 35 ze Zlocowa a užíval jej až do konce války. Po odchodu vojáků byla sokolovna

¹⁴³ KAUEROVÁ, Vlasta, KOUDELA, Miroslav: Památky staré Litovle, Danal, Olomouc 1998, s. 87.

¹⁴⁴ Nacházela se na ní krytá veranda a kuželna, Sokolové ji začali využívat jako cvičiště.

¹⁴⁵ SOkA, Fond archiv města Litovle, soupis majitelů domů, Inv. č. 508 Index držitelů domů v Litovli po roce 1884.

¹⁴⁶ Viz příloha č. 3.

¹⁴⁷ Blíže o tom KAUEROVÁ, Vlasta, KOUDELA, Miroslav: Památky staré Litovle, Danal, Olomouc 1998, s. 87.

v dezolátním stavu. Sokolská jednota raději cvičila v tělocvičně reálného gymnázia a vlastní budovu propůjčila humanitární organizaci „České srdce“ pro zřízení vývařovny pro mládež. V roce 1919 se valná hromada jednoty rozhodla na základě posudků odborníků prodat sokolovnu městu Litovli. Po delším jednání byla v následujícím roce podepsána kupní smlouva, podle níž město zaplatilo za zdevastovanou budovu 47 000 Kč¹⁴⁸. V r. 1920 se Litovelsko stalo jedním z center reformního hnutí uvnitř katolické církve, které vyústilo ve vytvoření nové Církve československé¹⁴⁹. Její početná náboženská obec se utvářela v Litovli již v létě 1920 a pro její činnost se jí zpočátku nedostávalo vhodných prostor. Město tedy uvolnilo mladé církvi poničené prostory staré sokolovny, která se po nejnutnějších úpravách stala její první modlitebnou. Po marném úsilí o trvalé spoluužívání farního kostela sv. Marka, provázeném na přelomu 1920/1921 násilnostmi, získala Církev československá státní půjčku a odkoupila od města budovu někdejší sokolovny za 67 963 Kč¹⁵⁰ a začala ji přestavovat na Husův sbor.

Stavební práce trvaly několik let a po jejich ukončení byl nový kostel slavnostně otevřen dne 4. září 1927. Náklady tehdy činily 62 000 Kč¹⁵¹. Za tuto částku byla opravena podlaha, hlavní vchod, fasáda a bylo zakoupeno 120 židlí¹⁵². Nad hlavní vchod bylo umístěna Husova busta s nápisem „*Pravda vítězí*“, na průčelí budovy znak Čech, Moravy, Slovenska a Podkarpatské Rusi, na zadní části kostely instalována busta J. A. Komenského s heslem „*Osvětou ku svobodě*“. Štít hlavního vchodu byl osazen husitským kalichem s jednoduchým křížem. Nad znaky zemí v průčelí budovy byl dán nápis „*Živ bud'*

¹⁴⁸ Srov. LEŠENAR, Josef: Úvod ke kronice CČS, archiv CČSH v Litovli.

¹⁴⁹ Viz podkapitola Charakteristika a vznik Církve československé v Litovli.

¹⁵⁰ Srov. LEŠENAR, Josef: Úvod ke kronice CČS, archiv CČSH v Litovli.

¹⁵¹ Srov. tamtéž.

¹⁵² Srov. tamtéž.

národe, posvěcený v Bohu“. Na stěně nad hlavním vchodem bylo vytvořeno rozměrné sgrafito litovelského rodáka, akademického malíře Františka Doubravy¹⁵³, které autor rozčlenil na dva reliéfy. První nese název „*Kristus strom živý, Kristus v obilném poli*“ a druhý „*1620 – 1920, Bílá hora – Svoboda*“. Uvnitř Husova sboru byl instalován obraz malíře a profesora litovelského gymnázia Oldřicha Cihelky¹⁵⁴ „*Hus na hranici kostnické*“. V kolumbáriu sboru vytvořil v roce 1974 František Flasar¹⁵⁵ v půlkruhovém okně vitráž znázorňující Krista a Husa na hranici. V kolumbáriu je také umístěn expresivně pojatý cyklus 7 obrazů malíře Jaromíra Šprengra inspirovaný tématy z Křížové cesty. Z důvodů zboření tzv. Špitálské kaple, jejíž zvony zvonily věřícím ČČS, byla v roce 1938 na Husově sboru postave věžička – zvonice na návrh E. Brosingera. Na zvony byla uspořádána sbírka, jejíž výtěžek činil 13 897,50 Kč a převyšoval tak samotný rozpočet stavby (10 000 Kčs). Větší zvon nesl nápis M. Jan Hus a vážil 138 kg, menší dr. Karel Farský vážil 80 kg, oba zvony byly opatřeny letopočtem 1938. Do bání ve věži byla uložena pamětní listina tohoto znění: „*Ve 20. výročí samostatnosti Republiky československé léta Páně 1938 byla tato věž*

¹⁵³ **František Doubrava** (1901 – 1975), akademický malíř, po absolvování litovelského gymnázia studoval rok malířství u Františka Engelmüllera a 4 roky u prof. Obrovského na AVU v Praze. V Litovli se uplatnil nejen jako autor scén k divadelním inscenacím, ale i jako oblíbený herec. Po dokončení studií byl od r. 1931 profesorem Vysoké školy technické v Brně. Věnoval se ilustrování dětských knih. V Litovli, kde měl ateliér, vytvořil několik sgrafit, největší na Husově sboru, na Kolářově vile a na Vaňkově domě. Pro Litovelský Husův sbor vytvořil také rozměrný Betlém (olej na lepence, 1928), který je v Husově sboru každoročně instalován. V roce 1962 obdržel cenu A. Procházky.

¹⁵⁴ **Oldřich Cihelka** (1881 – 1958), akademický malíř, narozen v Praze, kde vystudoval malířskou akademii, byl žákem prof. Maxe Piknera. V letech 1912 – 1921 působil v Litovli jako středoškolský profesor, vyučoval kreslení, geometrii a modelování. Jako malíř a kreslíř volil náměty historické a přírodní, ilustroval řadu románů a knih pro mládež a učebnice.

¹⁵⁵ **František Flasar** (1903 – 1989), rodák z Červenky, absolvoval Školu uměleckých řemesel v Brně. V Litovli měl malířskou živnost, ale věnoval se především výtvarným aktivitám. Svými sgrafity vyzdobil řadu fasád rodinných domků, hasičských zbrojnic a jiných objektů v okolí Litovle, namaloval cyklus lunet v obřadní síni litovelské radnice. Od padesátých let působil jako výtvarník Okresního domu osvěty a pak Závodního klubu. Byl všestranně kulturně činný jako ochotnický herec, režisér, malíř kulís v Litovli i v Července. Namaloval řadu akvarelů a olejů, kde zachytil zákoutí města i krajinu litovelského okolí (vesměs v soukromých sbírkách), vytvořil sgrafito ve vestibulu Zálužny, na stěně domu u muzea aj.

postavena obětavostí příslušníků náboženské obce církve čsl. v Litovli a okolí“¹⁵⁶.

Zvony byly slavnostně zavěšeny 23. června 1938. Po mši, na které účinkoval orchestr a pěvecký sbor, bylo vyzváněno na památku zemřelých¹⁵⁷. V době protektorátu byl církvi jeden zvon zabaven.

Po necitlivé přestavbě v 70. a 80. letech¹⁵⁸ získal sbor svou současnou podobu celkovou rekonstrukcí v 90. letech¹⁵⁹.

¹⁵⁶ SOkA, fond archiv města Litovle; Inv. č. 721, kart. 465 – zřízení zvonice na Husově sboru v Litovli 1938.

¹⁵⁷ Záznam v kronice ČČS z června 1938, zrekonstruoval B. Ondroušek, archiv ČČSH v Litovli.

¹⁵⁸ V roce 1976 byla mj. provedena oprava omítky Husova sboru ze strany západní a jižní, kterou provedli ne zcela profesionálně zaměstnanci JZD Červenka. Při opravách byla zničena část štukové výzdoby kostela, některé artefakty jsou dnes umístěny v půdních prostorách. Bylo odstraněno také několik věžiček, které nahradily jednoduché římsy.

¹⁵⁹ Viz příloha č. 6, obr. 9.

3. Hudební život církevní obce v letech 1920 - 1948

Církevní hudba, podobně jako u jiných církví, hrála i v Církvi československé už od svého zrodu významnou roli. Církvi samotnou nejprve rozumíme prostor kostela, příp. jeho budovu, aniž bychom měli na mysli určitý druh pořádané události: bohoslužba, jiné obřady, zvláštní hudební nebo divadelní představení a koncerty. „*Hudba církve, nejpřesnější jazykový ekvivalent církevní hudby, znamená hudbu, kterou církev tvoří a praktikuje. Hudba pro církev by naproti tomu byl pojem, který by spíše dovoľoval myslet na díla, kompozice a repertoár*“¹⁶⁰. Na tomto místě je rozhodující spojení s texty. Tímto faktem se řídí vokální hudba, jejíž texty se tradičně orientují na bibli a náboženský zpěvník. „*Odlišení od ostatní vokální hudby, i náboženské, je dáno povahou textů. Přitom jsou kritéria pro bohoslužebnou hudbu jistě přísnější než pro hudební díla určená pro jiné účely. Vedle vokální hudby existuje oblast instrumentální hudby, která používá způsoby zpěvu, s úmyslem, aby je posluchač rozpoznal a zároveň tak poslouchal text původně s nimi spojený*“¹⁶¹. Tato skutečnost sehrála významnou roli při vzniku samotné CČS. Byly to především husitské chorály, kterými věřící navázali na husitské tradice. Staly se tak, podobně jako v době husitských válek, významným sociálně – jednotícím prvkem na základě sborového zpěvu. To byla však jedna z mála historických tradic. Celkovou hudební praxi převzala CČS zcela od římskokatolické církve.

Primární hudbu, od začátku aplikovanou, reprezentuje v CČS hudba liturgická. Samotná liturgie představovala bohoslužbu, veřejné

¹⁶⁰SCHUBERTH, Dietrich: Kirchenmusik, in: Theologische Realenzyklopädie, Berlin-New York 1976, přeložil Zdeněk Demel, s. 354.

¹⁶¹ Tamtéž.

shromáždění podle nových pravidel právě vzniklé církve. „*Liturgie je stálým procesem v měnících se dobách. Tento proces musí být provázen úsilím o porozumění jejímu základnímu trvajícimu obsahu a současně snahami o srozumitelné vyjádření pro současnost. Požadavek srozumitelnosti však neznamena odstranit posvátné tajemství, které tvoří základní charakter křesťanské bohoslužby*“¹⁶². Bohoslužba jako taková tvoří střed duchovního života křesťanství. Proto se CČS zrodila určitým způsobem z liturgické reformy západní církve. Jedním z požadavků reformních katolických kněží bylo zavedení bohoslužby v českém jazyce. Tehdy to kvůli postoji nejvyšších církevních míst nebylo možné. Reforma bohoslužby byla uskutečněna o Vánocích 1919 a byla jedním z důležitých předpokladů utvoření nového církevního útvaru v roce 1920. CČS tak předešla některé reformy II. Vatikánského koncilu o několik desetiletí. Například od počátku je v bohoslužebném prostoru CČS středem stůl a kněz slouží čelem k lidem. Věřící nebyli už jen diváci, jak tomu bylo při mši barokní doby, ale stali se aktivními posluchači a modlili se ve svém mateřském jazyce. Reminiscence na dobu husitskou vedla také k zavedení „večeře Páně podobojí způsobou“¹⁶³. Věřící přijímají při bohoslužbách nejen chléb – hostii, ale i víno z kalicha. Nově stavěné sbory (myšleno kostely) se vyznačují jednoduchostí bez okázalé výzdoby. „*Chrámů CČS(H) nesou Husovo jméno a nazývají se sbory. Označení „sbor“ navazuje na názvosloví Jednoty bratrské a vyjadřuje živé společenství věřících. Jednoduchý interiér odpovídá střídmosti a prostotě evangelia, jemuž nejde o vnější efekt, ale pravdivý život před Bohem*“¹⁶⁴.

¹⁶² BUTTA, Tomáš: Znovuobjevování daru liturgie, referát pro vikariátní shromáždění, Brno, říjen 2005, Církev československá husitská, <http://www.ccsch.cz/> [cit. 16. 3. 2009].

¹⁶³ Jedná se o staročeský výraz zavedený od období husitských válek.

¹⁶⁴ RUTRLE, Oto: CČSH – Náš duchovní domov, Granum 1993, s. 9.

Základem církevního, tedy i hudebně – liturgického života ČČS jsou pravidelné nedělní bohoslužby s liturgií dr. Karla Farského. Bohoslužba má dva vrcholy – zvěstování biblického poselství „Božího slova“ a zpřítomnění „Krista jako živého Pána“. Od roku 1920 se zpívá první česká liturgie na slova prvního patriarchy církve K. Farského, kterou zhudebnil F. J. Pícha¹⁶⁵, profesor církevního zpěvu. Liturgie samotná od svého vzniku doznala mnoho menších úprav, Pícha s Farským ji sestavily z husitských a katolických nápěvů, které upravili do současné češtiny. *„Úsilím modernistických kněží bylo bohoslužbu přeložit do soudobého jazyka. Tudiž sloužili mše v soudobé češtině. A to je i odkaz husitství, utrakvistů, kteří překládali římskou mši do národního jazyka. To, aby se bible šířila v národním jazyce, ve středověku nebylo samozřejmé. (...) Máme liturgii zpívanou, může být i recitovaná. Současně byly do bohoslužby vkládány také duchovní písně. To je také odkaz husitství, kdy došlo k rozvoji lidového duchovního zpěvu“*¹⁶⁶. Při podrobnější analýze liturgie dojdeme ke zjištění, že obsahuje základní a podstatné prvky křesťanské bohoslužby v ekumenickém rozměru. Po hudební stránce se liturgie v mnohém podobá římskokatolické. Jde o dialog mezi zpěvní linkou duchovního a sboru lidu v unisonu, který je doprovázen varhanami, popřípadě harmoniem. Odpovědi duchovnímu zpívá pouze sbor, ČČS

¹⁶⁵ **Josef František Pícha** (3. 10. 1893 – 10. 10. 1964), skladatel, pedagog, sběratel lidových písní a organizátor zpěvu ČČS. Studoval hru na klavír a skladbu u Bohuslava a Otakara Jeremiášů v Českých Budějovicích. Další studium absolvoval v letech 1920-25, kdy byl posluchačem pražské konzervatoře a od roku 1922 též žákem Sukovým na mistrovské škole (kompozice). Dalšími učiteli Františka Píchy byli J. B. Foerster, K. B. Jiráček a J. Křička. Několik let působil na Pražské konzervatoři (absolvoval ze zpěvu a houslí) v jejím pedagogickém sboru. Byl profesorem církevního zpěvu na Vysoké škole bohoslovecké ČČS (1927 – 1955), spolupracoval s patriarchou dr. Karlem Farským na vybudování liturgie Církve československé. Byl ředitelem kůru a sbormistrem v Dobré Vodě, Lišově a Bosňanech. V neposlední řadě se věnoval komponování, jeho tvorba byla zaměřena hlavně na písňové cykly a chrámové skladby. Složil celou řadu skladeb a sborových cyklů pro orchestry i sbory. Dále byl řádným členem Akademie věd a umění v Praze. Pícha byl též vášnivým sběratelem lidových písní z Jižních Čech. Sebral jich více než 1000 a tiskem vydal několik sešitů. V roce 1955 vydalo Státní nakladatelství krásné literatury jeho publikaci *Jihočeské písně pro smíšený sbor*.

¹⁶⁶ Z rozhovoru s patriarchou Československé církve husitské Tomášem Buttou v pořadu *Před půlnocí* z 1. září, <http://www.ct24.cz/textove-prepisy>, [cit. 28. 3. 2009].

nemá ve své liturgii scholu. Poměrně jednoduchá faktura liturgie byla cíleně zkomponována proto, aby byla dostupná širokému okruhu věřících, tomu také odpovídá statičtější harmonie a zpěvní rozsahy. V liturgii se objevují části s písňovým charakterem, které jsou střídány recitativními partii duchovního podobající se prokomponovanému recitativu. Průběh melodie některých partií se vzdáleně podobá gregoriánskému chorálu. Ve zpěvní lince se jen vzácně objeví melisma (vyskytuje se na tradičních místech např. na slově Sláva – Hosana), jinak má linka syrytmický charakter. Její statičtější harmonický průběh ozvláštňují modulace terciové příbuznosti a některé mimotonální rozvody. Tento hudební charakter má veškerá liturgická hudba CČS (I. a II. Liturgie CČS a také Pobožnost podle Jana Kalouse). Pro větší názornost uvádím v závorkách latinské názvy částí katolické bohoslužby, ze kterých liturgie CČS vycházela;

V úvodní části začíná bohoslužba introdukcí varhan a apoštolským pozdravem (*salutatio*). Následuje doznání hříchu a vin (*confiteor* a *absoluce* v podobě „zaslíbení Božího odpuštění“; v evangelické církvi se užívá výraz „slovo milosti“). Po vyznání hříchů zpívá sbor lidu 1. sloku duchovní (mešní) písně. V části modlitby se jedná o tzv. všeobecnou modlitbu církve (*oratio fidelium*) a jsou v ní obsaženy klasické liturgické prvky (*Kyrie*¹⁶⁷, *ektenie*, *litanie*). Modlitba „Přispěj nám“ obsahuje doxologii - *gloria* se závěrečnou klasickou liturgickou formulí „po věky věků“ (*per omnia saeculorum*), na závěr se zpívá 2. sloka písně. V části zvěstování (*lectio*) je vřazena modlitba před čtením z Písem, která v reformaci byla označována *illuminatio*. Při čtení evangelia zaznívá v recitativu duchovního „čtení svatého evangelia podle sepsání“ (*sequentia* (pořadí) *sancti evangelii*

¹⁶⁷ Liturgie CČS vychází především z křesťanské ekumeny, proto zpívá v „tužbách“ sbor lidu třikrát „kyrie“; 1. *Kyrie eleison*, 2. *Gospodi pomiluj*, 3. *Smiluj se, Hospodine*.

secundum)... a odpověď lidu „Sláva Bohu v Kristu“ (*gloria tibi domine*). Na kázání (*predicatio, homilie, viva vox evangelii*) navazuje vyznání víry (*credo*), na závěr se zpívá 3. sloka písně. V části obětování je zahrnuto přinášení darů – chleba a vína (*oblatio*) a modlitba nad dary (*oratio super oblata*), chvalo zpěv (*preface*) a Svatý (*sanctus*), kde Farský s Píchou nechávají v duchu tradic třikrát zaznít „Svatý“ a připojují melisma na slově „Sláva...“ (*hossana*). V části zpřítomnění poslední večeře Páně je obsažena eucharistická modlitba – tzv. malá (*prex eucharistica*), ustanovení večeře Páně (*narratio institutionis, verba institutionis, verba testamenti*) a prosby za Ducha svatého (*epiklese*). V části sjednocení a přijímání (*communio, koinonia*) je náznak pozdvižení bohoslužebného chleba (elevace), na které navazuje lámání chleba (*fractio panis*) a pozdrav pokoje (*pax*) – „Pokoj Páně povždy s vámi.“ (*pax domini sit semper vobiscum*). Následuje modlitba sjednocení; Otče náš¹⁶⁸ (*Pater noster*) – tzv. „husitský“, zapsaný na nápěv starého husitského chorálu¹⁶⁹. Pokračuje modlitba Beránku Boží (*Agnus Dei*), projev úcty vůči „živému Kristu“ (*adorace*) „skláníme se před tebou ve svaté úctě“. Následuje doznání nehodnosti (*domine non sum dignus*), po kterém tlumočí duchovní výzvu k přijímání „Pojďte...“ (veníte) a obec zpívá *benedictus*. Po té je rozdělován svátostný chléb a víno z kalicha (*distributio*), obec zpívá vhodnou píseň k večeři páně – v Litovli nejčastěji *Pojď k Spasiteli*¹⁷⁰. Závěrečnou část tvoří požehnání (*benedictio*), propuštění a poslání.

Bohoslužba CČS navázala na římskokatolickou mši také v části preface. Byl užíván název „Mešní chvalo zpěv“¹⁷¹, ale i název

¹⁶⁸ Viz přílohy č. 16 a 17.

¹⁶⁹ Viz NEJEDLÝ, Zdeněk: Počátky husitského zpěvu, Praha 1907, str. 257, 469.

¹⁷⁰ Nápěv a slova napsal G. G. Root (zemřel 1895), přeložili Alois Adolf nebo Josef Baštecký.

¹⁷¹ Srov. Zpěvník CČS, Praha 1930, s. 347

„preface“¹⁷² Variabilní chvalozpěvy, které přednášel duchovní mezi dialogem „Vzhůru srdce“ a „Svatý“, zhudebnil J. F. Pícha. Zpívané chvalozpěvy podle církevního roku a příležitostí nacházíme v bohoslužebné knize CČS v tzv. *Tuháčkově misálu*¹⁷³. Ačkoliv chvalozpěv duchovního, ať již recitovaný nebo zpívaný, byl uveden v liturgických pokynech i ve vydání Liturgie podle dr. Karla Farského v roce 1960¹⁷⁴, v praxi došlo k tomu, že na výzvu dialogu „Píseň díky pějte...“ navazovalo hned shromáždění zpěvem „Svatý“. Chvalozpěv duchovního byl vynecháván. Vydání bohoslužebných knih¹⁷⁵ z roku 1992 (Liturgie podle patriarchy Karla Farského a Druhá liturgie CČSH) zavedlo opět užívání Chvalozpěvu zpívaným recitativem duchovního. Přesto vneslo určitou nejasnost pokynem, že má být chvalozpěv vynecháván v čase adventu a postu¹⁷⁶. Prefaci (chvalozpěv) není z liturgického hlediska správné vynechávat ani v čase adventu ani v čase postu.

Vedle liturgie CČS patří od počátku k jádru jejího liturgického života také pobožnost, kterou vede duchovní nebo dobrovolný kazatel. Ostatní členové sboru se zúčastňují aktivně jako lektoři čtení z Písma, modlitbami a zpěvem. Od roku 1920 se zpívá Pobožnost CČS na slova F. Kalouse a hudbu J. F. Píchy. V Litovli se od založení církve ujala tradice pobožností velmi dobře.

Významnou složkou pobožnosti je její hudební stránka. Ze zpěvníku se zpívají společně celé písně nebo více slok najednou. Odpovědi obce duchovnímu se dnes zpívají jednohlasně. Prvotní záměr

¹⁷² Srov. Zpěvník CČS z roku 1930 – stejný rok, s. 248.

¹⁷³ Tzv. *Tuháčkův misál*, bohoslužebná kniha CČS, s. 35 – 75.

Prof. Alois Tuháček vytvořil, kaligraficky sepsal a do kůže svázal Bohoslužebnou knihu církve, již je dáváno jméno „Tuháčkův misál“. Připravil ji pro první sněm Církve československé v roce 1920 jako návrh liturgie, který byl pak přijat prvním patriarchou ThDr. Karlem Farským za základ liturgie a dnes je nazýván liturgií Karla Farského.

¹⁷⁴ Liturgie podle dr. Karla Farského, Praha 1960, s. 44.

¹⁷⁵ Jsou inspirovány po obsahové i formální stránce prefacemi z Agendy Českobratrské církve evangelické - 2. díl z roku 1988.

¹⁷⁶ Srov. Liturgické modlitby, Praha 1992, s. 11 a s. 25.

byl však vícehlasý¹⁷⁷. V Litovli se dochovalo několik fragmentů, na kterých jsou odpovědi dvojhlasé a na několika listech jsou dokonce rozepsány pro smíšený sbor (SATB). Sbor lidu zpíval sopránovou linku spolu se sborem, neboť CČS(H) nemá *scholu* jako u katolíků. Otázkou však zůstává, zda sbor zpíval vícehlasně i některé části, které se vyskytovaly i v běžné liturgii (např. „*Otčenáš*“ nebo odpovědi lidu „*I s duchem tvým*“ a „*Po věky věků*“). Zřejmě ale jejich vícehlasou verzí uplatňoval jen při pobožnostech. Na bohoslužbách nechali ředitelé kůru zpívat sbor odpovědi lidu jednohlasně, aby zřejmě navázali na tradice jednohlasého husitského zpěvu¹⁷⁸ (př. „*Otčenáš*“). Pobožnost může být také prokládána hudebními vstupy¹⁷⁹, čehož také v Litovli hojně využívali. Jednalo se o klasické chrámové produkce, přičemž regenschori či ředitel kůru¹⁸⁰ sestavil vhodný program, který se vztahoval k dané příležitosti. Časem konání pobožnosti je doba adventní, postní, měsíc květen (tzv. májové pobožnosti), ale i kterákoliv jiná příležitost (např. den upálení Jana Husa, oslavy vzniku republiky atd.). Hudba v Litovli byla díky schopným ředitelům kůru na solidní dramaturgické úrovni, nešlo jen o výběr skladeb, ale také o hudební obsazení – např. na den upálení Jana Husa se zpívaly převážně jednohlasé chorály, někdy vícehlasé sbory a cappella, na májových pobožnostech se prováděly orchestrální skladby se sborem, i komornější produkce např. se sólem, sólovým nástrojem v doprovodu harmonia. Obdobná dramaturgie byla uplatňována i na bohoslužbách.

Do liturgické hudby náleží i společný zpěv obce. Jedná se zpravidla o písňový zpěv doprovázený varhanami nebo harmoniem. „*Duchovní zpěv je základ církevní hudby, existující už čtyři století.*“

¹⁷⁷ Viz Pobožnost CČSH podle Františka Kalouse, Blahoslav, Praha 1995, str. 3

¹⁷⁸ Blíže o tom BEZDĚČKA, Josef, Litovelské sbory, rukopisná črta, nedatováno, s. 35.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 37.

¹⁸⁰ v Litovli se vžilo více označení „ředitel kůru“, nebo zkráceně „ředitel“. Je to další příklad toho, jak se CČS chtěla odlišit od veškerých katolických, potažmo latinských názvů.

*Duchovní a kulturně politickou hodnotu zpěvu obce, provozovaného každou neděli a na každém místě a kromě toho ještě při dalších příležitostech, nelze nikdy dostatečně vysoko ohodnotit*¹⁸¹. Nelze zde sáhodlouze pojednat o církevní písni a její historii od 16. stol. Ale musím zde zmínit alespoň některé zdroje, ze kterých čerpal *Zpěvník písní duchovních CČS Karla Farského*, z něhož se v Litovli zpívalo. Jen do roku 1925 (z tohoto roku pochází litovelský exemplář) byl vydán šestkrát. Zpěvník se vedle výuky náboženství a praktické církevně – náboženské činnosti stal základním spojovacím článkem mezi věřícím a církví. Přesněji řečeno se tímto článkem stala duchovní píseň; „...neboť píseň duchovní jest běžnou a lehko přístupnou formou pohovoru člověka s Bohem...“¹⁸². Obsah zpěvníku je sestaven tematicky. Kromě obvyklých celků vánočních, velikonočních a jiných svátků církevního roku, jsou zde písně řazené podle denní doby, událostí života věřícího (křest, svatba, pohřeb atd.) a mešních příležitostí. Vyskytuje se zde samozřejmě celek husitských písní a část s motlitbami, kde lze za zajímavost považovat úryvek z *Listu Mistra Jana Husa na rozloučenou*¹⁸³ a závěr z Komenského *Kšaftu umírající matky Jednoty bratrské*¹⁸⁴. Většina písní je převzata z katolických kancionálů, objevuje se zde mnoho mariánských nápěvů, avšak s novými českými texty. Najdeme zde středověké nápěvy, četné písně klasiků (Mozart, Beethoven, Mendelssohn – Bartholdy, Schumann aj.) i nové, pro tuto příležitost složené písně, všechny v soudobé češtině. Velká pozornost je věnována husitským nápěvům, které vybral a uspořádal Karel Farský. Mnoho z nich přetextoval a přiřadil je do celku mešních písní.

¹⁸¹ SCHUBERTH, Dietrich: Kirchenmusik in Theologische Realenzyklopädie. Berlin-New York 1976, přeložil Zdeněk Demel, s. 354.

¹⁸² Zpěvník písní duchovních CČS, předmluva Karla Farského, Blahoslav, Praha 1925, s. 3.

¹⁸³ Tamtéž, s. 221.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 222.

Nejvíce prostoru k provozování hudby představuje duchovní hudba, která sice úzce souvisí s liturgií, ve výsledku ale tvoří pro hudebníky volné pole, na němž mohou předvést všechny své hudební dovednosti. Vedle hudby liturgické, která je v CČS téměř neměnná, zastupuje širokou oblast veškeré duchovní tvorby a části hudby světské a nonartificiální. V praxi to znamenalo, že tato sakrální hudba představovala většinu celkového hudebního provozu náboženské obce. „*Vznik republiky přinesl sekularizaci a silnější sebepochopení církve aktivizaci laického církevního muzicírování. V této fázi šlo také o vznik sborových sdružení nebo sdružení církevního zpěvu. Laická hnutí církevní hudby tvořila stabilní prvek života církve. Konkrétním podílem přispěla k nově objevené a nově požadované samostatnosti církve a obcí, a dodnes jsou nejstálejším nositelem života obcí. Zpravidla se zde pěstovala snadno přístupná stará hudba a současné kompozice sledovaly staré modely*“¹⁸⁵. Úroveň interpretačních výkonů v Litovelských kostelích bývala velmi rozdílná, záviselo to především na schopnosti hudebního vedoucího (regenschoriho, ředitele kůru, sbormistra, varhaníka) a na složení hudebníků, které měl k dispozici¹⁸⁶. Úkolem Regenschoriho či ředitele kůru v litovelském Husově sboru bylo; „*zajišťovat hru na varhany (sám nebo za pomoci někoho jiného), funkce vedoucího chrámového sboru (vést sbor a jeho zkoušky), vést archiv sboru a (pokud má být skutečný plnohodnotný nositel této funkce v jejím původním smyslu) též archiv rozšiřovat vlastními skladbami a interpretacemi*“¹⁸⁷, což téměř všichni ředitelé kůru CČS splňovali. Jejich jmenný výčet a funkční období je následující:

¹⁸⁵ SCHUBERTH, Dietrich: Kirchenmusik in Theologische Realenzyklopädie. Berlin-New York 1976, přeložil Zdeněk Demel, s. 354.

¹⁸⁶ Srov. BEZDĚČKA, Josef: Nástin hudebního života v Litovli od počátků do I. světové války, rukopisná studie, archiv CČSH Litovel, nedatováno, s. 97.

¹⁸⁷ Povinnosti ředitele kůru, Kronika CČS, Archiv CČSH v Litovli.

FUNKČNÍ OBDOBÍ	ŘEDITEL KŮRU (DIRIGENT)	SBORMISTR (VARHANÍK)	
1920 – 1924	Josef Heger	-	
1924 – 1935	Osvald Stryk	Josef Heger 1924 – 1932	Josef Vymětal 1932 – 1935
1935 – 1936	Josef Vymětal	Jaroslav Faltýnek	
1936 – 1950	Jaroslav Faltýnek	Miloš Vymětal	
1950 – 1960	Miloš Vymětal	<i>funkce zrušena</i>	
1960 – 1965	Marie Ondroušková	-	
1965 – 1968	Jiřina Dostálová	-	
1968 – 1977	Jitka Soldánová	-	
1978 – 1979	Nad'a Kašparovská	-	
1980 – dosud	Jitka Soldánová	-	

Jak již bylo řečeno, hudební úroveň a vlastně kvalita veškeré provozované hudby závisela v největší míře na schopnostech ředitele kůru. Na schůzi Rady starších CČS 22. 7. 1920 byl prvním ředitelem zvolen Josef Heger. Jeho vedení stálo před nelehkým úkolem. Z věřících začal sestavovat chrámový soubor, jenž měl církev důstojně reprezentovat. Hegerovo snažení však silně ovlivnily náboženské boje, které se v Litovli odehrávaly. Při církevních obřadech CČS a římskokatolické církve pak vznikaly neobvyklé situace. Hudebníci byli přesvědčováni oběma církvemi, aby muzicírovali právě na jejich bohoslužbách. Celé rodiny konvertovaly do CČS a jejich rodinní příslušníci přecházeli pod Hegerovo vedení. Na vánoce 1920 byla už připravena některá z vánočních mší¹⁸⁸ pro smíšený sbor a smyčcové kvarteto. Na Štěpána zpívaly děti vánoční besídka. Koledu dostalo

¹⁸⁸ Viz příloha č. 7 – Hudební katalog – Liturgická doba; Vánoce

okolo 650 dětí, mnohé byly ještě římskokatolického vyznání¹⁸⁹. V roce 1921 se uskutečnila velká hudební akademie u příležitosti návštěvy srbského biskupa Dositeje, v roce 1922 zpíval pěvecký sbor CČS při pokládání základního kamene Husova sboru v Chudobíně. Josef Heger vystupoval se sborem a orchestrem, kromě liturgických příležitostí, také při mnoha společenských událostech (např. den upálení Jana Husa, plesy a společná koncertní vystoupení). V jeho funkci ho roku 1924 vystřídal Osvald Stryk, kterému Rada starších vyměřila prozatímní renumeraci 500 Kč měsíčně¹⁹⁰, přičemž Josef Heger vykonával funkci sbormistra. Po mimořádné valné schůzi 13. 12. 1924 bylo schváleno založení „*Pěveckého a vzdělávacího odboru CČS v Litovli, jehož úkolem bude pěstovat církevní zpěv a zpěv vůbec, pořádat přednášky, besídky, večírky, divadla a. p. v intencích CČS*“¹⁹¹. Po necelém měsíci se konala první schůze¹⁹². S dramatickými aktivitami tohoto odboru ale nesouhlasili představitelé divadelního odboru TJ Sokol, protože se tak tříštila dramatická činnost litovelských ochotníků¹⁹³. Divadelní odbor CČS se ale orientoval na úzkou oblast, která nekolidovala s dramaturgií Sokola. Divadelní a pěvecký odbor za první rok svého působení uspořádal několik divadelních představení; J. Neruda/ K. Hašler/A. Provazník: *Prodaná láska* (opereta), O. Faste: *Pražské švadlenky* (opereta), J. Průcha/ J. Mácha: *Blaničtí rytíři* (pohádková hra se zpěvy a tanci), V. Lemberk: *Pro víru* (historické drama) a K. Fořt: *Z českých mlýnů* (hra se zpěvy a tanci). Pěvecký sbor CČS účinkoval na každé nedělní bohoslužbě. V roce 1927 bylo zakoupeno a instalováno nové dvoumanuálové

¹⁸⁹ Srov. záznam v Kronice CČS, zapsal J. Lešenar, archiv CČSH v Litovli.

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² Na schůzi byli zvoleni; předseda Ing. František Čelechovský, jednatel Ladislav Štencl, pokladník Stanislav Nedoma, sbormistr Josef Heger, režisér Zdeněk Svozil a dirigent Osvald Stryk. / LEŠENAR, Josef: Zpráva o činnosti PDO v letech 1925 – 1930, nedatováno (1930?), in: Kronika CČS, s. 9.

¹⁹³ Blíže o tom BEZDĚČKA, Josef: Ochotnické divadlo v Litovli, rukopisná črta, nedatováno, s. 19.

harmonium s pedálem značky *R. Pajkr & spol. Hradec Králové*. Před instalací tohoto harmonia se hrálo na jednomanuálový přenosný stroj značky *Mason & HAMLIN, BOSTON USA*, který byl poté umístěn do sborové zkušebny. Na oslavách otevření Husova sboru 4. 9. 1927 se pěvecký odbor pod Strykovým vedením dobře prezentoval. Při průvodu městem sbor zpíval husitské chorály. Na slavnostní bohoslužbě mj. zpíval v premiéře skladbu O. Stryka *Za Husem*, složenou k této příležitosti. Dále zazněly skladby od K. Bendla, J. Horáčka, A. Strébla, Z. Fibicha, B. Smetany, P. I. Čajkovského a O. Zicha¹⁹⁴. Večer sbor ještě koncertoval ve Smetanových sadech. Roku 1927 se sehrála tři divadelní představení; R. Ulrich: *Dobro vítězí* (pohádková hra); J. F. Karas: *Kostnické plameny* (historické drama); J. Rudolf/ E. Starý: *Dědečkovy housle* (veselohra se zpěvy a tanci). Kromě mnoha menších vystoupení (např. při otevření komunálního hřbitova v Litovli) sbor provedl ve spolupráci se skladatelem Josefem Nešverou¹⁹⁵ na Velký pátek jeho *Pašije*, tenorové sólo zpíval sólista ND v Brně Valentin Šindler¹⁹⁶. Osvald Stryk se ukázal nejen jako znamenitý regenschori

¹⁹⁴ Blíže o tom BEZDĚČKA, Josef, Litovelské sbory, rukopisná črta, nedatováno, str. 53

¹⁹⁵ **Josef Nešvera** (24. 10. 1842 – 12. 4. 1914), český hudební skladatel zejména církevní hudby. Složil mnoho klavírních či varhanních skladeb. Dále je autorem melodramat, skladeb pro housle, violu nebo violoncello, písní pro jeden hlas aj. Byl členem římské akademie pro vědu a umění „Arkadie“. Roku 1912 se stal dopisujícím členem IV. třídy české akademie věd a umění. Byl nositelem Rytířského kříže řádu Františka Josefa, či Papežského záslužného kříže.

¹⁹⁶ **Valentín Šindler** (30. 1. 1885 -21. 1. 1957), operní zpěvák - tenorista, lidový zpěvák, herec, kritik a publicista. Narodil se v Cholině jako syn hostinského a obchodníka Františka Šindlera. Po maturitě na kroměřížském arcibiskupském gymnáziu studoval bohosloví v Olomouci, kde se stal dirigentem sboru seminaristů. Studium však nedokončil a dal se dle rady Karla Kovařovice na uměleckou dráhu. V roce 1909 získal angažmá v opeře Národního divadla v Praze. Bouřlivý úspěch prvního hostování v ND (6. 1. 1909, Hoffmann) byl utvrzen dalšími výkony. Po ročním studiu ve Vídni (Robinson) a v Berlíně se stal stálým sólistou ND, kde působil jako lyrický tenor do roku 1913 (Ladislav ve Dvou vdovách, Ottavo v Donu Giovannim aj.), pak Městského divadla na Král. Vinohradech (1913 – 1914). V letech 1914-1917 hrál a zpíval na jevišti chorvatského královského divadla v Záhřebu, v letech 1917 - 1932 ve Státním divadle v Brně. Byl jeho předním sólistou, zvládl asi 70 rolí, z domácího repertoáru 32, v tom 4 původní Janáčkovy premiéry: Kudrjáš v Kátě Kabanové (1921, Lumír v Šárce (1925), Vitek ve Věci Makropulos (1926), a Šapkin ve Z Mrtvého domu (1930), dále Števa, znamenitý Brouček (1926, vřelé uznání dopisem skladatele), první Jan v Novákově Dědově odkazu aj. Vedle toho zpíval písně a kantáty, učil zpěv na škole Filharmonického sboru Besedy brněnské i soukromě. Svého největšího úspěchu dosáhl hanáckou figurkou "strěčka Matěje Křópala z Břochovan". Formoval ji v brněnských Divadelních šeptech (Divadelním listě 1920 – 1926) humornými besedami. Jevištěně ji ztělesnil v revue Z Brna do Brna, pak v několika podobných hrách

ale také dobrý skladatel. Brněnská rozhlasová stanice zařadila v roce 1927 do svého programu *Rozhlasový den pro Litovelsko*¹⁹⁷ blok jeho skladeb a o rok později byly při vysílání bohoslužeb CČS z Brna uváděny další Strykovy skladby, především mužské a smíšené sbory, na slova Ludvíka Látala¹⁹⁸. V roce 1928 uspořádal pěvecký odbor kromě několika menších dva velké koncerty. První se konal 13. 5. k výročí úmrtí B. Smetany. Při koncertě spoluúčinkoval Pěvecký odbor Sokola v Litovli. Druhý, předvánoční, za spoluúčinkování operního pěvce Valentina Šindlera a Ludmily Kolarčíkové, učitelky zpěvu v Litovli, a mužského sboru Sokola¹⁹⁹. Podle záznamů v Kronice CČS byly oba koncerty na vysoké umělecké úrovni²⁰⁰. Na Husových oslavách sehrál Pěvecký a divadelní odbor (dále PDO) Krejčíkovo drama *Půlnoc* a poprvé byla provedena *Tryzna dušičková* J. F. Píchy. V příštích letech byl kulturní život náboženské obce podobně bohatý. Sehrálo se několik divadelních představení; J. H. Týnecký: *Na horské faře* (historická hra); A. Jirásek: *Otec* (historické drama), J. Drozd: *Zbojníci* (alegorická hra); E. Stoklas: *Před bouří* (tři scény, vztahující se k životu a době Husově, věnováno litovelské Jednotě mládeže CČS aj. PDO uspořádal mnoho zájezdů a pohostinských vystoupení. Od roku 1932 se začal v dramatických aktivitách orientovat více na operetu, než na činoherní představení. Bylo to umožněno hereckými a

(Hanácká krev, Me sme me, Dva dni prezidentem) v Brně i jinde. Hudbu sestavovali s jeho účastí různí hudebníci, většinou anonymní. Uplatnil tuto postavu při četných pohostinských výstupech a rozhlasových relacích, zpravidla s Jozéfem Melhobó (bratrem Václavem) a tetičkou Křópalkó. Hrál ve filmech (Pepánek Nezdara (1923), Vše pro lásku (1930), Kantor Ideál (1932), Na Svatém Kopečku (1934), V cizím revíru (1934), Hřích mládí (1935)). Byl pěvcem humorných lidových písní a vypravěč, hlasový poradce a pedagog Uměleckého souboru národní bezpečnosti v Praze. Napsal několik knih; Panáčkem nebo komediantem (1913), Hanácká banda z Těšetic od Holomóca, drobné hudebně – výchovné články. Pokusil se i skládat (Vánoční zpěv, Naše zpěvy aj.). Šindler se oženil se setrou Osvalda Stryka, další významné osobnosti litovelského hudebního života, na mnoha hudebních aktivitách spolupracovali. Valentin Šindler je pohřben v Praze na vyšehradském Slavíně.

¹⁹⁷ Srov. Litovelský kraj 1931, č. 50, s. 4.

¹⁹⁸ Blíže o tom BEZDĚČKA, Josef, Litovelské sbory, rukopisná črta, nedatováno, s. 25.

¹⁹⁹ Viz příloha č. 9.

²⁰⁰ Srov. LEŠENAR, Josef: Zpráva o činnosti PDO v letech 1925 – 1930, nedatováno (1930?), in: Kronika CČS, s. 11.

především pěveckými dispozicemi divadelního souboru. První nastudovanou operetou byla Piskáčkova *Slovácká princeska*, kterou se operetní soubor představil litovelskému publiku na premiéře 10. 9. 1932. V témže roce vystřídal Josefa Hegera na postu varhaníka Josef Vymětal. Při sjezdu Jednoty mládeže CČS 9. 10. byla sehraána hra J. K. Tyla *Děvče z předměstí*, ke které složil hudbu R. Piskáček. Další úspěšnou operetou nastudovanou O. Strykem byl Piskáčkův *Táta dlouhán*, který se několikrát hrál v Litovli i Olomouci. Za funkčního období O. Stryka se každoročně konaly oslava J. Husa, hudební akademie a mnoho dalších koncertů. Velkou hudební událostí byla akademie pořádaná 30. 5. 1936. Účinkovala na ní sopranistka R. Spurníková, ředitel hudební školy A. Holoubek orchestr a sbor CČS za řízení nového ředitele kůru Josefa Vymětala, neboť Osvald Stryk dal 29. 5. 1935 výpověď. Novým varhaníkem se stal Jaroslav Faltýnek. V jeho nastudování byla v premiéře 14. 4. 1935 uvedena opereta *Děti Slovače* V. A. Viplera, o rok později *Strakonický dudák* J. K. Tyla s hudbou R. Piskáčka. „Josefa Vymětala si Litovelští pamatují jako nadšeného dirigenta a organizátora hudebního života, sám se v dirigování soukromě vzdělával, byl posluchačem několika dirigentských kurzů“²⁰¹. Pod jeho vedením se pěvecký sbor scházel i v době protektorátu dvakrát týdně²⁰². Zasloužil se o to, že se za II. světové války konaly všechny tradiční hudební aktivity, včetně Husovy slavnosti a vánočních besídek nejmenších zpěváků. Místopředseda rady starších, varhaník a sbormistr kůrového sboru Josef Vymětal byl popraven nacisty. Po skončení války se CČS orientovala především na mladého člověka a rozvoj jeho osobnosti. Proto byla obnovena činnost Jednoty mládeže, která dostala pevná pravidla. Scházela se pravidelně každý týden v Husově sboru. Na

²⁰¹ BEZDĚČKA, Josef, Litovelské sbory, rukopisná črta, nedatováno, s. 24.

²⁰² Blíže o tom záznam v Kronice CČS, zapsal B. Ondroušek, archiv CČSH v Litovli.

první schůzku přišlo 38 mladých lidí²⁰³. V březnu 1948 byl volen nový výbor Jednoty²⁰⁴. Jednota také začala vydávat časopis *Kalich*, jehož první číslo vyšlo 25. 4. 1948. V pozdějších letech vznikl pěvecký sbor Jednoty mládeže, který na celostátní soutěži církevních sborů v roce 1951 sborů prošel lehce přes oblastní kola a získal absolutní vítězství na krajském finále. Na celostátním finále se v silné konkurenci umístil na 4. místě, což byl výborný výsledek, vezme-li v potaz, že mládežnický sbor soutěžil mezi dospělými smíšenými sbory. Vyjma domácích vystoupení v Litovli, koncertoval tento sbor průměrně padesátkrát za rok na Moravě i v Čechách²⁰⁵.

Církevní hudba má svou specifickou formu pro pořádání, totiž koncert. Existují přechodové formy mezi bohoslužbou a koncertem, které ukazují, že se zde nachází problém. „Duchovní večerní hudba“ prezentuje podle své ideje duchovní kompozice, tedy díla s duchovními texty, tzn. s biblickými a zpěvníkovými texty. „*Hudební nešpory stojí podle svého názvu blíže bohoslužbě, žádají si žalm, čtení, hymnus, Magnificat, modlitbu – nebo výběr z toho. Právě tak se někdy objevuje „hudební bohoslužba“ nebo „kantátová bohoslužba“, v níž se uplatní co nejvíc hudebních možností*“²⁰⁶. Toto však opět nelze aplikovat na hudbu CČS. K zmíněným formám římskokatolického okruhu se nejvíce blíží pobožnost CČS. Lze říci, že na pobožnostech probíhala samostatná koncertní vystoupení, která se týkala ryze duchovní hudby. Vedle toho pořádal PDO i samostatné koncerty v Husově sboru a jiných prostorách (např. velký sál Záložny, koncerty pod otevřeným nebem, hostování a koncertní zájezdy). Dramaturgii lze sledovat z koncertní činnosti. Velké celovečerní koncerty byly

²⁰³ Blíže o tom záznam v Kronice CČS, zapsal B. Ondroušek, archiv CČSH v Litovli.

²⁰⁴ Předsedou se stal Lubomír Braný, který absolvoval kurz pro výchovu dobrovolných laických pracovníků CČS mezi mládeží.

²⁰⁵ Blíže o tom BEZDĚČKA, Josef, Litovelské sbory, rukopisná črta, nedatováno, s. 28.

²⁰⁶ SCHUBERTH, Dietrich: Kirchenmusik in Theologische Realenzyklopädie. Berlin-New York 1976, přeložil Zdeněk Demel, s. 354.

sestavěny z duchovních skladeb, světských sborů, operní i operetní literatury a lidových písní. Dobrým příkladem, jak byla taková produkce dramaturgicky sestavena, může být koncert konaný 28. 6. 1925 na Záložně. Po úvodním sboru *Modlitba na Řípu* O. Zicha na text J. Vrchlického promluvil duchovní, následoval smíšený sbor A. Strébla na text J. V. Sládka *Pantáta ze mlýna*, árie Podhajského *Když zavítá máj* z opery *Dvě vdovy* od B. Smetany, výběr z *Biblických písní* A. Dvořáka, ženský sbor *Má hvězda* B. Smetany, árie Vojtěcha z opery *V studni* V. Blodka, ženský sbor *Sousedská* F. Vognera, písně ze sbírky *Míšeňský porculán* K. Hašlera, smíšený sbor *Sanice* E. Bartoníčka, duet *Věrné milování* z *Prodané nevěsty* B. Smetany a na závěr *Zpěvy lidu českého II.* pro smíšený sbor a klavír od J. Maláta. Po přestávce následovalo ještě operetní představení *Prodaná láska*²⁰⁷. Na koncertech zazněly i náročnější skladby, z nichž jmenujme např. interpretačně obtížný písňový cyklus J. Křičky *O lásce a smrti* op. 15²⁰⁸, který interpretovala sopranistka R. Spurníková²⁰⁹ na koncertě komorní hudby 30. 9. 1934²¹⁰. Koncerty duchovní hudby v Husově sboru měly ucelenější dramaturgii, byla vybrána rozsáhlejší díla nebo monotematické pořady (cykly písní, mše, smyčcové kvartety aj.).

Je zajímavé, že duchovní organizace, jakou byla CČS v Litovli, se v dramatické tvorbě orientovala na světský hudebně – dramatický

²⁰⁷ *Prodaná láska* – jednoaktová opereta/ Hudba Karel Hašler, Antonín Provažník; Text Jan Neruda, blíže o tom Kronika kulturních událostí CČS, program koncertu, archiv CČSH v Litovli.

²⁰⁸ Viz příloha č. 14.

²⁰⁹ **Růžena Spurníková** (30. 8. 1895 – 16. 1. 1945) sopranistka, herečka, organizátorka hudebního života. Její vztah ke kultuře ovlivnil otec Alois Melichárek, zakladatel a starosta Sokola ve Zdounkách. Absolvovala pěvecké školení v Brně, po něm nastoupila do operního sboru ND v Brně, kde dostávala i menší sólové role. Po svatbě odešla do Litovle, kde plně projevila všechno své umělecké nadání. Aktivně se podílela na umělecké činnosti TJ Sokol, jeho pěveckého a divadelního odboru. Účinkovala v mnoha činoherních a operetních inscenacích. Byla obdařena lehčím světlým sopránem s mezzosopránovými hloubkami a koloraturními dispozicemi. Pěvecké schopnosti obohatila výrazným komediálním talentem. Založila dětský pěvecký sbor, který vedla až do roku 1939. Jako koncertní pěvkyně vystupovala po celé Moravě. Významně se zasloužila o hudební úroveň kůru Husova sboru. Jako sólistka zde působila mnoho let. Zpívala sopránová sóla ve mších, písňových cyklech i sólových skladbách. Jejím pěveckým partnerem byl často tenorista Valentin Šindler nebo Jan Fiala.

²¹⁰ Viz poznámka v partituře; zpívala R. Spurníková 30. 9. 1934.

divadelní útvar zábavního rázu, kterým byla opereta. Její počátky najdeme u litovelských ochotníků, kteří do svého repertoáru začali zařazovat hry se zpěvy a scénickou hudbou. Mezi první skutečnou spoluprací herců a hudebníků patří představení chudobínských amatérů – zpěvohra *Upomínka z válečného lazaretu* (Chudobín u Litovle 1918). Šlo již o inscenaci operetního charakteru v pravém slova smyslu, nikoliv jen písně s doprovodem, které si vybrali sami herci ke zpestření hry²¹¹. Do roku 1928 už v Litovli působily čtyři (!) plnohodnotné operetní ansámby (dirigent, sóla, sbor, orchestr)²¹². Operetní soubor CČS vedl od svého založení O. Stryk. První uvedenou operetou byla *Prodaná láska*²¹³ s premiérou 28. 6. 1925 na jevišti Záložny. O rok později nastudoval O. Stryk operetu O. Fastera *Pražské švadlenky*, 6. 3. 1927 měla premiéru *Kráska ze Šumavy*²¹⁴. Poté následovalo několik představení, které neslo označení *hra se zpěvy*. Při těchto inscenacích rovněž účinkoval operetní orchestr. Dalším velkým operetním projektem bylo nastudování Piskáčkovy *Slovácké princezky*²¹⁵ (premiéra 10. 4. 1932), která se mnohokrát úspěšně reprízovala. V témže roce (premiéra 9. 10. 1932) byla k repertoáru přidána další Piskáčkova opereta na motivy hry J. K. Tyla *Děvče z předměstí*²¹⁶. R. Piskáček byl tehdy velmi oblíbeným autorem, v Litovli se hrálo kolem deseti jeho operet. Jednou z nich byl i *Táta dlouhán*²¹⁷, uvedený 25. 2. 1934, poté mnohokrát reprízovaný. Tato opereta zaznamenala velký ohlas, nejen díky dobrému hudebnímu

²¹¹ Blíže o tom BEZDĚČKA, Josef, rukopisná črta Litovelské sbory, nedatováno, s. 16.

²¹² Viz s. 24.

²¹³ *Prodaná láska* – jednoaktová opereta/ Hudba Karel Hašler, Antonín Provazník; Text Jan Neruda.

²¹⁴ *Kráska ze Šumavy* – lidová opereta se zpěvy a tanci o 3 jednáních/ Hudba Jan Nachtmann; Libreto Karel Fořt.

²¹⁵ *Slovácká princezka* – opereta ve 3 dějstvích/ Hudba Rudolf Piskáček; Libreto Rudolf Novotný.

²¹⁶ *Děvče z předměstí aneb Všecko přijde najevo (S poctivostí nejdál dojdeš)* – opereta ve 3 dějstvích/ Hudba Rudolf Piskáček; Libreto Johann Nestroy; s použitím úpravy J. K. Tyla zpracovali Emanuel Brožík a Rudolf Piskáček.

²¹⁷ *Táta Dlouhán* – opereta ve 3 dějstvích (4 obrazech) / Hudba Rudolf Piskáček; Libreto podle předlohy Václava Vrány zpracovala Lída Baldová.

nastudování O. Stryka, režie B. Loutockého a choreografie A. Panákové; „*Obsazení jednotlivých úloh bylo velmi zdařilé, režisér nastudoval hru velmi pečlivě. (...) Herci zvládly své úlohy na vysoké úrovni, některé pěvecké výkony předčily mé očekávání. V hlavní roli mě okouznil host p. Androník. (...) Orchestr byl výborně řízen dirigentem O. Strykem, smyčce zněly měkce a čistě, celkový zvuk orchestru mne vůbec toliko překvapil než obvykle (...)*“²¹⁸. O rok později uvedl soubor operetu R. Nížkovského a V. A. Viplera *Děti Slovače*²¹⁹, která měla premiéru 14. 4. 1935, přičemž na repertoáru zůstával i *Táta dlouhán*. V hlavní ženské roli Janušky excelovala R. Surníková²²⁰. Následovalo ještě několik her se zpěvy a tanci, než další hudebně – dramatické aktivity přerušila válka. U hudebního nastudování tak zůstala opereta *Ženská vojna*²²¹ E. Marhuly, jejíž partitura se jako jediná z mála zachovala v hudebním katalogu /NZ 006/. Některá její hudební čísla se hrála během II. světové války spolu s ouverturou k operetě Fedora J. Vlacha /NZ 001/²²².

²¹⁸ VLACHOVÁ, Marie: *Táta dlouhán překvapil*, Selská stráž, 1934, č. 10, s. 6.

²¹⁹ *Děti Slovače* – opereta ve 3 dějstvích a proměně/ Hudba: Vlastislav Antonín Vipler; Libreto Ruda Nížkovský.

²²⁰ Srov. záznam v Kronice ČČS, zapsal B. Ondoušek, archiv ČČSH v Litovli.

²²¹ *Ženská vojna* – opereta ve 3 dějstvích/ Hudba Eduard Marhula; Libreto a texty Rudolf Horký.

²²² Blíže o tom BEZDĚČKA, Josef: *Hudba v Litovli v době protektorátu*, rukopisná črta, s. 18.

4. Hudební katalog a jeho charakteristika

Od vzniku CČS v Litovli v roce 1920 existoval církevní archiv, který spravovala Rada starších. Vedle něho byl paralelně zřízen archiv hudební, na jehož vedení dohlížel ředitel kůru. Tento archiv pravděpodobně fungoval až do období duchovní správy faráře Přemysla Zítka v letech 1996 – 1999. Ten necitlivě hudební archiv z důvodu přestavby téměř kompletně zlikvidoval. Předpokládám, že notový materiál, který jsem měl k dispozici, je neúplný, ba dokonce torzovitý. I z těchto materiálů však lze získat ještě mnoho cenných informací o hudebním životě CČS v Litovli. Katalog notového materiálu sestavili v rámci odborné praxe studenti katedry muzikologie v Olomouci; Hana Kaštanová, Jana Gajdošíková a Jan Valušek. Finální podoba katalogu vznikla v roce 2006. V nedávné době jsem v půdních prostorách kostela našel ještě několik hudebnin, které z tohoto důvodu nemají signaturu. Jsou to; *Zpěvy svatební*, uspořádal J. F. Pícha (B. Smetana, A. Dvořák, L. van Beethoven, E. H. Grieg, R. Wagner, K. M. von Weber, J. Polášek, J. F. Pícha), smíšené a mužské sbory, duetta; B. A. Wiedermann: *Hanácky koledy* (na texty Josefa Vymětala, věnováno Valentinu Šindlerovy, celkem 9 koled); A. Dvořák: *Čtyři písně op. 82 - Kéž duch můj sám* (rukopis); J. Křička: *O lásce a smrti, op. 15*, čtyři písně; F. Kolařík: *Pastýřská mše F-dur* (česká), klavírní výtah se sborem a sóly; J. E. Zelinka: *O Ježíškovi, op. 47* (pět vánočních písní s doprovodem harmonia); V. Říhovský: *Vánoční zpěvy pro smíšený sbor s průvodem varhan, op. 21*; V. Říhovský: *Česká vánoční mše půlnoční, op. 59* (klavírní výtah se sborem a sóly); V. Říhovský: *50 vánočních preludií pro varhany, op. 69*; F. Sládek: *Zpěvy chrámové i slavnostní* (duchovní písně s doprovodem varhan), B. A. Wiedermann: *Ave Maria in A dur č. 2* pro

varhany nebo harmonium; T. L. de Victoria: *Jesu dulcis memoria* (v latinském jazyce) pro smíšený sbor; V. E. Horák: *Missa quinta in B* (mše v latinském jazyce) pro sóla, sbor a varhany; B. Smetana (pro sbor upravil J. C. Sychra): *Modlitba* z opery *Braniboři v Čechách*, *Ukolébavka* z opery *Hubička*; torzo blíže neurčené polyfonní skladby (v latinském jazyce) pro pět hlasů. Katalogizované hudebniny jsme tematicky rozčlenili podle církevních svátků a příležitostných úkonů (svatby, pohřby, křty atd.). V příležitostných skladbách se vedle tvorby současných skladatelů objevují i díla klasiků. Z pohřebních písní je to zdařilá úprava Schubertovy písně *Dívka a smrt* /PO 038/ O. Stryka pro smíšený sbor a varhany, Beethovenův sbor *Z nebe zazněl mocný hlas* /PO 013/ (žádaný byl i svatební sbor *Anděl lásky*²²³ /PS 024/) nebo velmi často prováděná *Prosba* F. Mendelssohna – Bartholdyho /PO 025/). Z českých autorů stojí za zmínku pohřební sbory B. Jeremiáše (např. *Smutná jest duše má* /PO 012/ aj.). Z další smuteční hudby je nutné zmínit několik skladeb A. Holoubka, který je i sám uváděl. Byly to především krátké sborové odpovědi, zařazené do liturgie CČS. Zprvu Holoubek harmonizoval jen zpěvní linky, převzaté z liturgie. Jeho zajímavé úpravy, ve kterých se vyskytovaly nerozvedené průtahy a mimotonální rozšířené akordy, byly svěřeny čtyřhlasému mužskému sboru. Později skládal i zcela samostatné skladby, rovněž pro mužský sbor. Některé jeho nápěvy se tak vžily, že je Litovelští považovali za součást liturgie²²⁴.

Při svatbách se často interpretovaly především svatební sbory. V několika úpravách se zpíval svatební sbor z opery *Lohengrin* R. Wagnera /SV 004/, sbory B. Smetany (např. *Svatební sbor dívek* z opery *Libuše* /NZ 004/), nebo Smetanovy árie, které interpretovala Z. Kolarčíková s V. Šindlerem, později také R. Spurníková.

²²³ Tato skladba se pro dvojí výklad textu často zpívala i při smutečních příležitostech.

²²⁴ Srov. NEDOMA, Vlastimil: Alois Holoubek, Litovelské noviny 1992, únor, s. 4

Ve spolupráci s Litovelským smyčcovým kvartetem²²⁵ se nastudovala Smetanova *Moteta* pro smíšený sbor, smyčce a sólový lesní roh /PS 017/, která se pak interpretovala na pobožnostech a koncertech. Ve dvacátých letech hrával A. Holoubek na svatbách oblíbené houslové sólo ze Sukova *Radúze a Mahuleny*, z této skladby se také zpívaly smíšené sbory /PS 078/. Člen Rady starších, sám houslista, V. Lešenar často hrával při slavnostnějších příležitostech *Legendu*, op. 17 H. Wieniawského /nemá signaturu, hudební materiál ztracen/²²⁶.

Velkou skupinu příležitostných skladeb tvořily husitské písně, zpívané zejména na svátek upálení J. Husa (např. *Ktož jsú boží bojovníci* /PS 005/, *Hranice vzplála* /PS 070/ aj.). Mnoho sborů k této příležitosti složil J. Urbanec²²⁷ (např. *V tvé síle* /PS 043/, *Památce Husově* /PS 007/, *K tobě zírám moje víra* /PS 051/ aj.). O. Stryk složil mnohokrát interpretovaný a velmi rozšířený smíšený sbor *Za Husem* /PS 008/, často se zpívala *Tryzna Husova* J. F. Píchy /PS 006/. Mezi další hudební příležitosti patřily oslavy republiky. Texty, které autoři použili, měly ve spojení s hudbou posluchače především dojmout (např. J. Dostražil: *Modlitba za vlast* /PS 030/, J. Horáček: *Čtyři pozdravy prezidentu Masarykovi* /PS 002/, J. Fiala: *Slovanská lípa* /PS 075/, J. Mácha: *Dvě modlitby za vlast* /PS 031/). Také tzv. „májové pobožnosti“ bývaly neodmyslitelně spjaty s bohatým hudebním programem. Častými interprety bývaly děti (sólo, duo, dětský sbor) a právě výhradně jim svěřilo mnoho autorům své skladby. Velmi žádané byly *Dvojzpěvy* J. Maláta /PS 018/ nebo píseň *K svátku matek* na text a hudbu P. Křičkové /PS 004/. V máji, ale i za jiných okolností se

²²⁵ Od roku 1925 hrálo toto kvarteto ve složení A. Holoubek – 1. housle, J. Smetana – 2. housle, F. Kučera – viola, J. Beck – violoncello.

²²⁶ Kronika ČČS, LEŠENAR, Josef: Zpráva o činnosti PDO v letech 1925 – 1930, nedatováno (1930?), s. 13.

²²⁷ **Jaromír Urbanec** (30. 9. 1889 Pardubice - 29. 7. 1970 Praha), český pedagog, varhaník, sborníkář a skladatel. Působil v mnoha sborech, především v Hradci Králové a v Pardubicích, jeho skladby byly ve své době velmi oblíbené.

zpívaly mariánské písně (např. T. Hynek: *Zdravas královno* /MA 005/, N. Kubát: *Matičko Boží* /MA 002/ aj.), všechny však musely mít striktně český text. Nepísaným pravidlem byl zákaz jakékoliv písně s na latinské texty (např. Ave Maria, Ave verum, Salve Regina aj.). Souviselo to s rozkolem s římskokatolickou církví a snaha odlišit se od ní. Jako unikát můžeme proto považovat *Litanii lauretánskou op. 24* od V. Říhovského /MA 007/²²⁸. V liturgii se tak začalo říkat modlitbám, ve kterých je stálý dialog mezi tím, kdo předřikává modlitbu, a lidem, který odpovídá. V Loretánské litanii se Pana Marie vyzývá 49 názvy převzatými z Písma²²⁹. Litanie mariánské se vyvinuly rozvinutím tří proseb, které jsou na počátku litaní ke všem svatým: svatá Maria, svatá Rodičko Boží, Panno panen atd.²³⁰ Na Litovelsku se loretánské litanie zpívaly často, zvláště při májových pobožnostech, na zlidovělý nápěv P. Křížkovského. Avšak v CČS se její zařazení do bohoslužby považuje za raritu. Skladatel V. Říhovský si byl vědom jazykové bariéry a složil *Deset zpěvů mariánských* /MA 004/, které se zpívaly ve všech sborech po celé republice. Podobnou vzácností je *Regina Coeli* O. Horníka /MA 003/ pro sóla, sbor a orchestr se sólovým fagotem. Později, kdy napětí mezi CČS a katolickou církví povolilo, se v litovelském Husově sboru zpívaly skladby Ave Maria (Ch. Gounod – J. S. Bach, F. Schubert aj.), protože byly žádané při svatbách, pohřbech a vzpomínkách²³¹.

Příležitostné skladby tvořily kompozice českých současných skladatelů a světových autorů. Postupujeme-li chronologicky,

²²⁸ Viz příloha č. 10.

²²⁹ Blíže o tom ŠMÁLOV, Jozef Kútnik: *Litánie Loretánske: rozbor a výklad - Suma mariológie*, Lúč, Bratislava 2003, s. 463.

²³⁰ Blíže o tom ŠPIDLÍK, Tomáš: *Prameny světla: příručka křesťanské dokonalosti*, Refugium, Olomouc - Velehrad - Roma 1995, s. 454.

²³¹ Vzpomínka je část bohoslužby, kdy duchovní na žádost rodiny vzpomene na zemřelého, zpravidla je to doprovázeno modlitbou a hudebním vstupem. Na svátek všech zemřelých se konaly tzv. tryzny, tj. obdoby katolických panychid, na kterých se četlo mnoho takovýchto vzpomínek. Tato tradice zůstala v Litovli dodnes.

jmenujme několik skladeb G. P. Palestriny (např. G. P. da Palestrina: *Lide můj* /PS 035/ aj.), dále skladbu T. L. de Victoria *Jesu Dulcis memoriam* /nemá signaturu, nalezena po katalogizaci/ aj. Skladby z období vokální polyfonie²³² se ale často neinterpretovaly, ne pro svou náročnost, větší oblibě se ale těšily syrytmické skladby, ve kterých se kladl apel na zřetelnost textové složky. Z tohoto důvodu vyhovovaly více skladby z období romantismu, ale i barokní chorály s českým textem i písně a sbory z období klasicismu (např. G. F. Händel: *Aleluja* /PS 061/ a *Hymnus* /PS 057/, Ch. W. Gluck: *Větěrku od trůnu* /PS 037/, L. van Beethoven: *Chvála boží v přírodě* /PS 025/, ve 30. letech se na svatebních obřadech často zpíval Beethovenův duet *Já rád tě mám* (Ich liebe dich ze sbírky *Zärtliche Liebe* WoO 123) /signatura chybí, nalezeno po katalogizaci/, aj.). Romantické skladby měly v repertoáru široké zastoupení, velkou část zaujímají zejména sbory z oper, příkladem mohou být oblíbená sborová čísla od B. Smetany (např. *Proč bychom se netěšili* /PS 072/, sbor z opery *Braniboři v Čechách* /NZ 003/, sbor z opery *Libuše* /NZ 004/, aj.), i ranějších děl, mezi kterými zmíním velmi oblíbený a v Litovli často zpívaný sbor z opery *Evangelista* od W. Kienzla /PS 041/, sbor z opery *Židovka* od J. Halévyho nebo *Modlitbu* od É. N. Méhula /PS 028/.

V inventáři se také vyskytují i světské skladby oslavující člověka a přírodu (A. Dvořák: *Napadly písně, Dnes do skoku a do písničky* /PS073/, K. Bendl: *V přírodě* /PS020/, J. Č. Dráhlovský: *Moravské dvojzpěvy* /PS 019/, J. B. Foerster: *Život* /PS 047/, L. Janáček: *Kačena divoká* /PS 077/ aj.). Zajímavou skladbou, v historii ČČS v Litovli několikrát zpívanou, je *Žalm 149* od A. Dvořáka²³³ /PS 016/. V hudebním katalogu se vyskytuje v několika

²³² Viz příloha č. 18.

²³³ Žalm 149, op. 79, B 91, B 164, kantáta pro smíšený sbor a orchestr, Dvořák ji v roce 1879 nejprve zhudebnil do podoby mužského sboru s doprovodem orchestru. Text tohoto žalmu je jakýmsi

exemplářích (ručně psané party, klavírní výtah a novější tištěná sborová particella), z nichž nejstarší představuje ruční opis druhé verze kantáty, opsané v roce 1887, čili v témže roce, kdy skladba vznikla. Otázkou zůstává, jakým způsobem se kompozice ocitla právě v archivu CČS v Litovli.

K největším křesťanským svátkům – velikonicím náležela také odpovídající hudební produkce. Na Velký pátek se zpívaly jednohlasé chorály, později mužské a smíšené sbory bez doprovodu (např. *Velký pátek* /VE 011/, často se prováděly sbory H. Posselta²³⁴: *Ejhle, kalich* /VE 012/, *Ó vznes se k Pánu* /VE 013/ nebo *Slávy Pán* /VE 014/ aj.). Tento svátek byl ve znamení pokory (žádná okázalá hudba, žádná výzdoba v kostele atd.). Postupem času se však tato tradice začala porušovat a to především díky skladbám, pro tuto příležitost komponovaným. Velkou hudební událostí byla velkopáteční bohoslužba roku 1927, kdy se hrály *Pašije* J. Nešvery /signatura chybí, notový materiál ztracen/ s tenorovým sólem V. Šindlera. Nešverovy *Pašije* se hrály několik let, než je vystřídala velkopáteční kantáta J. C. Sychry²³⁵ *Na Golgotě* /VE 019/. Od tohoto autora se v Litovli hrálo i

hymnem ke chvále Boha, čemuž odpovídá také Dvořákovo pojetí. Celá skladba se nese ve slavnostní a jásavé náladě. Když o osm let později Dvořák revidoval své starší, dosud nevydané práce, rozhodl se pro částečné přepracování Žalmu. Kromě drobných úprav v orchestrální složce se hlavní změna týkala části vokální, která byla nyní upravena pro sbor smíšený. V této definitivní úpravě vyšla skladba roku 1888 tiskem u firmy Simrock.

Premiéra první verze se uskutečnila 16. 3. 1879 v Praze na Žofíně, účinkoval mužský sbor a orchestr Hlaholu, dirigoval Karel Knittl. Premiéra druhé verze se konala 14. 12. 1888 v Rotterdamu v podání Amphion Choral Society, dirigoval A. W. A. Heyblom.

²³⁴ **Hugo Posselt** (15. 3. 1891 Červený Kostelec – 28. 9. 1955 Hronov), pedagog, nakladatel a lidový skladatel. Vzdělával se v houslích soukromě u Jindřicha Felda, v teorii u Františka Michálka a Otakara Šína. V Praze roku 1926 získal státní zkoušku z houslí. Od roku 1917 byl kapelníkem v Hronově, zároveň hudebním pedagogem, později ředitel kůru. Měl vlastní nakladatelství (od 1950), vyučoval v několika hudebních školách. Je autorem tanečních skladeb, opereta *Dostihy lásky* (1931) byla několikrát provedena v Hronově a Kostelci.

²³⁵ **Josef Cyril Sychra** (12. 3. 1859 Ústí nad Orlicí – 21. 8. 1935 Stará Boleslav), skladatel, sbormistr, pedagog a ředitel kůru. První hudební základy získal u svého otce Václava Sychry. Varhanní školu absolvoval v Praze u profesora Františka Skuherského. Při studiu současně působil jako basista a varhaník v klášteře v Emauzích. V letech 1879 - 1882 byl varhaníkem a ředitelem kůru ve Staré Boleslavi, kde řídil i tamní zpěvácký spolek Václav a v Brandýse nad Labem spolek Bojan. V letech 1889 - 1923 působil jako ředitel kůru v Mladé Boleslavi. Zde také vyučoval zpěv na gymnáziu a na realce, řídil zpěvácký spolek Boleslav a měl vlastní soukromou hudební školu. Na odpočinku ve Staré

mnoho jiných skladeb jako byla mj. oblíbená mše pro smíšený sbor s podtitulem *Začíná se konat* /MŠE 005/. Zpívaly se také sbory složené ředitelem kůru J. Faltýnkem (*Hle vstává opět* pro smíšený sbor /VE 006/ a v úpravě pro ženský sbor /VE 007/, *Vinice má vyvolená* /VE 024/ aj.). Na bohatém hudebním životě se také aktivně podíleli všichni duchovní, kteří na některých skladbách dokonce sami spoluúčinkovali. Jako příklad zmiňme *Pašije o smrti Ježíšově* od V. Figara /VE 019/, kde skladatel komponoval zpěvní linku přímo pro kněze. Jeho part s ním obvykle nastudoval ředitel kůru. Takovýchto skladeb se sólovým hlasem duchovního se v Litovli interpretovalo více, některé dokonce se značnými pěveckými nároky²³⁶. Na Velký pátek se také uváděly některé skladby určené k pohřbu, podle toho, co bylo právě na repertoáru (např. B. Jeremiáš: *Smutná jest duše má* /PO 012/, C. Steni: *Ve skryšii nejvyššího* /PO 024/ aj.). Často se uváděla i česká rekviem (např. J. Michlík: *České rekviem* /PO 033/ aj.).

Největší hudební událostí v CČS v Litovli byly vánoční svátky. Někdy začaly přípravy vánočního repertoáru už v říjnu²³⁷. Na schůzích Rady starších se vánocům věnovala velká pozornost. Na programu byla volba vhodného repertoáru a harmonogram nastudování. Kvůli zakoupení notového materiálu se plánovalo i několik let dopředu. Hudebníci zkoušeli v několika etapách, podobně jako u profesionálních těles. Se sborem zkoušel sbormistr na zkouškách dvakrát týdně. Zkoušky orchestru probíhaly jednou týdně, vedl je dirigent, který také korepetoval sólisty. Od poloviny listopadu, po svátku všech zemřelých, který znamenal další významnou hudební

Boleslavi vedl tzv. Sychrův sbor. Složil přes 450 skladeb, věnovaných převážně hudbě chrámové a sborovému zpěvu, české a latinské mše, varhaní skladby, mnoho sborů a písní. Ve své době byl považován za největšího žijícího českého církevního skladatele. Za svoji vynikající skladatelskou činnost se dostalo Josefu Cyrilovi Sychrovi vysokého papežského vyznamenání, v roce 1926 byl jmenován rytířem řádu sv. Řehoře Velikého. Obdržel i zlatou medaili Československé obce pěvecké.

²³⁶ Bliže o tom BEZDĚČKA, Josef, rukopisná črta Litovelské sbory, nedatováno, s. 30.

²³⁷ Bliže o tom záznamy v kronice, zapsali J. Lešenar a B. Ondroušek, in: Kronika CČS, archiv CČSH v Litovli.

událost, přišly na řadu ansámblové a orchestrální zkoušky. Problém představovala, jako u jiných amatérských těles, fluktuace především orchestrálních hráčů. Tento nedostatek však dirigent redukoval dobře sestaveným harmonogramem zkoušek²³⁸. V hudebním inventáři CČS nalezneme mnoho zajímavých vokálně – instrumentálních skladeb, některé velmi náročné. Těmto velkým projektům však předcházela několikaletá fáze formování celého interpretačního aparátu. Odpovídaly tomu i skladby, podle kterých lze tento proces dobře sledovat. V začátcích církve se často zpívaly koledy v podobě jednoduchých dvojhlasých duet (např. *Vzhůru, vzhůru pastuškové* /VAP 006/, *Ó, milý Ježíšku* /VAP 007/, koledy H. Posselta: *Jak vítati* /VAP 031/, aj.). Poté nastalo období vícehlasých skladeb, ještě bez tenoru (např. C. M. Hrabovský: *Sbírka koled Ježíškovi* /VAP 025/ pro smíšený sbor (S, A, B). Smíšené sbory byly doprovázeny harmoniem, později byly opatřeny skladby podle interpretačních možností souboru (např. sbor se smyčci: H. Posselt: *V nebeské glorii* /VAP 034, E. Konfořt: *Vzhůru vstaňte, bratři*, pastorela pro sbor, smyčce, 2 trubky, pozoun a sólový klarinet /VAP 027/ aj.). S tímto ansáblem již bylo možno přikročit k nastudování vánoční mše²³⁹. Mezi první nastudované patřila oblíbená *Česká mše vánoční* J. J. Ryby /RYBA 004/ s jeho pastorelami. Většinu mší ale zkomponovali tehdy žadaní soudobí skladatelé. Vřelé vztahy udržoval PDO se skladatelem

²³⁸ Blíže o tom ONDROUŠEK, Bohumil: *Aktivity PDO CČS v Litovli ve 20. a 30. letech*, zpráva v Kronice CČS, archiv CČSH v Litovli, s. 19.

²³⁹ Jednalo se o skladby z 2. pol. 19. stol. až 1. pol. 20. stol, jejichž nároky byly nižší a pro kůrové soubory i posluchače dostupnější, než skladby světových autorů. Tyto mše ve své podstatě navazovaly na tradici pastorel a vánočních mší J. J. Ryby. Autoři si podobně jako Ryba mnohdy sami psali texty, které se často vzdalovaly obsahové stránce původního latinského mešního ordinária. Pro svou jednoduchost a líbivost v melodice i slovech, kterou mše působily na méně náročného posluchače, byly velmi oblíbené. Některé však přece jen hudební hodnotu měly, přesto zůstalo mnoho skladeb zapomenuto. Hlavní význam těchto mší byl však ten, že dokázali strhnout k aktivnímu provozování hudby mnoho lidí.

V. Říhovským²⁴⁰, kterému interpretoval několik jeho skladeb, mezi nimiž byla i *Česká mše vánoční* pro sóla, sbor a orchestr /VAM 016/. V hudebním inventáři zaujímá místo i mnoho skladeb od B. Jeremiáše²⁴¹, u zpěváků byla velmi oblíbená a několikrát hraná jeho *Vánoční mše* pro sóla, sbor, smyčce, sólovou flétnu a dva hoboje (klarinetu)²⁴². Několikrát se také hrála *Slavnostní pastorální mše česká* od F. Gregory²⁴³ pro sóla, sbor, varhany a orchestr, která kladla na interprety značné nároky (pěvecké party jsou exponovanější, smyčcový orchestr je náročnější na souhru a intonační přesnost atd.).

²⁴⁰ **Vojtěch Říhovský** (21. 04. 1871 Dub nad Moravou – 15. 09. 1950 Praha), český skladatel, varhaník a vydavatel. Základy hudebního vzdělání získal od otce, kantora a regenschorih. Odešel do Prahy ke studiím na techniku, kterých se však záhy zřekl ve prospěch hudby. Studoval na pražské varhanické škole (1887 – 1889), kterou nedokončil. Hudba však zůstala jeho hlavním životním povoláním. V letech 1902 – 1914 působil jako učitel hudby a regenschori v Chrudimi, v letech 1914 – 1936 v téže funkci v kostele Svaté Ludmily v Praze. Skládal hlavně chrámovou hudbu, 27 latinských (*Missa loretta* pro sbor a orchestr) a 10 českých mší aj. Je autorem varhanních skladeb a oblíbených instruktivních děl pro klavír.

²⁴¹ **Bohuslav Jeremiáš** (1. 5. 1859, Testiky, okr. Chrudim – 18. 1. 1918, České Budějovice), hudební pedagog a skladatel, syn Jaroslava a Otakara J. Studoval v Hradci Králové, kde se aktivně účastnil hudebního života. Pak učil ve městech poblíž Chrudimi. Studoval pražskou varhanní školu u F. Z. Skuherského (1882 – 1885). Byl ředitelem kůru a sokolským kapelníkem Chocní, učil na hudební škole v Českých Budějovicích. Na doporučení Skuherského se stal ředitelem kůru v Písku po Fr. Gregorovi (1887 – 1906) a velmi pozvedl jeho hudební úroveň. Vytvořil orchestr, smíšený sbor, s nimiž prováděl rozsáhlá kantátová díla; Haydn: *Stvoření*, Smetana: *Česká píseň*, Dvořák: *Stabat Mater*, *Sv. Ludmila*, *Svatební košile*, *Dědicové Bílé hory* aj. Cenné byly jeho učebnice zpěvu, zvl. třídílná *Škola zpěvu pro školy střední, měšťanské a pedagogia* (vydána 7x, poprvé 1907, -1921). Stal se ředitelem České matiční hudební školy. Se školním orchestrem na značné úrovni provedl Mozartovu Symfonii g-moll, Beethovenovu Symfonii C-dur, Dvořákovy *Tvrdé palice* aj. Ve skladbě (převážně díla vokální) navázal na Smetanu a vlastenecké citace. Složil mnoho písní, mužských sborů, vokálně – instrumentálních skladeb (*Kantáta Komenskému*, *Skloň Králi králů*, *Jubilejní kanáta císaři*), chrámových skladeb (*Česká mše vánoční*, *Vánoční zpěv pastýřů*, *České requiem* aj.) a klavírních skladeb. Je po něm pojmenována ZUŠ v Českých Budějovicích.

²⁴² Skladatelé si byli vědomi nedostatku hobojistů, proto často hobojoyé party přepisovali pro klarinetu.

²⁴³ **František Gregora** (9. 1. 1819, Netopice – 27. 1. 1887, Písek), skladatel, sbormistr a pedagog. První hudební základy získal u kantora J. Nuska. Hudbu začal studovat na Učitelském ústavu v Českých Budějovicích, ale odešel do Vídně. Po studiích na vídeňské konservatoři a tamní varhanické škole u Josefa Traxlera (Drechslera), hry na kontrabas a trombón, skladby Gottfrieda Preyera, působil krátce v Kaplici, kam se uchýlil jako pronásledovaný účastník revolučního hnutí. Potom působil jako ředitel kůru ve Vodňanech a roku 1851 natrvalo zakotvil v Písku, jako pedagog obou středních škol. Byl hudebním organizátorem, ředitelem kůru, zakladatelem pěveckého spolku Otavan a výborným kontrabasistou. Význam mají jeho teoretické práce *Nauka o harmonii hudební* (vydaná poprvé nakladatelem Fr. A. Urbánkem v Praze 1876), *Začátkové mladého houslisty*, *Nauka o harmonii hudební* aj. Skladatelsky vynikl ve tvorbě písní a chrámové hudby. Práce Gregory si vážili Smetana a Dvořák, který v Písku ocenil jeho *Nešpory*. Gregora skládal četné písně (*Zednická*, *Myslivecká*, *Dvanáctero prostonárodních českých písní s nápěvy z okolí Strakonice*, 1873), sbory, mše (důsledně s českými texty, 5 figurálních, 7 chorálních, *Velké nešpory*, *Responsoria*), kontrabasové skladby (17 koncertů atd., podle Gregorovy Školy hry na kontrabas se vyučuje dodnes). Jeho syn František, učitel v Náchodě, se též věnoval hudbě. Byl sbormistrem zpěváckého spolku Hron (1893 – 1927) a župy Bendlovy (1921 – 1926)

Tato kompozice byla často srovnávána s *Českou mší vánoční* J. J. Ryby. „*Pastorální mše česká jest holdem pastýřů a malého lidu českého nově zrozenému Bohu. Všechny oddíly od Kyrie až po Agnus jsou drženy v životně radostném tónu, přimykají se ušlechtilostí k lidové poesii a jsou při vší přístupnosti velmi bedlivě a účinně zpracovány*²⁴⁴. Několik let po své premiéře v Praze v roce 1928 byla v Litovli provedena *Vánoční mše lidová* /MAV 005/ a především *Vánoční koledová mše* /VAM 002/ F. J. Macha²⁴⁵ Tato mše se těšila značné oblibě zvláště, když byla některá sopránová sóla svěřena dětskému sopránu²⁴⁶. Premiéra mše proběhla v basilice sv. Václava na Smíchově v roce 1928 a „*byla vysílána rozhlasem do celého světa; tehdy došla všude pro svůj hluboce procítěny a dojemný vánoční ráz nadšeného přijetí*“²⁴⁷. V Litovli byly také interpretovány dvě mše F. Kolaříka²⁴⁸; *Pastýřská mše F-dur* pro sóla, sbor, varhany a orchestr /nemá signaturu, nalezena po katalogizaci/ a *II. Pastýřská mše* pro stejné obsazení /VAM 014/. Několikrát se v Litovli hrály také

²⁴⁴ Úryvek z předmluvy Jaroslava Hrušky k revidovanému II. vydání, nakladatel Otakar Pokoj, Brno, torzo.

²⁴⁵ **František Jiří Mach**, pseudonym **František Jiřim** (5. 8. 1869 Kutná Hora – 10. 12. 1952 Pečky), hudební pedagog a skladatel. Byl synem kapelníka ostrostřelců. Hudbě se učil u otce a Aloise Strébla. Nejdéle působil v Pečkách a nakonec se zde stal ředitelem měšťanské školy. Spolupracoval s časopisem *Česká hudba*, kde uveřejňoval své referáty. S chotí Marií vydal užitečný *Zpěvoherní repertoár a Ukazatel dur i moll tónin*. Jeho instruktivní skladby většinou zapadly, ač některé vyšly tiskem. Mach napsal mnoho chrámových skladeb z doby, kdy byl ředitel kůru (kolem 1900), desítky sborů, na 60 prací z oboru pedagogicko-didaktického (alba, směsi, úpravy), 2 operety aj.

²⁴⁶ Bliže o tom BEZDĚČKA, Josef, *Litovelské sbory*, rukopisná črta, nedatováno, s. 29.

²⁴⁷ Úryvek z předmluvy k partituře, F. A. Urbánek a synové, Praha 1939, s. 1.

²⁴⁸ **František Kolařík** (26. 1. 1867 - 20. 9. 1927), hudební skladatel. Narodil se v Opatovicích na Vyškovsku. Po příchodu do Místku v roce 1886 zde působil jako ředitel kůru sv. Jana a Pavla. V Praze složil státní zkoušku ze zpěvu a klavíru (1896). Své teoretické a praktické zkušenosti získal na brněnské varhanické škole (1882 – 1885) pod vedením Leoše Janáčka a pak se po aprobaci uplatnil v letech 1895 až 1927 na místeckém gymnáziu. Zde založil pěvecký sbor Smetana a stal se jeho prvním sbormistrem. Za svého života napsal přes šedesát skladeb – na 20 mší (zvl. *Pastýřská mše F-dur*, která byla přeložena do polštiny a němčiny, *II. Pastýřská mše*), skladby pro orchestr, smíšené sbory, varhany a pro sólové koncertní nástroje. Vedle pohřebních písní je autorem pochodů pro hasiče, Sokoly nebo legionáře, zapisoval lidové beskydské písně. Přátelil se svým učitelem Leošem Janáčkem, kterého provázel na jeho cestách za lašskými písněmi, v písemném styku si vyměnil přes třista dopisů.

všechny tři mše E. Marhuly²⁴⁹ (*Česká mše vánoční* pro sóla, sbor, varhany a orchestr /VAM 008/, *Druhá česká mše vánoční* /VAM 009/ a konečně *Česká mše vánoční* (III.) /VAM 010/, v Litovli však interpretována pouze sborem). Hojně se hrály také skladby J. Máchy²⁵⁰ jako byla kompozičně zdařilá *Česká koleda* pro sbor a orchestr /VAP 001/, *I. Česká vánoční mše lidová* pro sóla, sbor, varhany a orchestr z roku 1946 /VAM 003/ a *II. Vánoční mše* pro stejné obsazení z roku 1947 /VAM 004/. Ačkoliv byly obě mše napsány zcela v duchu tradic navazujících na skladby J. J. Ryby, jsou přesto na dobré kompoziční úrovni, jejich interpretace patří mezi náročnější. Marhulovy mše se v Litovli hrály často i koncertně. Po II. světové válce byla několikrát provedena *Vánoční mše V. Šťastného*²⁵¹ /VAM 017/, která je zajímavě sestavena z nápěvů českých a moravských koled. Jednotlivé části,

²⁴⁹ **Eduard Marhula** (8. 12. 1877 Vsetín – 6. 5. 1925 Ostrava), český skladatel a varhaník. Po studii na Varhanické škole v Brně u Leoše Janáčka se stal na téměř deset let varhaníkem a ředitelem kůru v Rožnově pod Radhoštěm a zároveň ředitelem hudební školy. Po odchodu do Ostravy-Mariánských Hor, kde přijal místo ředitele Hudební a varhanické školy Matice školské, se stal i místopředsedou Jednoty hudebních stavů, kde věnoval své síly boji za zlepšení hmotných poměrů hudebníků, varhaníků a ředitelů kůrů. Po vzniku samostatné Československé republiky v roce 1918 založil v Ostravě vojenskou hudbu 31. pluku a stal se jejím kapelníkem. Jeho zásluhou vznikla v Ostravě-Mariánských horách Hudební a varhanní škola. V její kompetenci bylo i středisko pro hudební vzdělávání učitelů. Vedle svých pedagogických povinností byl však i velmi plodným a úspěšným skladatelem, některé jeho skladby byly provedeny v Rusku a Americe. Marhula byl i redaktorem a spoluvydavatelem časopisu *Hudební a divadelní obzor*, tehdy jediného odborného hudebního periodika na Moravě. Marhulova hudební tvorba vycházela z melodiky a tradic národních písní. Kromě drobných skladeb pro klavír a úprav lidových písní zanechal rozsáhlé dílo pro chrámové účely.

²⁵⁰ **Jaroslav Mácha** (14. 9. 1873, Březnice – 1963), skladatel. Matka byla dobrá zpěvačka a pianistka. Na gymnáziu byl žákem Františka Gregory a Bohuslava Jeremiáše. V Praze byl ředitelem kůru v Týnském chrámu (do r. 1947). Napsal četné chrámové a duchovní skladby pro sóla, sbor, orchestr a varhany; 2 vánoční mše lidové, *Českou koledu*, velké latinské *Requiem*, *Stabat Mater* a další menší skladby vokálně – instrumentálního obsazení. Ze světských skladeb napsal četné písně (*Ó panno lásky*), mužské sbory, hudbu k Sokolskému sletu (1926), kantáty (*Balada Horská*, *Balada dětská*, *Zlatý kolovrat*), hudbu k dětským hrám (*Krakonošova medicína*, *Blaničtí rytíři*). Jeho syn JUDr. Jaroslav Mácha se uplatňoval v hudebním životě jako violista a zvl. sbormistr.

²⁵¹ **Vincenc Šťastný** (21. 01. 1885 Bystrc – 26. 01. 1971 Brno), hudební pedagog, klavírista, sbormistr a skladatel. V Brně vystudoval učitelský ústav. V klavíru byl žákem M. Kuhlové, hudbě se zdokonaloval na Janáčkově varhanní škole. Uplatnil se jako klavírista a doprovod. S amatérskými orchestry provedl řadu koncertů J. L. Dusíka, W. A. Mozarta a F. Mendelssohna – Bartholdyho. Byl sbormistrem pěveckého sboru v Tuřanech, kde provedl mj. Bloudkovu operu *V studni*, Smetanovu *Českou píseň*, Kříčkovy *Ogary* aj. Věnoval se školské hudební výchově, zapisoval lidové písně z Tuřanska. Napsal mnoho skladeb, v nichž uplatnil lidové prvky, početné skladby pro klavír (*Moravské tance*, *Tři koncertní polky*, *Fantasií*, *Čtyři suity ruských písní a tanců* aj.) a varhany (*Variace na staročeský chorál*), orchestrální a vokálně – instrumentální skladby. Složil mnoho chrámové hudby (mše, moteta, vložky). Podložil textem Janáčkův *Návod k vyučování zpěvu*.

dobře obsahově korespondující s texty koled, zvyrazňuje je citlivá orchestrace, která působí vzletně a jednoduše (ne ve významu simplifikace, ale ve smyslu nalézání čisté a posluchače oslovující melodiky). Byla prováděna i *Česká mše vánoční* K. Hradila²⁵² /VAM 012/ z roku 1937, autor ji napsal pro neprofesionální těleso, přesto patří její interpretace mezi obtížnější (sborový soprán i tenor jsou velmi vysoko exponované, některé rychlé pasáže jsou náročné na souhru atd.). Mezi často prováděná díla, zejména po válce, lze počítat oblíbenou *Vánoční mši z lidových koled* Š. Hlíny²⁵³ /VAM 013/. Je to

²⁵² **Karel Hradil** (2. 7. 1910 Ludslavice, okr. Kroměříž – 9. 9. 1979 Brno), hudební pedagog, hudební skladatel, sbormistr. Od osmi let se učil hrát na housle a poté na harmonium v hudební škole v Holešově. Od 12 let zastupoval v Ludslavicích zdejšího varhaníka a jeho funkci již ve 14 letech převzal. V letech 1928-32 studoval na brněnské konzervatoři hru na varhany u B. Holuba a skladbu a dirigování u J. Kvapila, Z. Chalabaly a A. Balatky (1934-36). Dirigování sboru absolvoval u V. Steinmanna a v roce 1932 složil zkoušku učitelské způsobilosti ze sborového zpěvu. Po ukončení studií byl v letech 1936-45 ředitelem kůru a varhaníkem v Brně - Židenicích, kde vytvořil velmi dobrý chrámový sbor, jež měl asi 80 členů. S tímto sborem pravidelně účinkoval při liturgii, provozoval náročné i méně známé skladby (v roce 1943 poprvé provedl v úpravě V. Petrželky Janáčkovu *Mši Es dur*) a pořádal veřejné koncerty. V této činnosti pokračoval i jako ředitel kůru a varhaník v chrámu sv. Jakuba v letech 1945-52. V době jeho působení zde byla uváděna významná díla, např. Lisztova *Mše h moll*, Dvořákova *Mše D dur*, *Stabat mater*, *Te Deum*, Pergolesiho *Stabat mater*, Janáčkův *Otče náš* nebo také Říhovského *Missa solemnis op. 3*. Hradil byl rovněž znalcem gregoriánského chorálu a s posluchači varhanního kurzu, jehož byl ředitelem, účinkoval každou neděli u sv. Jakuba při chorálních bohoslužbách. Zkomponoval sbírku žalmů, která obsahuje velmi zpěvné responsoriální žalmy. Známa je *Česká vánoční mše koledová*, která byla vydána v roce 1947 u Fr. Soukala v Brně. V rukopise se dochovala *Mše h moll*, *Česká vánoční mše pastorální*, offertoria, různé vložky a moteta. Pro slavnostní bohoslužby zkomponoval moteto *Ecce sacerdos magnus* pro sóla a sbor. Ke světským kompozicím se řadí *Tři slezské písně* pro tenor a klavír na text P. Bezruče, různé sbory a sborové úpravy lidových písní (např. *Tancuj, tancuj, Teče, voda teče* a jiné). Hradil byl profesorem teoretických předmětů na brněnské konzervatoři (1941-48), kde vyučoval hudební nauku, kontrapunkt, hudební formy, intonaci, chorální a sborový zpěv, taktování a řízení sboru. Byl sbormistrem pěveckého sboru OPUS (1947-50) a mužského sboru při ONV Brno-venkov (1951), jež po reorganizaci v roce 1952 spojil s „Brněnským pěveckým sdružením Foerster“. Založil a třináct let vedl „Ženské pěvecké sdružení Krásnohorská“ a od roku 1971 spolupracoval s blanenským smíšeným pěveckým sborem „Rastislav“. Se sbory pravidelně koncertoval, účastnil se pěveckých festivalů a setkání, domácích i zahraničních sborových soutěží, organizoval zahraniční zájezdy a spolupracoval také s Čsl. rozhlasem. Těžištěm Hradilovy sbormistrovské činnosti bylo řízení „Brněnského pěveckého sdružení Foerster“, které převzal v roce 1952 a vedl plných 27 let. Hradil byl dlouholetým místopředsedou Unie českých pěveckých sborů a členem různých porot pěveckých soutěží. Po jeho smrti byla Unii na počest vynikajícího sbormistra udělována dirigentům jihomoravské oblasti „Cena Karla Hradila“.

²⁵³ **Rudolf Wunsch** /pseudonym **Štěpán Hlína**/ (2. 9. 1880 Zlonice – 18. 7. 1955 Brno), hudební teoretik, pedagog, sbormistr, skladatel, varhaník a houslista. Absolvent pražské konzervatoře, odborných kurzů ve Vídni, Praze, Norimberku a Würzburgu. Dále působil v Ostravě a Brně. V letech 1906-1930 byl pedagog hudebních předmětů na učitelském ústavu v Ostravě, v letech 1906-1914 sbormistrem slezsko-ostrovského Záboje, 1909-1914 též Pěveckého sdružení slezských učitelů. Přednášel na učitelských konferencích a v rozhlase. V letech 1930-1939 působil na ženském učitelském ústavu v Brně, člen komisí pro státní zkoušky z hudby. Po II. svět. válce byl lektorem Filmové fakulty MU a pedagog brněnské konzervatoře. Upravoval lidové písně, složil mnoho

kompozičně dobře promyšlená skladba. Na šabloně klasické mešní faktury je složena mše na nápěvy českých a moravských koled. Orchestrální sóla efektně střídá a cappellový sbor nebo kvarteto sólistů. Autor si také byl vědom tehdejších interpretačních problémů. Kůrové orchestry trpěly nedostatkem viol, které v partituře nahradil suplujícími III. houslemi. V Litovli byl ale podle pamětníků viol dostatek. Důkazem může být torzo partu III. houslí přepsané do violového klíče. Interpretačně náročnou a posluchačsky vděčnou skladbou byla *Valašská jitřní mše pastorální op. 80* od J. Kříčky²⁵⁴ /VAM 006/ napsaná na slova F. Táborského v úpravě F. Střížovského. Skladba na vysoké kompoziční úrovni si vyžádala pečlivou přípravu. V partituře se objevuje mnoho úskalí v podobě změn taktů a temp, intonačních skoků, zajímavých harmonických sledů, vyskytují se zde i klasické fugy. Mše byla nastudována na vánoce 1944, její provedení si vyžádalo zapůjčení tympanů a zvonů z Měšťanské besedy²⁵⁵.

sborových skladeb, melodramy, chrámové skladby; 2 mše – pod pseudonymem Štěpán Hlína *Vánoční mši koledovou, Vánoční rapsódii* aj., vydal cenné didaktické a metodické příručky (Katechismus školského zpěvu, 1934, Hudební tabule, 1935, Základy nauky o harmonii, 1937, aj.).

²⁵⁴ **Jaroslav Kříčka** (27. 8. 1882 Kelč – 23. 1. 1969 Praha), český hudební skladatel, dirigent, organizátor, pedagog a publicista. Vystudoval gymnázium v Havlíčkově Brodě a na pražské konzervatoři byl žákem Karla Knittla a Karla Steckera. Zde se přátelil s Vítězslavem Novákem i jeho žáky. Studia hudby dokončil jednorozčným pobytem v Berlíně (1905-1906). Poté žil tři roky v Rusku (Dněpropetrovsk), kde se přátelil s Glazunovem a Taneyevem a propagoval tu českou hudbu. Založil zde např. symfonický orchestr, který dirigoval, a do místních novin psal české hudební aktuality. Po návratu do Prahy v roce 1909 se stal sbormistrem Hlaholu, se kterým prováděl mimo jiné i premiéry sborových děl Janáčka, Nováka a Jeremiáše. V roce 1918 byl jmenován profesorem skladby na pražské konzervatoři a v těžké době okupace byl jejím rektorem. Po roce 1945 se věnoval výhradně kompozici. V raných skladbách je patrný ruský vliv, během pobytu v Rusku na něj zapůsobilo dílo Rimského-Korsakova i Musorgského (1. smyčcový kvartet „Ruský“ (1907), *Severní noci* (1910), *Tři bajky pro soprán a klavír* (1917), *Elegie na smrt Rimského-Korsakova* (1918). Do povědomí širší veřejnosti se dostala díla *Modrý pták* - orchestrální ouvertura k Maeterlinckově pohádkové hře (1911), *Písně rozchodu* na slova Ot. Theera (1916) a hlavně opera *Hipolyta* (1910-1916) provedená v Národním divadle Karlem Kovařovicem a opera *Bílý pán aneb Těžko se dnes duchům straší* podle Oscara Wilda (přepřacovaná 1930 a hojně provozovaná v zahraničí i díky dedikaci paní Rosy Newarch, která propagovala českou hudbu zvláště v Anglii). Kříčka obsáhl svými díly všechny hudební druhy a žánry od písní (*Naše paní Božena Němcová* 1959), symfonií (*Symfonieta* op. 77, 1942, *Sinfonietta semplice*, 1962), oper (*Král Lávro*, 1940, *Psaničko na cestách*, 1944) až k filmové hudbě (*Cech panen Kutnohorských*). Jeho odkaz je patrný i ve tvorbě pro děti; opera *Ogaři* (1919), *Dobře to dopadlo, aneb tlustý pradědeček, lupiči a detektivové* (1932), *Oživlé loutky* (1943) a instruktivní skladby pro mladé klavíristy (*Cirkus v pěti tónech*, 1934) a houslisty (*Malý Kubelík*, 1933). Silný vliv měla na skladatele atmosféra domova a rodiny (Klavírní trio *Doma* 1923-1924).

²⁵⁵ Srov. BEZDĚČKA, Litovelské sbory, Josef, rukopisná črta, nedatováno, s. 38.

Kromě velkých vokálně – instrumentálních kompozic se během vánoc hrály i menší komorní skladby, mezi které můžeme počítat různé vánoční ukolébavky a pastorely (mnoho skladeb J. J. Ryby, F. Hartl: *Na nebesích nad betlémem*, pastorela pro sopránové sólo, housle a varhany /VAP 018/, skladby P. Křížkovského; např. *Hvězdy dvě se z východu* /VAP 0016/, dueto pro tenor a bas, *Zpěvy vánoční* /VAP 015/ pro smíšený sbor, F. Suchý: *Česká prosba Ježíškovi* /VAP 010/ pro alt a lesní roh, aj.).

Nejen na Litovelsku, ale po celé Moravě jsou rozšířeny opisy sbírky *Hanácky koledy*²⁵⁶ od B. A. Wiedermana²⁵⁷ /nemá signaturu, nalezena po katalogizaci/. Jedná se o zajímavý příklad hudební spolupráce (autor textů – skladatel – interpret). Mnoho dnešních hudebníků z okolí Litovelska pokládá tyto koledy za lidové, aniž tuší, že autorem umělých nápěvů je B. A. Wiedermann. Celý cyklus 9 koled vznikl v roce 1936 v době, kdy byl ředitelem kůru CČS v Litovli J. Vymětal, autorem textů, které zhudebnil B. A. Wiedermann a věnoval je příteli tenoristovi Valentinu Šindlerovi. Šindler také na vánoce 1936 provedl premiéru celého cyklu. Díky spolupráci všech tří

²⁵⁶ Viz příloha č. 19.

²⁵⁷ **Bedřich Antonín Wiedermann** (10. 11. 1883 Ivanovice u Vyškova – 5. 11. 1951 Praha), český varhaník, klavírista, skladatel a pedagog, syn hudebně vzdělaného moravského kantora. Po maturitě na gymnáziu v Praze (1903) začal studovat bohosloví na teologické fakultě v Olomouci (1904 – 1908), tam vynikl jako zastupující varhaník a dirigent místo J. Nešvery a A. Petzolda. Vystoupil ze semináře spolu s Valentínem Šindlerem a vstoupil na pražskou konzervatoř do kompoziční třídy V. Nováka a do varhanní třídy Josefa Kličky, kterou absolvoval roku 1909. Jako varhaník působil krátce v Brně, v letech 1911-17 v chrámu emauzského kláštera v Praze, kde si osvojil slohově přísný doprovod gregoriánského chorálu, 1917-19 řídil hudbu na kůru chrámu v Praze-Karlíně. Od roku 1920 byl řádným profesorem varhanní hry na pražské konzervatoři, od roku 1946 profesorem její mistrovské školy a nově zřízené Akademie múzických umění. Jako nejlepší Kličkův žák sám za téměř 30 let pedagogické práce vychoval množství znamenitých varhaníků (např. Miroslav Kampelsheimer, Josef Kuhn, Jiří Reinberger, Jiří Ropek, Milan Šlechta a další). Wiedermann nastudoval obrovský repertoár, v letech 1920-32 pořádal cykly varhanních koncertů, které obsáhly podstatnou část tehdy dostupné české a světové varhanní tvorby. Roku 1924 koncertoval v Anglii a v Americe, 1925 v Německu, 1926 ve Švédsku, 1935 v Belgii. Prosazoval pojetí varhan jako nástroje, který není definován pouze svým tradičním sepětím s chrámovou prostorou. Mistrovské ovládání manuálové a pedálové techniky jakož i osobité rejstříkové kombinace ho stavěly mezi přední varhaníky jeho doby. Jako skladatel vytvořil přes 300 skladeb, převážně varhanních a rozsahem menších (chorálové přehry, sonáty, toccaty, fugy, pastorely, kantáty, variace atd.), ale též dvě mše. Psal drobné články o problematice varhan. K Biedermanově počtě vyšel sborník *Česká varhanní tvorba* (1954).

umělců vznikl jímavý cyklus skladeb, jejichž textová složka vzletně a mile ilustruje vánoce na Hané. Wiedermann k ní zkomponoval svěží lidové nápěvy, které obdařil jednoduchým, ale zajímavým doprovodem ilustrujícím text (troubení pastýřů, imitace dud, atd.). Každá koleda je charakterizována jinou hudební náladou (např. radostný zpěv pastýřů, prosebná píseň koledníků, imitace chorálu, ukolébavka atd.). Tenorista V. Šindler se také sám pokusil o komponování, důkazem mohou být často zpívaná dueta z cyklu *Vánoční zpěv* /VAP 017/.

Mimo tyto pravidelné hudební aktivity spadající pod církevní rok se provozovalo i mnoho jiných příležitostných skladeb. Kromě drobnějších kompozic (např. duchovní sbory, zpívané a hrané hudební vložky) stojí za zmínku několik mešních cyklů. Za zajímavost můžeme považovat transkripci *Svatodušní mše* F. Schuberta od L. R. Pazdířky, která byla přebásněna do češtiny pod názvem *Česká mše svatodušní* /MŠE 004/, upravená pro sbor, smyčce, varhany a sólový fagot. Tato skladba se hrála ovšem i jindy, než na svátek Svatého Ducha²⁵⁸. Mezi jiné často provozované mše, patřily a cappellové skladby pro mužský sbor A. Strébla (dvě *České mše* /MŠE 007/, /MŠE 008/). Naproti tomu ženský sbor udržoval na repertoáru dlouho *Českou mši* olomouckého skladatele S. Vrbíka²⁵⁹ /MŠE 002/, který často Litovel navštěvoval a přátelil se s interprety svých skladeb. Hrál se i mnoho Vrbíkových preludií a jiných varhanních skladeb. Další zajímavostí je nález jediné latinské mše s názvem *Missa Quinta in B*²⁶⁰ od V. E. Horáka²⁶¹ /nemá

²⁵⁸ Srov. LEŠENAR, Josef: Zpráva o činnosti PDO v letech 1925 – 1930, nedatováno (1930?), in: Kronika CČS, s. 14.

²⁵⁹ **Stanislav Vrbík** (08. 06. 1907 Jablunkov - 02. 09. 1987 Olomouc), básník, hudební pedagog, korepetitor; redaktor, prozaik, skladatel, varhaník. Maturoval na litovelském gymnáziu, hudbě se učil soukromě. Byl ředitelem kůru v olomouckých chrámech (P. Marie S něžná, dóm sv. Václava). Vyučoval na varhany, korepetitoval, byl kapelníkem Divadla O. Stibora. Zprvu se věnoval chrámové hudbě (11 mší, z toho Česká mše, 1937), po osvobození získal úspěch svými balety. Skládal skladby orchestrální (Capriccio), operety (Polibek štěstěny), balety (Svědění, Oldřich a Božena), operu Mariánský sloup, písně, melodramy, duchovní kantáty aj.

²⁶⁰ Viz příloha č. 15.

signaturu, nalezena po katalogizaci/. Tato mše byla prováděna zřejmě jen koncertně, neboť tehdejší charakter bohoslužebného ritu vylučoval při bohoslužbách latinský jazyk.

²⁶¹ **Václav Emanuel Horák** (1. 1. 1800 Lobeč – 3. 9. 1871 Praha), skladatel, varhaník, spisovatel. Základy v hudbě získal v rodišti u učitele J. Schuberta. V Praze studoval gymnasium a dva roky práva, za V. Maška byl choralistou u Sv. Mikuláše, pak varhaníkem u Nejsv. Trojice (kolem 1830). Krátce studoval u J. Kuchaře a V. J. Tomáška, v podstatě byl však samouk. Soukromě učil hudbu (1831až 1832), na varhanické škole učil zpěv (kolem 1832) a teorii (1837/38). Učil zpěvu na učitelském ústavu v Praze (1848/55). Byl ředitelem Žofínské akademie (1851až 1853). Důležitá byla i jeho činnost spisovatelská. Jeho převážně chrámové skladby mají poměrně jednoduchou fakturu, slohově se blíží schubertovskému romantismu. Byly svého času velmi oblíbeny, dokonce i v Rakousku a Německu, část díla vyšla tiskem.

6. Závěr

Od svého založení v roce 1920 se Církev československá v Litovli stala nejen významným náboženským centrem, ale i důležitým střediskem uměleckých aktivit, mezi kterými dominovala především hudba. Do roku 1924 se kronikáři církve zmiňují o bohaté činnosti smíšeného pěveckého sboru, který byl v tomto roce oficiálně zastřešen pod Pěveckým a vzdělávacím odborem Církve československé v Litovli. Po roce 1924 existovala v této náboženské obci placená místa sbormistra a dirigenta. Brzy byl sestaven i kůrový orchestr. Obě tělesa spolu se sólisty dohromady spolupracovala, kromě menších hudebních aktivit, na provádění četných vokálně – instrumentálních skladeb. Podle literatury a pramenů mohu soudit, že umělecká stránka souboru se dostala na solidní úroveň. Všichni dirigenti, kteří v Litovli působili, měli hudební vzdělání v oblasti dirigování a skladby. Záznamy z kroniky mi ozřejmily přípravu hudebního nastudování, která byla převzata podle profesionálních hudebních těles. Pěvecký a vzdělávací odbor měl také k dispozici zpěváky, kteří byli schopni na vysoké úrovni interpretovat sólové party (mezi sólisty patřili mj. tenoristé V. Šindler aj. J. Fiala, sopranistky L. Kolaříková a R. Spurníková aj.). Od roku 1924 se hudební odbor začal věnovat také hudebně – dramatickým aktivitám, což vedlo k preferování operety. Dobový tisk poměrně podrobně mapoval všechna představení. Ze záznamů lze soudit, že operetní inscenace, s dramaturgií orientující se výhradně na české autory (K. Hašler, O. Fastei, R. Piskáček aj.), měly díky schopným sólistům a hostům dlouhá léta dobrou úroveň. Z pozdějších sborových aktivit stojí za zmínku 4. místo smíšeného pěveckého sboru Jednoty mládeže v celostátním finále pěvecké soutěže chrámových sborů v Brně 1951.

Repertoárově se Pěvecký a vzdělávací odbor Církve československé v Litovli orientoval v největší míře na duchovní hudbu současných autorů. S některými z nich udržovali dirigenti dlouhá léta osobní a písemný kontakt. Fakta týkající se repertoáru jsem v největší míře získal z hudebního katalogu, dále Kroniky kulturních událostí a plakátů. Avšak ani tyto zdroje mi neposkytly ucelený obraz, neboť mnoho archivního materiálu bylo ztraceno nebo zničeno. To postihlo především velkou část hudebnin. Velké množství skladeb, o kterých se zmiňuje kronika, programy a plakáty, nebylo nalezeno. Připomínám tedy jen ty materiály, jejichž existenci je možno bezpečně doložit ve více zdrojích.

Muzikologická literatura pro liturgickou hudbu Církve československé téměř neexistuje. O samotném členění a způsobu výkladu a interpretace liturgie je ale literatury dostatek, zejména od husitských teologů. Vycházel jsem zejména z velkého množství notového materiálu týkajícího se liturgických obřadů.

Za úspěchy své bakalářské práce považuji zejména zmapování všech hudebních aktivit náboženské obce, které nikdy nebyly kontinuálně sledovány, a vytyčení pomyslných mezníků a vrcholů činnosti, dále pak systematickou charakteristiku repertoáru zachyceného v hudebním katalogu a konečně nástin problematiky výkladu liturgie Církve československé (husitské).

Za neúspěšné musím bohužel pokládat nemožnost vytvoření zkompletovaného Hudebního katalogu a soupis koncertní činnosti církve. Pro oba aspekty mi chybělo příliš mnoho zdrojových materiálů. Všechny tyto nedostatky souvisely s neuváženou likvidací archivu církve v období duchovní správy faráře Přemysla Zítka v letech 1996 – 1999. Právě proto jsem se pokusil alespoň částečně zbylé materiály zpracovat.

Pro další bádání v této specifické oblasti se naskýtá možnost srovnání hudebního života církve s jinými náboženskými obcemi, jak z hlediska historie, repertoáru, tak i vnitřní struktury. Zajímavé výsledky by mohl přinést také výzkum a srovnávání římskokatolické a československé liturgie.

Resumé

V roce 1920 vznikla z reformního hnutí v katolické církvi Církev československá, která navázala na učení Jana Husa. Pro nově institucionalizovanou církev byla vytvořena a zhudebněna nová liturgie. Bakalářská práce je zaměřena na hudbu Husova sboru v Litovli v letech 1920 – 1928, především na hudební aktivity věřících. Patřil k nim pěvecký sbor a orchestr, které se staly významnými neprofesionálními hudebními tělesy ve městě. Jejich repertoár byl složen především z duchovních skladeb současných autorů (např. V. Říhovský, J. Malát, E. Marhula, J. Kříčka aj.). Vznikl také divadelní soubor, který se později repertoárově posunul od činoherních představení k operetě. Tato tělesa spolupracovala i s význačnými hudebníky (např. V. Šindler, J. Nešvera, B. A. Wiedermann aj.).

Summary

In the year 1920 there was a reformation movement in Catholic Church that led up to the creation of Czechoslovak Church. This new created church took up to the doctrine of Jan Hus. A new liturgy was made and composed. This thesis is focused on the music of Hus' choir in the town of Litovel in years 1920-1928, mainly on the activities of the believers, such as the choir and the orchestra. The repertoire of this choir was composed of spiritual pieces from recent authors (e. g. V. Říhový, J. Malát, E. Marhula, J. Kříčka and others). Theatrical ensemble was created as well, and repertoire of this group moved up to an operetta performances. These entities cooperated with important musicians (e. g. V. Šindler, J. Nešvera, B. A. Wiedermann and others).

Zusammenfassung

Im Jahre 1920 entstand aus der Reformbewegung in der katholischen Kirche die Tschechoslowakische Kirche, die an die Lehre von Jan Hus anknüpfte. Für die neu institutionalisierte Kirche wurde neue Liturgie geschaffen und vertont. Die Bakkalararbeit ist auf die Musik im Hus-Chor in Litovel in den Jahren 1920 – 1928, vor allem auf die musikalischen Aktivitäten der Gläubigen orientiert. Es gehörten dazu der Sängerchor und das Orchester, die zu bedeutenden nicht professionellen Musikkörpern in der Stadt wurden. Ihr Repertoire war vor allem aus den geistlichen Kompositionen der zeitgenössischen Autoren gebildet (z.B. von V. Říhový, J. Malát, E. Marhula, J. Kříčka u.a.). Es entstand auch ein Theaterensemble, das sich später was das Repertoire betrifft von den Schauspielvorstellungen zur Operette verschoben hat. Diese Ensembles haben auch mit bedeutenden Musikern zusammen gearbeitet (z.B. mit V. Šindler, J. Nešvera, B. A. Wiedermann u.a.).

Anotace

Příjmení a jméno: Valušek Jan

Katedra a fakulta: Katedra muzikologie, FF UP

Název práce: Hudba Husova sboru v Litovli v letech 1920 – 1948

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Alena Burešová, CSc.

Počet stran: 91

Počet znaků: 152 105

Počet příloh: 23

Počet titulů použité literatury: 34

Počet pramenů: 25

Klíčová slova: hudba, sbor, orchestr, Litovel, hudební katalog, historie Církve československé v Litovli, hudební kultura v Litovli

Charakteristika práce: Bakalářská práce je zaměřena na hudbu Husova sboru Církve československé v Litovli v letech 1920 – 1948, především na hudbu liturgickou, koncertní a hudebně – dramatické aktivity. Dále mapuje hudební historii náboženské obce a popisuje její fungování. Velkou pozornost věnuje hudebnímu katalogu a zmiňuje se také o hudebním životě v Litovli v tomto období.

Soupis literatury a pramenů

Literatura

Publikace:

KOLLMAN, Vítězslav: *Litovel v proměnách staletí*, Městský NV v Litovli, Olomouc 1987.

KAUEROVÁ, Vlasta, KOUDELA, Miroslav: *Památky staré Litovle*, Danal, Olomouc 1998.

URVÁLEK, Radovan: *Litovel a okolí, Kraj, který máme rádi*, Olomouc 2006.

NEJEDLÝ, Zdeněk: *Počátky husitského zpěvu*, Praha 1907.

ŠIK, Lubomír: *Litovelské paměti*, Městský klub Litovel 1994.

ČIČATKA, Jaroslav: *Vývoj divadelnictví ve střední a severní Moravě*, vlastním nákladem, Přerov 1938.

RUTRLE, Oto: *CČSH – Náš duchovní domov*, Granum 1993.

SCHUBERTH, Dietrich: *Kirchenmusik*, in: *Theologische Realenzyklopädie*, Berlin – New York 1976.

ŠTĚPKA, Václav Karel: *Hymnologie, repetitorium zpěvu Husovy československé bohoslovecké fakulty v Praze*, Praha 1952.

STÁREK, Zdeněk: *Slovník českých sbormistrů část I. A-L*, Praha 1982.

VOLEK, Tomislav: *Osobnosti světové hudby*, Mladá fronta, Praha 1982.

VYSLOUŽIL, Jiří: *Hudobníci 20. storočia*, Opus, Bratislava 1981.

VYSLOUŽIL, Jiří: *Hudební slovník pro každého I. díl*, Lípa, Vizovice 1995.

VYSLOUŽIL, Jiří: *Hudební slovník pro každého II. díl*, Lípa, Vizovice 1999.

PAVLINCVÁ, Helena, et al.: *Slovník judaismus-křesťanství-islám*, Praha, Mladá fronta, 1994.

MAREK, Pavel: *Český katolicismus 1890 – 1914: Kapitoly z dějin českého katolického tábora na přelomu 19. a 20. Století*, Gloria, Olomouc 2003.

TONZAR, David: *Vznik a vývoj novodobé husitské teologie a Církev československá husitská*, Karolinum, Praha 2002.

MAREK, Pavel, BUREHA, Volodymyr: *Pravoslaví v Československu v letech 1918 – 1953*, CSDK, Brno 2008.

ŠPIDLÍK, Tomáš: *Prameny světla; příručka křesťanské dokonalosti*, Olomouc, Refugium – Velehrad – Roma 1995.

ŠMÁLOV, Jozef Kútňik: *Litánie Loretánske: rozbor a výklad - Suma mariológie*, Bratislava, Lúč, 2003.

MICHELS, Ulrich: *Encyklopedický atlas hudby*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2000.

CHILLEY, Jacques: *40 000 let hudby*, Státní hudební nakladatelství, Praha 1965.

KYNCL, Jaromír: *Od gregoriánského chorálu po současné zpěvní formy*, Press – Pygmalion, Praha 2004.

MARTÍNKOVÁ, Alena (ed.): *Čeští skladatelé současnosti*, Panton, Praha 1985.

VALOVÝ, Evžen: *Sborový zpěv v Čechách a na Moravě*. Univerzita J. E. Purkyně v Brně 1972.

SCHULZE – WESSEL, Martin: *Zu der Problematik der nationalen Aspekte der tschechoslowakischen Kirche eingehend*, in: *Tschechische Nation und katholische Konfession vor und nach der Gründung des tschechoslowakischen Nationalstaats*, Ludwig – Maximilians – Universität, München 1997.

Liturgické modlitby, Ústřední rada Církve československé husitské, Praha 1992.

Almanachy:

Almanach *65 let reálného gymnázia v Litovli*, Olomouc 1966.

Almanach Moravské divadlo Olomouc 1920 – 2000, Olomouc 2000.

ŠIK, Lubomír (ed.): *Almanach Litovel*, Litovel 1996.

Hudebniny:

Liturgie podle dr. Karla Farského, Ústřední rada Církve československé husitské, Praha 1960.

Pobožnost Církve československé husitské podle Františka Kalouse, Ústřední rada Církve československé husitské, Praha 1995.

Zpěvník písní duchovních Církve československé, Blahoslav, Praha 1925.

Zpěvník Církve československé, Blahoslav, Praha 1930.

Prameny

Kronika církve československé Litovli, in: archiv Církve československé husitské v Litovli.

Kronika kulturních dějin Církve československé, in: archiv Církve československé husitské v Litovli.

Kronika TJ Sokol, in: archiv TJ Sokol v Litovli.

Státní okresní archiv Olomouc, Fond archiv města Litovle, soupis majitelů domů, Inv. č. 508 Index držitelů domů v Litovli po roce 1884.

Státní okresní archiv Olomouc, fond archiv města Litovle; Inv. č. 721, kart. 465 Zřízení zvonice na Husově sboru v Litovli.

ONDROUŠEK, Bohumil: rekonstrukce zápisu Rady starších (CČS v Litovli) z roku 1939, in: Kronika CČS, rukopis, 1969, archiv CČSH v Litovli.

LEŠENAR, Josef: Zpráva o činnosti PDO v letech 1925 – 1930, nedatováno (1930?), in Kronika CČS, archiv CČSH v Litovli.

BEZDĚČKA, Josef: Litovelské sbory, rukopisná črta, nedatováno, in: archiv CČSH v Litovli.

BEZDĚČKA, Josef: Počátky Hudebního života, rukopisná črta, nedatováno, in: archiv CČSH v Litovli.

BEZDĚČKA, Josef: Hudba v Litovli v době protektorátu, rukopisná studie, in: archiv CČSH v Litovli.

BEZDĚČKA, Josef: Nástin hudebního života v Litovli od počátků do I. světové války, rukopisná studie, nedatováno, in: soukromý archiv Rostislava Valuška.

BEZDĚČKA, Josef: Náboženské boje v Litovli, rukopisná črta, nedatováno, in: Kronika CČS, archiv CČSH v Litovli.

SEDLÁK, Karel: Chudobín, dějiny obce a panství, Litovel 1959, strojopis, in: archiv Městského muzea v Litovli.

ŠIK, Lubomír: Litovel ve 20. století, Litovel 2002, CD, in: archiv Městského muzea v Litovli.

Ročenka městského muzea v Litovli 1936, Litovel 1936, in: archiv Městského muzea v Litovli.

SMYČKA, Jan: Pamětní kniha 1899 – 1922, rukopis, in: archiv Městského muzea v Litovli.

ONDROUŠEK, Bohumil: Vznik spolkové činnosti CČS, studie, nedatováno, in: Kronika CČS, archiv CČSH v Litovli.

BEZDĚČKA, Josef: Hudba v Litovli v době protektorátu, rukopisná studie, nedatováno, in: archiv CČSH v Litovli.

NEDOMA, Vlastimil: Alois Holoubek, in: Litovelské noviny, č. 2 1992

ŠIK, Lubomír: Boje o kostel, in: Litovelská výročí 2001, mimořádné číslo Litovelských novin 2001.

Selská stráž, 1918, č. 6.

Selská stráž, 1939, č. 10.

Internetové stránky:

Seznam náboženských obcí Církve československé husitské, dostupný z WWW: <http://www.cesh.cz/no.php>, [cit. 16. 4. 2009].

Sčítání lidu, domů a bytů 2001, Český statistický úřad, dostupné z WWW: <http://www.czso.cz>, [cit. 15. 4. 2009].

BUTTA, Tomáš: Znovuobjevování daru liturgie, referát pro vikariátní shromáždění, Církev československá husitská, dostupné z WWW: <http://www.cesh.cz>, [cit. 22. 3. 2009].

Ostatní prameny:

Programy a plakáty ke koncertům a představením

Fotodokumentace vztahující se k Husovu sboru v Litovli

Osobní korespondence ředitelů kůru

Vzpomínky pamětníků a věřících CČS v Litovli

Seznam zkratk:

CČS(H) – Církev československá (husitská)

ČSR – Československá republika

čsl. – československý

JM – Jednota mládeže

PDO – Pěvecký a divadelní odbor

Signatury hudebnin – viz vysvětlivky k hudebnímu katalogu,
příloha č. 7

Seznam příloh:

- 1) Fotografie litovelského náměstí zachycující dům U Bílého koníčka (sídlo Měšťanské besedy, 1870, 1987)
- 2) Fotografie exteriéru a interiéru Rolnické záložny (1912)
- 3) Fotografie sokolovny a Husova sboru (1892, 19887)
- 4) Pohlednice a fotografie na město od gymnázia (1913, 1937)
- 5) Pohlednice a fotografie Husova sboru (1915, 1940)
- 6) Letecký pohled na Litovel (1940) a současná podoba Husova sboru
- 7) Hudební katalog Církve československé husitské v Litovli
- 8) Dispozice harmonia v Husově sboru
- 9) Plakát koncertu
- 10) Závěr skladby *Litanie lauretánská op. 24* od V. Říhovského
- 11) Tenorový part ze sborové úpravy *Modlitby* z opery B. Smetany v úpravě J. C. Sychry
- 12) První strana *Ústavy Církve československé*
- 13) Troubení ponocného na valašskou troubu z České vánoční mše V. Mýtného
- 14) Část ze třetí písně s názvem *Co je slyšeti na horách* z písňového cyklu *O lásce a smrti op. 15* od J. Křičky
- 15) Část *Benedictus* ze skladby *Missa Quinta in B* od V. E. Horáka
- 16) Nápěv tzv. husitského *Otčenáše*
- 17) *Modlitba Páně (Otčenáš)* z liturgie Církve československé (husitské)
- 18) Ukázka z polyfonního repertoáru
- 19) Titulní strana prvního vydání sbírky *Hanácky koledy* z roku 1936
- 20) Ukázka pěveckého partu z cyklu *Vánoční zpěv* V. Šindlera
- 21) Plakát ke koncertu

- 22) Plakát k Husově večeru
- 23) Soupis plakátů